

GA - 173

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

КАРМА

НА

НЕИСТИНАТА

ЧАСТ II

ЦИКЪЛ от 13 лекции
изнесени в Дорнах
от 4 до 31. 12. 1916
и в Базел на 21. 12 1916 г.

превод от немски: БОРИС ПАРАШКЕВОВ

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ – сканиран от книга

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

5. ПЕТА ЛЕКЦИЯ, 16. Декември 1916.....4
Необходимости в световната история. Брукс Адамс за възрастовите степени на народите. Томас Морвата "Утопия". Карл Велики, Данте, Венеция, контрареформацията. Обединението на Италия и нейното отношение спрямо Централна Европа и Франция. Тройният съюз. Анексирането на Босна от Австрия, атентатът в Сараево. 1888 и 1914 г.
6. ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, 17. Декември 1916.....25
Същност на Петия следатлантски период. Тайната на еволюцията. Познания за законите на народите сред западните братства. Упадъкът на романското и възходът на англофонския свят като експонент на петата подраса. Немският език и законът за звукоизместването.
7. СЕДМА ЛЕКЦИЯ, 18. Декември 1916.....44
Съвременни явления и съдбоносни дни. Централна Европа като едностранен народностен резервоар и като всеобщ театър на бойните действия най-вече през Тридесетгодишната война. Идеята за държавност в Германия. Великогерманци и малогерманци, основаване на империята през 1871 г. Сър Едуард Грей, Жорес, Делкасе, Клемансо. Европейски съюзнически системи. За избухването на войната. Дума и мисъл във френския, английския, немския и руския език. Задачата на германския народ. Законът за хармоничните трептения. Духовните сили на бъдещето в различните народи: сили на възникването и отмирането, евгеетика, духовна медицина. Лорд Актън, Майкъл Фарадей.
8. ОСМА ЛЕКЦИЯ, Базел, 21. Декември 1916.....79
"Коледа в най-съдбоносно време". Исус и Христос. Схващането за Христос при гнозиса и при догматическото вероизповедание. Изчезване на представата за Христос на юг поради изкореняване и изтляване на гнозиса, първоначална липса на разбиране за Исус сред новопокръстените езичници на Север. Нордските мистерии на ингевоните. Вазите и азите. Преклонението пред Херта. Англосаксонската руническа песен. "Откровение от висините и мир на земята". "Обругаването" на човешкия копнеж за мир.

9. ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 24. Декември 1916.....93
Коледа по време на война. Към коледната сценка. Гнозисът. Мистерийна
мъдрост у ингевоните. Балдур, Локи и Хьодур. Коледната и Великден-
ската мистерия. Неправомерно използване на атавистични сили с цел
оказване на влияние върху масите. "Делириумното" съзнание. Кола Риен-
нци и д Анунцио, Петдесетница 1347 г. и Петдесетница 1915 г.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 16. Декември 1916

Ако не бяхме общност, чиято цел е да обсъжда всички неща от гледна точка на познанието, и то на задълбоченото духовно познание, щеше да бъде напълно естествено сега да прекратя желаните от мнозина разсъждения, които подхванахме през последните дни. Ако се касаеше не за познание, а за нещо друго, тези разсъждения, разбира се, би трябвало да се отложат до момента, когато ще се разполага с използваемии резултати от важните процеси на нашето съвремие.*99

Според мен от само себе си се разбира, че всяка душа, която сериозно и искрено желае доброто на човечеството, следи в тревожно очакване какво ще се случи през идните дни. Та нали в крайна сметка фактите ще покажат дали някои гласове откъм онова, което в нашите разсъждения нарекохме периферия или околност, са в състояние в достатъчна степен да осъзнаят, че не би трябвало да се очаква от цялото човечество, включително от бъдното, да повярва, че се води борба за мир, след като възможността за постигане на този мир, и то за сравнително кратко време, бива отклонявана и изключвана. Никой повече няма даже формално да бъде задължен да даде вяра на частица искреност във всички декламации, звучащи за мира и дори за правото на народите, ако нещата продължат да протичат така, както ги представят вестникарските гласове, които днес, разбира се, вече не заслужават внимание от страна на нито един сериозен наблюдател. В близко бъдеще светът ще има удобен случай да узнае дали трябва да се реши да изслушва декламациите относно волята за мир с пълното съзнание за тяхната невярност и неистинност и по-нататък все така да ги намира някак си значими, или пък да се насочи към истината.

Ние обаче вече сме стъпили именно върху основата на познанието и затова не е нужно да прекъсваме тези разсъждения. Ние търсим истината, а истината при всички случаи трябва да се търси. Ето защо тя никога не може сериозно да вреди или да има вредни последици.

Днес искам да представя пред душата Ви нещо, което може да стане предпоставка за превръщане на оценката ни в известна степен в основателна. Не бих желал ни най-малко да влияя върху нечие становище или нечия оценка; става дума за това, спокойно да се застане очи в очи както с фактите във физическия план, така и с фактите и импулсите от духовния свят. Още преди време Ви казах, че е редно въпросът за необходимостта в световната история да се оглежда с достатъчно внимание дори по отношение на най-тягостни те събития. Ала антропософията никога не ще ни превърне във фаталисти, никога не ще може да ни накара да говорим за необходимостта така, че просто да изискваме човек да и се

подчинява като на съдба. Въпросът, дали тези тягостни събития е трябвало да настъпят, е безспорно уместен, но дори човек да се чувства принуден да отговори утвърдително, не може да става дума за просто фаталистично подчиняване на тази необходимост. На първо време ще поясня с една притча какво имам предвид.

Нека си представим, че двама души водят спор каква ще бъде през идната година реколтата в определен край. Единият казва, че реколтата ще зависи от необходимите природни дадености и изброява всичко необходимо - времето и останалите условия, които повече или по-малко не зависят от човешката воля. Добре, обаче другият би могъл да възрази: Прав си, всичко това може да е вярно; но важно е по-напред въпросът да се разгледа практически дотолкова, доколкото той изисква нашата собствена съпричастност. И тогава вече значение ще придобие не толкова сегашният ни разговор за времето и за други фактори, върху които нямам никакво влияние, ами главното за мен ще бъде аз, който участвам и искам да участвам в реколтата през идната година, от своя страна да посея най-доброто семе, което мога да намеря. Каквито и да са останалите фактори, моя задача е да посея най-добрите семена и аз ще се постарая да го сторя. Макар че първият мъж може да е фаталист, вторият няма да отрече основанията за неговия фатализъм, но ще направи всичко възможно, за да посее добро семе. Сходно е положението с всеки човек, който иска да бъде благоразумен и гледа най-вече да открие възможността за посяване на доброто семе.

Разбира се, за духовното развитие на човечеството думите "посявам добро семе" представляват нещо много по-сложно, отколкото в току-що приведената от мен притча, тъй като целта ще бъде не само да се наложат няколко абстрактни принципа, но и с оглед на условията за развитие на човечеството по правилен начин да се установи от какво се нуждае това развитие на човечеството в настоящия момент. Защото, каквото и да е времето през идната година, каквито и пречки или неблагоприятни условия да настъпят, реколтата положително ще бъде лоша, ако вторият мъж не посее семето! Следователно става дума да се прозре, че понастоящем са необходими известни условия за благоприятното развитие на човечеството, срещу които днес се опълчва далеч по-многобройната част от хората, условия, които трябва да се инкорпорират в развитието на човечеството, за да може в бъдеще да настъпи благополучно, ползотворно развитие. Следва да се прозре също така, че в момента човечеството се намира в развойна фаза, през която в известни граници му се предоставя право само да се справя със своите заблуждения.

В по-раншни времена не е било така. Преди Петата следатлантска епоха, поне преди още голяма част от земните човеци да стигнат до пълното

осъзнаване на своята свобода, божествено-духовни сили са се намесвали в земното развитие и може ясно да се забележи, че тази намеса на божествено-духовните сили е била усещана и от хората. Днес целта е на човечеството да се посочи по кой начин се стига до известни прозрения и преди всичко до това, за определени неща да се разполага със здрава оценка, която е в съответствие с условията за развитие на човечеството. И че съществуващото опълчване срещу тази оценка се числи към подълбоките причини за сегашните тягостни събития.

През следващите дни ще трябва да се спрем и на въпроса, защо човечеството още преди едно столетие не се е насочило към по-духовни тенденции. Защото ако го беше сторило, днешното плачевно положение нямаше да настъпи. Но нека отложим това още малко и да се занимаем с него утре или вдругиден. Преди всичко ще се придържаме към постановката, че тягостните събития до голяма степен произтичат от отхвърлянето на взаимовръзката с духовния свят. Затова нека днешните исторически събития бъдат наречени Карма на материализма; в такъв случай обаче този израз "Кармата на материализма" не бива отново да се приема като фраза, а е рядко да бъде схващан правилно.

През последните десетилетия на XIX и през първите на XX век, сиреч в повече или по-малко преживяното от нас време, са се появявали крайно спорадично прозрения, които биха били извънредно необходими. Някои прозрения - а от прозренията зависи много - несъмнено са били подхвърлени на човечеството. Правени са също опити те да бъдат подхвърлени на човечеството така, че от тях да бъдат обхванати значителен брой хора. Ала по причини, които можем да назовем по-късно, човечеството и сега продължава да се противи неимоверно срещу каквото и да било по-висше прозрение, почиващо на духовна основа.

А сега искам да спомена едно произведение, излязло преди години. Естествено Вие можете да кажете: Толкова много произведения излизат и какво значение има това? Нали дадено произведение може да притежава теоретическа важност най-много като поучение, тъй като благополучието на света не може да зависи от това, че хората четат едно или друго. От това обаче зависи повече, отколкото се предполага, когато биват разпространявани някакви идеи, някакви прозрения. Ако в душата си обгърнете с поглед още веднъж тъкмо онова, което съм изрекъл в последните две-три лекции, Вие сами ще можете да потвърдите това.

Произведението, за което става дума, излезе в Америка и авторът му е Брукс Адамс*100. Когато се появи преди години, тази книга ми се стори една от най-значителните прояви на по-новото човешко прозрение. Макар видът, в който тя бе издадена, да беше покварен от това, че предговорът към нея е написал един от най-големите фразьори на съвремен-

ността, а именно бившият президент Рузвелт*101, безспорен остава фактът, че идеите в тази книга на Брукс Адамс биха могли да въздействат в най-широк смисъл просветите ски. За духовния живот в Европа от значение беше също, че немският превод на тази книга се появи в едно издателство, за което се знаеше, че е в услуга на точно определени духовни направления, които проявяват съвсем неприкрита враждебност и злонамереност например спрямо нашето антропософско направление. Но не това е съществено - по-същественото винаги е да проявиш усет за това, че има значение, когато определени идеи биват разпространявани по света под такъв - бих казал - подобаващ флаг. Защото има разлика дали една книга излиза, да речем, в "Cotta" - едно реномирано, аристократично издателство, кое то просто издава книги, или книга като въпросната се появява в издателство, където по принцип се публикуват произведения, стоящи в услуга на едно съвсем специално общество. Огромна е разликата дали някой си има работа само с литература или борави с нарочни импулси!

Какво съдържа книгата на Брукс Адамс? Ще се спра само на основните идеи, които най-общо и абстрактно се поднасят по един нека го наречем дилетантски начин, доколкото тяхното значение изобщо е било до ловено в Америка. Но важно е все пак да се знае, че от едно такова място в известен смисъл излита подобна птица. Брукс Адамс казва например: На света има различни народи, които са преживели продължително развитие. В развитието на народите може да се установи възход и залез - те се раждат, минават през кармаческа възраст, младежки период, зряла възраст, старчество и отново изчезват.

Поначало това не е безспорна истина, а схема; но онова, което Брукс Адамс излага като закони за развитието на народите, все пак има известна стойност. Можело да се наблюдава, казва той, че в младостта си на родите по необходимост развиват две съпринадлежни склонности. Ако изобщо рече да се задълбочава в идеи като тези на Брукс Адамс, човек естествено е длъжен строго да разграничава самите народи от отделните човешки индивиди, числящи се към народите, и не бива да смесва понятието държава с понятието на род. И така, на определен период от развитието на народите Брукс Адамс приписва известни качества и по негово виждане тези качества са взаимно свързани. Според Брукс Адамс някои народи имат в епохата на своята младост отпърво склонност към имагинация, сиреч предразположени са да си създават представи, които са почерпани предимно вътрешно, представи, водещи началото си от продуктивното въображение - не от разсъждението, не от онова, което днес се нарича наука, а от творческата вътрешна сила на човека. По мнение на Брукс Адамс с това качество на продуктивната имагинация по необхо-

димост е свързано едно друго качество: тези народи са войнствени. У народите качествата на имагинативната природа и на войнствената предразположеност били неразривно свързани. Брукс Адамс смята това за природен закон на духовния живот на народите. Така имагинативните и войнствените народи като че ли представляват своеобразен тип.

В противовес на имагинативния и войнствения народностен тип, за Брукс Адамс съществува един друг тип, при който имагинацията вече не преобладава, ами се е развила в онова, което се нарича хладна научна оценка. По своето естество народите, притежаващи хладна научна оценка, не са агресивни, а индустриални и комерсиални. Тези две народностни качества - става дума не за хора, а за народи - са съпринадлежни: научен и комерсиален; защото индустриалното в крайна сметка е просто основа на комерсиалното. Следователно имаме или научно-комерсиални, или имагинативно-войнствени народи.

На първо време няма да критикувам тези идеи, а само ще спомена, че тук, макар и по дилетантски начин, се проявява една оценка, която, понасяйки се преди години от Америка, гласи: Пазете се от илюзията, че можете да опънете човечеството или по-точно човешките ботуши на който си искате калъп, не смятайте, че можете да създадете еднакви идеали за всички! Имайте предвид, че е допустимо да се говори само за онова, което се опира на еволюцията, и че от един народ, примерно от славянския, който притежава имагинативен характер, не може да се очаква да бъде неагресивен. За внимателния читател на книгата на Брукс Адамс особено се набляга именно на последния пример. Оценка е редно да се дава не по външни признаци, а по вътрешни стойности, по вътрешни афинитети.

Книгата е дилетантска преди всичко поради това, че ако изобщо ще се формулира, подобно познание трябва да се формулира само върху основата на духовни прозрения. Защото, докато не се разполага с духовни прозрения, оценките за еволюцията на човечеството, в която несъмнено участват духовни сили, естествено ще бъдат винаги едностранчиви, доколкото на първо място се изключва една голяма истина: че при физическия план - както по отношение на събитията, така и по отношение волята на хората - се остава вътре в Майя. Веднага щом областта на Майя започне да се третира не като Майя, а като реалност, човек неизбежно изпада в заблуждения; а като реалност Майя се третира най-често тогава, когато на развойните процеси вътре в Майя и на окова, което наподобява развойни процеси, не се отделя необходимото внимание.

Ако не беше безсмислица, щеше да бъде много хубаво да имаме например вечна пролет, непрекъснато цъфтящи растения, непрестанно никнещ и избуяващ живот. Може да се постави и въпросът: Защо творците

на света не са направили така, че да имаме непрестанно никнеш и избуяващ живот? Защо красивите лалета, лилии, рози трябва да повяхват и изгниват? Отговорът е много прост: Те трябва да повехнат и изгният, именно за да могат да разцъфнат отново! Доколкото се намираме във физическия план, трябва да сме наясно, че едното не може без другото, че едното дори става заради другото и че е велика истина Гьотевата мисъл: природата е произвела смъртта, за да има много живот*102. Тъй като физическият свят е Майя, то докато се остава в него, уравновесяване няма; уравновесяване има едва тогава, когато човек съумее да се извиси от физическия в духовния свят. Това уравновесяване впрочем се оказва по-друго от предполагащото, докато физическият свят бива смятан за реалност. Налице е следователно необходимостта човек да се запознае със законите на Майя и да узнае, че вътре в Майя никъде не може да се намери уравновесяване - нито от хора, нито от други същества, ако в Майя не е втъкано онова, което се намира извън нея, обаче разположено в рамките на духовната реалност.

Ето защо целта винаги е Майя да се опознава като Майя, да се опознава как стоят нещата, когато към поникването, към разцъфването трябва да се присъедини повяхването. За природата това всеки лесно ще го признае, защото фактите сами застават пред погледа му. Всеки лесно ще стигне до прозрението, че през лятото или есента на 1917 г. трябва да изкласят житата, засети през съответния сеитбен период на предходната година. Ако са посетили лоши жита, то и реколтата, разбира се, трябва да бъде лоша. Поради това човек ще бъде склонен да внимава при сеитбата и в този случай да не се оставя да бъде залъгван от Майя толкова лесно, както в други области на човешкия живот, където нещата се явяват по-замъглени.

Ако в живота на народите в даден момент се посочи по подобен начин нещо, както лошият посев по отношение изкласяването на житата, тогава човек начаса ще се натъкне на предразсъдъци. Те могат да се проявят примерно в това, аз да кажа някому "Не бива да се учудваш, че реколтата ти ще бъде лоша, защото посевът ти беше лош!", пък той да отговори: "Този посев е мой и ако говориш недобро намерено за него, ти уязвяваш мен!" А аз нямам никакво намерение да го уязвявам - той може изобщо да не е виновен за своя посев. Тук не става въпрос да бъде уязвено едно лице, а обективно да се установи положението на нещата. Целта ми не е да правя оценка на взаимовръзката между него и неговия посев - това си е негова работа и аз изцяло му я предоставям. За опознаване на обективността е необходимо посевът действително да се провери и да се види за какво всъщност става дума. И ако в случая се процедира обективно, тогава всичко може би ще бъде полезно и за сеяча. Той навярно ще може

дори да извлече доста голяма полза, ако му бъде изяснена връзката между реколта и посев. С това бих искал да Ви покажа колко важно е мислите да се отправят в правилна посока, издирването да става по правилен начин.

След тези предварителни бележки бих искал да се върна малко назад в историята. Причините скоро ще Ви станат ясни. В хода на тукашните ми разсъждения вече насочих вниманието към един английски крал - Хенри VIII*103, изиграл голяма роля за Англия по отношение на религиозното развитие в полето на Майя. Знаете, че той притежавал богат опит да се освобождава от жените си, каквито имал доста на брой. Освен туй обаче имал, да речем, куража да се отрече от папата, понеже той не пожелал да разтрогне един от браковете му. Това отричане от папата вдъхнало на Хенри VIII смелостта да даде на Англия, доколкото тя зависела от него, една нова религия. За това вече разговаряхме.

По време на управлението на Хенри VIII живял великият, бележитият Томас Мор*104. Той бил човек с висока духовност, с духовност на такава висота, на каквата по онова време виждаме прекрасния Пико де ла Мирандола*105 и други видни личности. Томас Мор бил просветлен дух, ала макар и просветлен дух, взел, че станал лорд-канцлер на Хенри VIII и не презирал краля. Веднага ще приведа доказателства, че не току-така не е презирал Хенри VIII. Всъщност той бил дух, който с просветления си инстинкт бил в състояние да приема Майята като Майя. Но точно като Пико дела Мирандола бил искрено набожен човек. Набожен не по начина на Хенри VIII нито като папата - Томас Мор бил искрено, истински набожен човек и отхвърлял от своя гледна точка всички реформационни опити и реформаторски импулси, които по онова време вече бил просветнали.

В известно отношение Томас Мор бил верен син на католическата църква; и макар че от страна на Хенри VIII, чийто лорд-канцлер вече бил станал, щял да се сдобие с всички почести, стига да отстъпел пред исканията му, Мор все пак не бил склонен да се присъедини към друга вяра само защото Хенри VIII просто желяел да има друга жена. Затова той бил не само свален, но и осъден на смърт и документацията от процеса, чрез който го осъдили на смърт, е извънредно интересна и много показателна за тогавашното време. Съдебната присъда, с която Томас Мор бил осъден на смърт, има удивително звучене.

Тъй като отдавна е засягано в светски книги, повечето от Вас сигурно знаят, че във франкмасонския орден повишаването от една степен в друга е свързано с определени формули и че тези формули включват също данки за вида на смъртта, грозеща оногова, който не спазва тайната на съответната степен. Казва му се, че при тия и тия обстоятелства му пред

стои да умре от страшна смърт, че при определена степен при мерно тялото му ще бъде нарязано и ветровете ще разнесат прахта му в четирите посоки на света. Какао се спомена, днес тези неща са предмет на многобройни светски писания. Произнесената срещу Томас Мор присъда изцяло съвпада с формулата за определена степен: той трябвало да бъде умъртвен по нечовешки начин. Но това не било всичко - трупът му щял да бъде разчленен на толкова къса, колкото са посоките на света, а късовете щели да бъдат пръснати по различните краища на света. Отчасти присъдата била изпълнена именно така.

Не забравяйте, че това събитие се разиграва в началото на Петия следатлантски период. Томас Мор е роден през втората половина на XV век и умира през първата на XVI век. Уместно би било да се повдигне въпросът: Нищо друго ли не е сторил Томас Мор, освен дето не положил клетва за признаване на върховенството, сиреч не признал, че английската църква трябва да бъде независима от папата и да се подчинява на разпорежданията на Хенри VIII? Дали пък не е сторил и нещо друго?

Нека да спрем вниманието си върху неговото най-значително дело, което и днес още може да се окаже от изключителна важност за онзи, който се занимае с него по подходящ начин. Томас Мор е написал книгата "Утопия" ("За най-доброто състояние на държавата и новия остров Утопия*106). В основния и раздел се описва уредбата на остров Утопия, буквално на страната "никое място", на "несъществуващата страна". Ако човек в истинския смисъл се зачете в тази книга, ще види, че Томас Мор държи на Утопия много повече, отколкото на някоя страна от привидната физическа реалност. Никой, разбира се, не бива да бъде толкова безразсъден, та да приеме, че Мор е написал "Утопия" просто въз основа на някакво хрумване. Томас Мор не бива да се причислява към утопистите; той не е искал да представи на хората някаква фантазмагория, ами е целял - как то това е било възможно по негово време - с една такава история да каже много повече.

В основния раздел на книгата се описва Утопия; но има и един много обстоен предговор, който съдържа сведения относно това, защо Мор е написал книга за Утопия. Там има едно важно място, към което бих искал да насоча вниманието Ви, за да видите, че не е презирал Хенри VIII. Той подема по следния начин:

"Неотдавна Хенри VIII, непобедимият крал на Англия, един княз с рядък и непоколебим дух, имал известна свада със светлейшия Карлос, принц на Кастилия. Тогава аз бях изпратен като посланик във Фландрия с поръчението да подхвана тази работа и по възможност да я уредя."

При това пътуване, когато бил изпратен във Фландрия като посланик по поръчение на Хенри VIII когото нарича просветлен и велик крал, той се

запознал с един мъж, смятан от него за изключително умен, за духовно извънредно забележителен, така че го запитал: Щом като знаете толкова много и умеете да преценявате нещата така вярно, защо не поставите прозренията си в услуга на някой княз? Всъщност Мор е на мнение, че лицата, служещи при князе, обикновено не са много просветлени и че на света би могло да има много доброта и благополучие, ако такива просветлени люде се поставят в услуга на князете. Другият от върнал: От това не би имало никаква полза, защото ако изложи в някоя висша служба вижданията си, не аз ще направя другите по-умни, ами те ще ме изхвърлят в най-скоро време. И за да подкрепи в известна степен, че този мъж, комуто от свое гледище уж не дава право, действително е живял, Томас Мор добавя: Срецах този мъж в компанията на най-различни хора и тогава той ми разказа как веднъж в някаква друга компания се бил опитал да изложи вижданията си.

Тук не става въпрос само за един предговор към "Утопия" - Томас Мор цели нещо повече. Любопитен е тъкмо фактът, че по този начин той критикува тогавашна Англия - Англия в края на XV и началото на XVI век, че английският лорд-канцлер отправя критика към Англия. Човек с мисловната нагласа на Томас Мор, естествено, не критикува някаква абстракция. Говорейки за Англия, той знае, че английският народ е нещо различно от ония, които се имат предвид, когато се говори за конфигурацията на английската държавност. Това му е много добре известно и той знае, че тази държавност също не е просто абстракция, ами се прави от индивиди и че английският народ действително не бива критикуван, когато се критикуват постъпките на тези индивиди, от които обаче зависи всичко съществено, имащо отношение към английската държавност. Следователно, Томас Мор избира възможно най-доброто встъпление, за да бъде конкретен, защото не конкретно встъпление, разбира се, а чиста безсмислица е, ако се каже Англия е такава, Германия е такава, Италия е такава и т.н., понеже с това наистина не се казва нищо.

И ето че в една по-многобройна компания Мор среща този умен, просветлен човек с един мъж, с един от личен юрист - точно онова, което светът нарича "отличен юрист", и дава възможност на двамата - сиреч на умния човек и на отличния според преценката на света юрист - да подемат дискусия за английската юриспруденция. По онова време английската юриспруденция още не била като днешната, но това няма значение - нали все още се намираме в началото на Петата следатлантска епоха. Умният и просветлен човек е на мнение, че се постъпва извънредно неразумно, когато срещу крадци се процедира така, както било обичайно в тогавашна Англия. Той, който бил видял Утопия и по-късно я описва, намира цялостното виждане за кражбата и други подобни неща за съв-

сем неразумно и смята, че преди всичко трябва да се разкриват по-дълбоките причини за такива явления. Така стига до отричане на всички съществуващи по онова време възгледи относно въпроса, какво поведение да се застъпва спрямо крадците. За отличния юрист това, разбира се, е нещо напълно непонятно. Нека сега поне отчасти да се запознаем с постановките на този умен човек - не на отличния юрист! Той казва:

"Един ден бях поканен на обед у този прелат. Случи се така, че там срещнах един мирянин, който пък се славеше като голям правист. Този човек който знае защо засипваше с хвалебствия строгото правосъдие срещу крадците и с голяма охота разказваше как на едно или друго място по двадесетина ги бесели на едно и също бесило.

- И въпреки това - додаде той - каква напаст! Едва ли двама-трима от всички тези негодници отърват въжето, а в Англия отвед се пръкват все нови. Със същата непринуденост в гласа, която съблюдвах спрямо кардинала, аз вметнах.

- В това няма нищо, което би трябвало да ви учудва."

Сега, значи, говори умният човек!

"В дадения случай смъртта е едно колкото несправедливо, толкова и безполезно възмездие. То е твърде жестоко, за да накаже кражбата, и твърде слабо, за да я предотврати. Обикновената кражба не заслужава бесило, а заради страшното изкупление никой не ще се побои да краде, щом това му е последното средство, за да не умре от глад. По това правосъдието в Англия и някои други страни прилича на лош учител, който бие учениците си, вместо да ги обучава. Крадците биват подлагани на страхотни мъчения. Не би ли било по-добре да се подsigури съществуването на всички членове на обществото, та никой да не се виж да принуден първо да краде, а сетне да се прости с живота си?

- Обществото се е погрижило за това! - отвърна правистът. Промислеността, земеделието предлагат на народа немалко средства за съществуване, ала има същества, които предпочитат престъплението пред труда.

- Ето ви там, където очаквах да стигнете! - рекох аз."

Сега пак говори умният.

"За покритите с рани възвръщенци от вътрешни и външни войни няма дори да говоря, макар че споменава нето им не би било излишно. Защото малко ли са войниците, загубили в битката при Корнуолис или в похода срещу Франция един или повече крайници в служба на краля и отечеството? Тези несретници бяха прекалено обезсилени, за да се върнат към стария си занаят, и твърде стари, за да усвояват нов. Но да оставим това - ние не живеем непрекъснато във военно време. Да обърнем поглед към онова, което става всекидневно около нас.

Най-изящната причина за обществената нищета се крие в прекомерния брой благородници, които като лениви търтеи се хранят от потта и труда на ближния си и които предоставят полските си имоти за обработване, като изсмукват кръвта на своите арендаторите, за да увеличат приходите си; друга икономика не им е известна. Но стане ли дума да си доставят удоволствие, те са разточителни до безразсъдство, пък ако ще от това до просияшка тояга да стигнат. Не по-малко печално е, че в свитата си имат цяла тълпа ненужни служители, които нищо не са научили, за да подсигурят съществуването си.

Щом заболяят или господарят им почине, тези служители биват уволнявани, защото за предпочитане е да се хранят безделници вместо болници, а често пъти и наследникът на починалия не е в състояние да продължи поддържането на заварената прислуга.

И ето, ако сърце не им дава да крадат, точно тези хора са изложени на гладна смърт. Пък и какъв друг избор им остава? Докато дирят нов подслон, те съсипват здравето и облеклото си; а щом болестта ги омаломощи и с времето дрехите им се превърнат в дрипи, човек се стъписва пред мисълта да ги наеме на служба. Даже и селяните не се чувстват склонни да го сторят. За човек, който от младини е живял сред безделие и развлечения, който е свикнал да носи само сабя и щит, да поглежда надменно околните и да презира целия свят - за такъв човек се знае много добре, че той едва ли е годен да борави с лопата и мотика и да се глави на работа при някой беден селяк за нищожно възнаграждение и оскъдна храна.

- Тъкмо тази е човешката класа - обади се моят опонент, - която държавата трябва да подкрепи и умножава най-грижовно. У тях има повече мъжество и духовна пригодност, отколкото у занаятчията и земеделеца. Те са по-снажни и по-силни и постъпят ли във войската, тъкмо от тях човек може да очаква най-много, щом се наложи да се влезе в бой.

- С други думи - вметнах аз,

следователно сега пак заговорва умният човек

"за да се подсигури славата и успехът на оръжията, трябва да се умножават крадците. Защото въпросните безделници са неизчерпаем разсадник на крадци, а строго погледнато, нехранимайковците не са най-лоши те войници, докато пък войниците не са най-плашливите нехранимайковци; тези два поминъка имат доста аналогично помежду си. За зла беда не само Англия страда от тази обществена рана - ти е присъща на почти всички нации.

Далеч по-опасна язва разяжда вътрешния живот на Франция. Там всяка педя земя е заета от войска, която - разпределена по полкове - е на държавна издръжка. И това става в мирно време, ако речем да наименуваме

така паузите, през които войната чисто и просто си поема дъх. Тази не-радостна система оправдават със същата причина, поради която на вас ви се струва необходимо поддържането на безчет бездейни служите ли. Някои боязливи и мрачни политици са на мнение, че сигурността на държавата изисквала многобройна, силна армия, намираща се постоянно под оръжие и съставена от опитни войници. На новаци не смее ли да се доверят. Човек направо би помислил, че те предизвикват войни само за да се упражнява войникът и - както казва Салустий - чрез тези големи касапници да се попречи сърцето и ръката му да се отпуснат. Франция опознава за собствена сметка опасността от храненето на този вид месоядни твари. Все таки достатъчно би било ти да извърне поглед към римляните, картагенците и ред други народи в древността. Какво е последвало за тях от тези огромни и винаги боеготовни армии? Опустошаване на земите им, разрушаване на градовете им, гибел за империята им. На французите поне да им носеше някаква полза, че подготвят войниците си почти от пеленачета! А то опитните френски воители са си имали работа с новобранците на Англия, но не знам дали могат да се похвалят с често постигане на надмощие. По този въпрос предпочитам да мълча! Би могло да се създаде впечатление, че се опитвам да лаская слушателите си."

Това са думи на лорд-канцлера Томас Мор. Всъщност днес е достатъчно да се препише казаното някога от него относно войските на Франция. Така бихте могли да изфабрикувате великолепно изречение и да ги предоставите на английските министри, за да се посипят ругатни срещу "пруския милитаризъм". Само че ние сме в началото на Петата следатлантска епоха и съпоставянето на днешните дрънканици с онова, което някога се е намирало в изходната точка на нещата, вероятно би могло да засегне неприятно никого.

Виждале как Томас Мор дава думата на един човек, който се опитва да вникне в дълбочината на нещата, и то по неприятен за някои хора начин, макар че нещата поначало могат само да се докоснат. Той обаче продължава, казвайки:

"От която и страна да подхожда към въпроса, тази необозрима маса бездейни хора ми се струва безполезна за една държава дори в случай на война, която впрочем винаги може да бъде избягната. За мира пък тя се превръща в истинско мъчение, а той несъмнено заслужава да му се отдели също така специално внимание, както на войната.

Но господарското и обслужваното съсловие не е единствената причина за кражбите, от които биват сполитани. Има и една друга причина, при-съща изключително за вашия остров."

Твърди го човекът, идващ от Утопия.

"- И в какво се крие ти? - запита кардиналът."

Още един, който се включва в разговора.

"- В неизброимите стада овце, които понастоящем покриват цяла Англия. При вас тези на всяко друго място тъй кротки и невзискателни животни са толкова лакоми и свирепи, че нападат дори хората и ги прогонват от нивите, кзиците и селата.

И действително, вижда се как към всички точки на кралството, където събират най-фината и ценна вълна, бързат благородници, богаташи, че даже и достопочтени абати, за да си оспорват терена. Техните ренти, техните привилегии, приходите от техните полски имоти са недостатъчни за тези сиромаси; на тях не им стига да живеят в безделие и развлечение, в тежест на обществото и без полза за държавата. В радиус от много мили те лишават културите от земя, превръщат я в пасища, събарят къщи и села и пощадяват само черквите, за да намерят подслон за овните си. От най-населените и най-култивираните места създават пустош. Те явно се боят, че може да има твърде много градини и насаждения и на дивите животни да им липсва простор.

Така не един алчен ненаситник огражда с околоръстен зид няколко хиляди уврата земя; честни земеделци биват изгонвани от домовете им - едни чрез измама, други насила, по-късметлиите чрез поредица от притеснения и тормоз, докато бъдат принудени да продадат имота си. И тогава тези семейства, които са не толкоз богати, колкото плодovити - защото за земеобработването са нужни много ръце -, потеглят на път през полята - мъже и жени, вдовици и сираци, бащи и майки с невръстни деца. С вопли клетниците се разделят с покрива, под който са се родили, със земята, дето ги е хранила, и не знаят къде да търсят убежище. Тогава те на ниска цена разпродават онова от покъщнината си, което са могли да понесат със себе си - по същество предмети с нищожна стойност. И какво им остава, щом този крехък източник се изчерпи? Кражбата, а по-дир туй - по правило бесилката.

Може би ще предпочетат да продължат немотията си като просяци. Ала тогава никой няма да се поколебае да ги хвърли в затвора заради скитничество и бездомничество. И в какво все пак се крие тяхното престъпление? В нищо друго, освен дето не могат да намерят някой, който би им дал работа, колкото и усърдно да я търсят. Пък и кой би могъл да ги наеме? Единственото им умение е да обработват земята, така че те няма какво да вършат там, където не може да се мисли нито за сеитба, нито за жетва. Сега само един овчар или говедар е достатъчен при пасенето върху площите, чието обработване по-преди е изисквало по няколкостотин ръце.

Друга последица от тази пагубна система е много високата цена на хранителните стоки в много области. Ала това не е всичко. Откакто се множат пасищата, един подобен на чумата мор по животните изстреби не вероятен брой овце. Изглежда почти тъй, сякаш небето бе пожелало да накаже ненаситната алчност на грабилите се с тях чрез тази страхотна смъртност, която то справедливо бе стоварило на собствената им глава. Цената на вълната съответно скочи толкоз на високо, че понастоящем безпаричните сукнари вече не могат да си я набавят. И ето ви отново маса от безработни хора. Не може да се отрече, че броят на овцете всекидневно нараства изключително бързо; независимо от това обаче цената им изобщо не е спаднала, тъй като търговията с вълна - макар и по закон да не е монопол - фактически се намира изцяло в ръцете на неколцина богати изкупвачи, които нищо не ги кара да пришпорват търговията с вълна и затуй я продават с максимална печалба."

Повече няма да Ви чета, а само ще подчертая, че тук лорд-канцлерът Томас Мор, съмишленник на Пико де ла Мирандола, отправя остра критика чрез един уж измислен човек, идващ от Утопия; самата критика обаче е насочена срещу нещо, което по онова време действително е ставало. Защото в рамките на обширни области хората, които със собствените си ръце са обработвали земята, действително са бивали прогонвани от своите имоти, превръщани в местонаходище за овчите стада на земевладелците, които по този начин са искали да се домогнат изцяло до добива на вълна.

Томас Мор е сметнал за необходимо да отбележи този факт и да насочи вниманието върху това, че има хора, които прокуждат селяните, за да използват земите и имотите им за овчите си стада. И който умее обективно да съчетава следствия и причини, може да проследи във физическия план колко тясно днешният облик на английската държава е свързан със случилото се по онова време и с критикуваното по въпросния начин от Томас Мор. А ако това се обзре със средствата на Духа, каквито също има, тогава ще се установи, че английският народ не е отговорен за много неща, отговорност за които носи политическа Англия. Но носещите отговорност за политическа Англия са приемници и в известна степен дори потомци на онези, които Томас Мор критикува. Налице е непрекъснатата връзка от онези времена до днес. Вземат ли се такива неща под внимание, тогава ще може да се знае и да се отчита, че в речи като тази на Роузбъри, която наскоро Ви приведох, между другото се долавят глаговете на онези, които някога по описания способ са си докарвали печалба от своята вълна. Човек обаче трябва да държи най-много на обстоятелството да не би някак си да бъде разбран погрешно.

Как е възможно - някому да се натяква, че следвало да бъде по-деликатен, понеже англичанинът трябвало да мисли еди как си? Въпросът изобщо не опира до това, ами става дума, че някои неща в сегашния ни живот се дължат на определени причини и че тези причини трябва да се търсят на вярното място. Не е довод някой - поради това, че е англичанин - да защитава импулсите в потомците на онези, които някога са прокуждали селяните от дома, имота и земята им, за да развъждат стада овце там, наместо да оставят нивите такива, каквито са си. Въпросът е човек поне малко да се запознае с причинно-следствените закони и да се вгледа в реалните дадености на света, а не да приказва, че еди коя си нация била виновна за едно или друго.

След като дотук се опитвах да Ви изложа една характерна взаимозависимост между нещо в съвременността и нещо в миналото, сега ще премина към друга точка, а после пак ще възстановя връзката. Ще Ви представя няколко предимно външни факта, които също ще послужат като основа за съставянето на оценки.

Вгледаме ли се в съвременна Европа, изключвайки нейната обитавана от славяни източна част, установяваме, че голяма част от нея е произлязла от онова, което през VIII и IX век е принадлежало към империята на Карл Велики*107. Тук обаче не ни интересува нито Карл Велики, нито това, че днес нерядко се спори за него; защото спорът за Карл Велики действително не е нещо по-друго, отколкото ако трима сина спорят за своя баща. И ако тези трима сина водят спор помежду си, то този спор много често може да се дължи тъкмо на това, че и тримата имат право да нарекат въпросното лице свой баща. А трима души в редки случаи не биха влезли в спор за нещо, ако нямаша общ баща; защото тогава вероятно би отпаднал обектът на спора, а именно наследството!

Империята на Карл Велики, в общи линии се е разпаднала на три съставки: западна част, от която след различни обрати се появила днешна Франция, източна част, дала началото най-вече на днешна Германия и на Австрия, изключая славянските и унгарските земи, и една централна част, от която произлязла главно Италия. По принцип и трите части имат право да се възвеждат към Карл Велики. Но понякога и от паметни чувства може да зависи дали хората желаят или не желаят да бъдат възвеждани към Карл Велики. Като се има предвид колко саксонци са били изклани по волята на Карл Велики, нищо чудно някой да не държи особено да се смята за негов потомък. Всеки случай, тези три области водят началото си от империята на Карл Велики. Ако искаме да разберем много от онова, което се случва днес, трябва да имаме предвид, че в течение

на цялото средновековие между същинската централна област и западната са съществували определени отношения от духовно естество, отношения, каквито днес вече изобщо не са познати в тази сфера, ако не се вземат на сериозно някои фрази. Защото онова, на което в крайна сметка се е основавала Свещената римска империя, са били в по-голямата си част духовни устои. Ако относно факта, че това са били духовни устои, някой не иска да повярва на други източници, нека прочете Дантевото съчинение за монархията или да се осведоми другаде за мнението на Данте по тези неща*108 Да не се забравя, че именно Данте например е упреквал Рудолф Хабсбургски¹⁰⁹, загдето се грижел твърде малко за Италия - "най-красивата градина на империята"! Поне в този период на живота си, за който става дума, Данте бил безусловен радетел за онова духовно общество, което се било конституирало там и което се наричало Германия-Италия.

От XIII-XIV век насам виждаме как република Венеция в известен смисъл се противопоставя на всичко идващо от север. Отпърво Венеция поглъща патриаршията Аквилея*110, но венецианците се стремят най-вече да стъпят на Адриатическо море и да заемат крайбрежните области. По онова време Венеция постига големи успехи и ние виждаме как всичко проникващо от север действително бива отблъсквано именно под влияние на Венеция. Подир туй настъпва епохата, известна като Ренесанс, който донякъде под впечатление на процъфтяващите свободни градове придобива величие и в Италия. Последвали обаче контрареформацията и политикана, провеждана от папска и испанска страна, и ние виждаме, че в Италия, общо взето, едва от XVIII век отново може да се мисли за съвземане от многовековните страдания и горчивини. Не е необходимо да преповтарям - може да се прочете във всеки исторически справочник - как сетне назрява моментът, когато Италия с одобрението на цял свят постига своето обединение. И който познава обстановката, знае, че на немска земя обединението на Италия при всички случаи предизвиква не по-малко въодушевление, отколкото някъде другаде.

Тук може да се повдигне въпросът: Как е било осъществено съвременното единство на Италия? Длъжни сме да схващаме случая с Италия като извънредно важен пример за създаването на държавни единици; от друга страна пък, трябва да се опитаме да разберем взаимовръзката с онова, което преди осем дни Ви разказах за процесите в Сърбия и Италия. Защото тук има взаимовръзки, които са от огромна важност за разбиране на обстановката. Но най-напред трябва да се разгледа как е възникнала държавната структура на Италия, която положително заслужава благо-разположено признание.

Достатъчно е да си припомним само битката при Солферино*111, където Франция заема страната на Италия и когато се прави първа стъпка към по-късното изграждане на съвременната италианска държава. Намираме се следователно в петдесетте години на XIX век. Кое в онези дни е дало възможност - рискът на истина е бил голям - Италия и Франция да направят при Солферино първата стъпка по пътя към съвременна Италия? Прочетете историята и ще намерите пълно потвърждение на казаното от мен - било е възможно само затуй, защото по онова време Пруссия и Австрия - нали Австрия е трябвало да губи - не са могли да се обединят!

Случилото се по-късно се дължи на факта, че в лицето на Какило Кавур*112 Италия наистина намира един величав държавник, в чиято душа покълва идеята от тази изходна точка Италия да бъде превърната в нещо, което да доведе до своеобразно съживяване на старата римска слава. Работата обаче взема друго развитие, бих казал нещо подобно - макар може би със съвсем друга отсянка -, каквото установихме при благородния сръбски княз Михаил Обренович, когато той принася предишните си идеалистически възгледи в жертва на изискванията на държавната необходимост - нещо подобно намираме във факта, че величавата душа на Какило Кавур се прекланя пред кармическата необходимост и извършва преход от идеала към привидния реализъм.

Ще представя нещата само схематично*113. Италия преминава от един етап към друг. Още през лятото на 1871 г. Виктор Емануил*114 може тържествено да пристигне в Рим. Как става възможно това? Чрез германските победи над Франция! Държавникът Франческо Криспи*115 е автор на изявлението: Благодарение на германските победи Италия тръгна за Рим, след като при Солферино Франция бе дала началния тласък за това. Но че Рим става столица на Кралство Италия, това се дължи на германските победи над Франция.

Оттук насетне между Италия и Франция се оформя странно отношение. Любопитно е да се види как - изграждайки единството си - Италия се превръща едновременно в противник и в съюзник на Франция. Нека не се забравя, че някои италиански държавници държали много на факта, че като държавна структура Италия е сътворена отвън и че последният силен подтик към обединението и всъщност се дължи на Германия. Тези държавници виждали също, че за него едно тогавашно потенциално сътрудничество с Франция не би могло да бъде плодотворно. Но срещу това течение се възправило друго едно, което укрепнало особено много след 1876 г. - течението на франкофилската демократична лява партия. Така тази държавност се люшкала между, бих казал, своето емоционално влечение към Франция и своето по-скоро практично влечение към

Централна Европа. Забележителното обаче е, че каквито и процеси да протичали там, ситуацията винаги бивала такава, че практичното направление надделявало в Централна Европа.

Нов обрат настъпил, когато Франция посегнала към Тунис*116. Тунис винаги се е разглеждал като място, което логично би трябвало да се полага на Италия. А ето че Франция започнала да се домогва до него. Тогава в Италия връх взело практичното течение, което се осланяло на Централна Европа. Интересно е например, че на Берлинския конгрес италианският емисар запитал дали Бисмарк, който непокрито предлагал на Франция да се разпростре в Африка, държи непременно да въвлече Италия във война с Франция. Всеки случай, за тогавашните италиански държавници Италия по този начин била зависима от Германия и понеже Бисмарк бил изказал мисълта "Пътят за Германия минава през Виена", то Италия била зависима също така от Австрия, поради което е трябвало да се забрави старата заклета вражда, поета според мен от Австрия като нейна трагична орис. Защото с всичко, извършено от Република Венеция, от Италия всъщност били изтласкани елементите, присъединили се впоследствие към Германия. А пък Австрия трябвало да поеме именно прииждащите от север влияния.

Като последица от френските действия в Северна Африка се наложило франкофилското течение в Италия да отстъпи и тогава присъединяването към Централна Европа станало нещо естествено. Споменавам тези неща съвсем схематично, тъй като в крайна сметка целта ми не е да правя политика; редно е обаче някои неща да се знаят, а днес за съжаление те се знаят твърде малко. И ето, присъединяването на Италия към Централна Европа се осъществява през 1882 г. под формата на така наречения Троен съюз. Някои винаги ще оценяват този Троен съюз погрешно, понеже не могат да свикнат при такива неща да си служат с вали дните понятия. Съществуват наистина хора, които приписват днешните тягостни военни събития на Тройния съюз, а не на така нареченото Тройно съглашение - Антантата. Но както виждате, при такива неща не винаги се използват валидните понятия. Обикновено за нещо, което дава някакъв резултат, се пита дали действително дава такъв резултат и каква годност има. Участниците в Тройния съюз винаги са казвали, че целта му е опазването на мира. И той десетилетия наред се оказва годен да опазва мира, сиреч в течение на няколко десетилетия той допринасяше за това, за което според участващите в него е бил предназначен.

Впоследствие бе създадено Тройното съглашение, за което също се казваше, че целяло опазването на мира. Не изтекоха обаче и десет години и - край на мира! Всяко друго нещо на света би било оценено по плодовете му, ала тъкмо по отношение на тези неща човек не благоволява да

даде обективна оценка. Защото точно пет години по-късно бе скроена онази потайна работа, която дава възможност да се проучи по-прецизно алхимията на куршумите, използвани за атентата в Сараево. Невъзможно е било този атентат през Юни 1914 г. да не сполучи! Защото ако тези куршуми не улучели, други щели да го сторят! Тогава действително било подсигурено втория път да се успее, ако първият опит пропадне. Това било един толкова до бре замислен, кажи-речи грандиозен атентат като никоой друг по-преди в световната история.

Задълбочи ли се в нещата, които споменаваме тук по желание на нашите приятели, човек неминуемо ще успее да вникне, така да се каже, в алхимията на тези куршуми. На този въпрос ще се върна отново. Защо то само след пет години в цялостните отношения на Тройния съюз било привнесено нещо, което може да бъде окачествено като създаване на взаимовръзка между всяко събитие, ставащо в Италия, и всяко събитие, ставащо на Балканите. Стремежът бил да не се отминава нищо случващо се на Балканите, без да се случи нещо аналогично в Италия. Народните страсти трябвало да се съгласуват така, че на едното или другото място никога да не произтича едностранно някакво действие, ами винаги да се чувства и мисли паралелно. Десетилетия наред съществувала тясна връзка между различните импулси на Апенинския и на Балканския полуостров. По-някога в подобно нещо откриваме невероятна символика, например "великолепие" по отношение на теорията, точно както лекарят нарича някой особено тежък случай на заболяване "великолепен", понеже му предлага възможност за добра операция; случаят сам по себе си не е нужно да бъде великолепен.

Веднъж бяхме в Италия и в Рим посетихме един наистина много мил, приятен, любезен господин*117, сега вече покойник. Той ни въведе в салона си и там на видно място видяхме два големи портрета със собственооръчно посвещение - портретите на Драга Машин и Александър Обренович. Любезният домакин беше не само именит професор, но и учредител на така наречената "Латинска лига", чието занимание беше да подготви откъсването на Южен Тирол и Триест от Австрия и присъединяването им към Италия. Разбира се, от едно толкова незначително преживяване няма да вадя големи заключения, но крайно показателно е, че някой, който е учредил "Латинска лига" - не преценявам, не критикувам, а само разказвам, - революционизира също така студентите от университета в Инсбрук и че в салона си, тоест там, където е видно за всекиго, държи портрети на Александър Обренович и Драга Машин със собственооръчно посвещение. Тъй като по онова време тайнствените нишки, които съществуваха между Рим и Белград, ми бяха много добре известни, това преживяване остави някакво симптоматично впечатление у мен.

Чрез своята Карма човек на този свят бива запознаван с онова, което е важно за него, и ако по правилен начин умее да се вглежда в нещата и да ги прозира, тогава той вече установява, че Кармата му го отвежда на мястото, където има възможност да "подуши" онова, което е нужно да долови за своето познание.

После нещата се развили така, че през 1888 г. - година, в която спокойно можело да се стигне до война, както през 1914, - кризата била преодоляна поради това, че Криспи държал на Тройния съюз. А причината да държи на Тройния съюз била тази, че Франция нахлула в Северна Африка и се разпростряла там. В онези дни Франция подела политика, окачествявана от самите французи в смисъл, че Франция искала "чрез глад отново да завладеет" отврзицата се от нея Италия, сиреч правел се опит за своего рода търговска война срещу Италия и тогава тази търговска война наистина изиграла голяма роля. Последниците били, че точно практичните връзки с Централна Европа станали още по-тесни. Може би добре ще бъде, ако тук се позова не на оценката на един немец, а на французин, който казал, че съвременна Италия представлява икономическа организация на Германия.

Това означава - чували сме често да се изтъква не само от германци, а и от други, - че с оглед на опасността чрез глад да бъде завладяна от Франция, което никак не е приятна работа, Италия била спасена чрез изграждането на по-тесни икономически отношения с Германия. Взаимдействието на всичко това допринесло за мирното уреждане на кризата в края на осемдесетте години. Извънредно интересно е изучаването на тази криза в нейните подробности, защото тя предлага нещо изключително на онзи, който е склонен да оглежда взаимовръзките и да не се оставя да бъде заблуждаван. Аз направих следното: припомних си събитията от 1888 г. и срещу всичко случило се тогава поставих условно 1914. Оказа се същото - абсолютно същото! Започналото през 1914 г. широко подстрекателство в печата, вдъхновявано от Петербург и обхванало Германия, бе точно както през 1888 г. Както и тогава, през 1914 г. трябвало да се предизвика конфликт между Германия и Австрия. Накратко, всички тези подробности съвпадаха. Любопитно е, че на различни хора си позволих да прочета една реч, държана през 1888 г.*119, в която единствено на мястото на 1888 бях поставил 1914, и всеки смяташе, че речта се отнася за 1914 г.!

Щом такива неща са възможни, тогава няма защо да се говори за случайности, а ще трябва да се проумее, че съществуват движещи сили и че в тези движещи сили е заложена определена система. Следователно през 1888 г. работата се разминала по причини, които споменах. После възникнала по-трудна обстановка. Обстановката се затруднила най-вече

затуй, защото от страна на Италия цялостната връзка на Апенинския полуостров с Централна Европа получила извънредно странен характер. Проучването на тези неща е психологически интересно, но действително се стигнало дотам, че Италия, политическа Италия трябвало да бъде третирана така, както биват третирани някои истерични дами. Разиграли се най-невероятни неща особено поради това, че в Европа все повече и повече се оформяла и пропагандирала оценката: Австрия трябва да се разпадне. Тези неща не ги подлагам на критика, а само ги разказвам.

Представа за начина, по който тази оценка се пропагандирала в Европа, може да придобиете, ако се зачетете в публикации като тези на Лоазо, Шерадам*120 и други, общото в които е как Австрия в близко време ще бъде разделена. Тогава оценки като тези на Лоазо и Шерадам били подхвърлени в окова, което тлеело на юг. При такава обстановка наистина не било лесно да се води нещото, назовавано често пъти политика. Така например в Италия бил възхваляван Оберданк*121, извършил покушение срещу император Франц Йосиф. Във Виена пък при визитата на херцога на Аbruците една картина от изложбата, посетена от херцога, била преименувана специално по този повод. Картината се наричала "Морската битка при Лиса". Тази морска битка била спечелена от Австрия, но за да не бъде засегнат херцогът на Аbruците, платното трябвало да бъде преименувано в "Морска битка" Това е само един пример за много сходни случаи. Не отправям критика, но повдигам въпроса за реципрочността: Дали в Италия някой би се съгласил от деликатност да зачеркне името към спечелена морска битка? Във Виена са го сторили. Независимо дали се прие ма за неуместно или за правилно, аз просто поставям въпроса за реципрочността. Нека стане дума за това, за да може поне малко да се обрисуват настроенията. Защото тези настроения придобиват важност, когато се намесват течения като произтичащото от "Grand Orient de France"*122 и когато по този начин се вливат окултни импулси.

Някои неща, за които човечеството не го е било грижа, ще трябва вече да се превърнат в такива, към които то в бъдеще ще проявява грижи, защото масоните - точно както и други окултни братства - нямат навик да не забелязват какво е дадено, ами се стремят да включат наличните сили в играта. Те знаят, че на отделни места са налице импулси, които подлежат на използване. И ако на Апенините има едно течение, а на Балканите - друго, тези течения трябва да се използват по съответен начин, така че в подходящ момент, имам предвид в подходящ за тези хора момент, да се инсценира едно или друго нещо.

И така, нека това бъде подготовка за алхимистичното разглеждане, за което Ви загатнах и което ще ни отведе малко по-нататък. Моля да не се забравя, че ако трябва да откликна на желанията на нашите приятели, аз

не мога да не спомена нещо от извършващото се понастоящем. Отправна точка трябва да бъдат неща, които съществуват, макар че може би не всеки е съгласен такива неща да се изкарват на бил свят. Аз обаче засъпявам убеждението, че тъкмо в затварянето на очите пред тези неща и в обсъждането на извършващото се от крайно необективни позиции се крие една от главните причини, поради които светът може да бъде сподобен от такива неприятности като сегашните. Защото и по отношение на тези големи неща е редно всеки да започне със самопознанието. А частица самопознание вече е налице, щом се знае, че в мига, когато човек казва "Такива неща не ни засягат, искаме да ни се говори единствено за чисто окултни работи", той на дребно насърчава онова, което като сглобено цяло довежда до такива събития, каквито изживяваме днес. Защото окултно е не само отнасящото се до висшите светове. То безспорно е окултното за всички хора, ала за мнозина окултно е и онова, което става във физическия план. И дано да съществува желание немалко от окултното в тази област да стане явно! Защото фактът, че толкова много неща остават окултни за мнозина, които впоследствие въпреки това дават оценки, представлява един от източниците за бедата, която изживяваме.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 17 Декември 1916

Желаем ли с нашите разсъждения да постигнем някаква цел, ще трябва да се постараем да обхванем цялата същност на така наречения Пети следатлантски период с неговото огромно значение. Ако не иска да се занимава с конкретните неща и се ограничава само с най-общи разсъждения за света и човечеството, кои то се получават, когато не се вземат под внимание специалните неща, човек не може да вникне в събития от такава изключителна важност като тези на съвременността. За съжаление трябва да се подчертае, че на най-широки кръгове им липсва едно по-дълбоко разбиране за важността на тези събития.

Вчера по съвсем определени причини, които ще се изяснят от по-нататъшните разсъждения, Ви изложих две положения. Първо, че на човечеството, подобно на изпитателен балон, е било подхвърлено съчинение то на Брукс Адамс, за да се провери колко измежду подобни неща могат да бъдат прозрени поне от отделни индивиди. Във въпросната книга се твърди, че един народностен организъм трябвало да се схваща именно като организъм, тоест че той се раждал и преживявал свое детство, порасване, зрялост, остаряване като отделния човек, макар в случая, разбира се, да има само сходство, а не тъждественост. Сетне се посочва, че в определени епохи на своето развитие, народите оформяли по две съпринадлежащи качества, а именно имагинативния и войнствения елемент

през една възраст, респ. научния и индустриално-комерсиалния елемент през друга възраст. Следователно приема се съжителството на народи, едни от които по своето естество били имагинативно и войнствено, а други - научно и индустриално-комерсиално предразположени, като от взаимодействието на такива народи се пораждало развитието на човечеството във всемирния процес.

Казах Ви, че това виждане е едностранчиво. По кой начин такива виждания се появяват изобщо на бял свят? Какво означава тяхното предоставяне на обществеността?

Такива виждания са правели впечатление на отделни влиятелни хора и се числят към импулсите, които действат в съвременността. При подобни работи целта винаги е била отделки части от обширното духовно познание, нека кажем от окултното познание за еволюцията на човечеството да бъдат изтръгнати от взаимовръзката им и било според нуждата от тях, било според очакваното от тях да бъдат имплантирани в света. С това, че от общия обем правилни окултни прозрения за развитието на човечеството се измъква едно или друго, винаги може да се постигне нещо специално в услуга на някоя група, в услуга на някакъв групов егоизъм. Познанието като цяло служи винаги на цялото човечество. Произволно отделеното служи винаги на отделни групи. Това е съществено и важното, което трябва да се има предвид, защото много от нещата, правени от окултна страна достойно на обществеността, не са неверни, но представляват поло вината, четвъртината, осмината от истината, която тъкмо заради съдържащата се в нея част от истинното може да се използва за едностранчивото постигане на едно или друго. Ето защо на прозирацията такива неща прави голямо впечатление, когато откъм Америка началото на XX век се полага с това, че по книжарски канали, които са в услуга на някои ползващи се от окултни средства движения, по света се разпространяват определени идеи.

Второто, което посочих, беше забележителният трактат на благородния Томас Мор за най-добрата форма на обществените условия в държавата и за остров Утопия. От този трактат вчера Ви цитирах пасажа, където Томас Мор кара един чужд нему човек, който може и да е измислен – възможно е още днес да се запознаем по-обстойно с него и Вие ще видите, че не е измислен -, да изрече каквото той иска да каже за Утопия. Изхождайки от определено настроение за своето време, което обрисовах вчера, той изтъква своите усещания и след туй описва самата Утопия.

Описанието на Утопия, предприето от Томас Мор, който в началото на Петата следатлантска епоха под хвърля точно тези идеи в развитието на човечеството, наистина е извънредно своеобразно. Открих доста хора, прочели "Утопия", ала нито един, който да я е чел достатъчно внимате-

лно, за да доведе действително до съзнанието си дори само всевъзможните трикове, странните подробности, съдържащи се в тази книга. Хората възприемат описанието на остров Утопия изцяло като описание на някаква въображаема страна и поглъщат страница подир страница. В нашето лишено от всякаква духовност време, това е разбираемо, но би трябвало поне да се забележи, че или Томас Мор рисува нещо, което човек не може да схване даже като плод на някаква фантазия, или пък че той ще да е бил кръгъл глупак, обикновен празноглавец. Наше то време обаче не прави такива логични заключения, то предпочита да подминава всякакви подобни неща с една повърхностна оценка. А сега с няколко най-обща щрихи ще представя пред душата ни съдържание то на това произведение - ако държите на всички подробности, ще трябва сами да прочетете "Утопия".

Най-напред трябва да обърнем внимание на това, че Утопия бива представена като държава, достигнала известна зрялост в своето устройство; защото изрично се казва, че описваната обстановка в Утопия не е съществувала открай време и че за нейното развитие са били нужни 1760 години, поради което в известен смисъл се касае за състояние на зрялост, на завършеност.

На първо място специално се подчертава, че имуществото е общо, че никой няма своя собственост и че държавата се подразделя на някакви родове, които избират - нека ги наречем така - старейшини. Измежду старейшините пък се избира княз, а в свиквано от време на време събрание пратениците обсъждат обществени дела в духа, в който това им е възложено от отделните членове на народа. Тук веднага се натъкваме на една крайно необичайна уредба - обществени дела е разрешено да се обсъждат само по предписания начин. Ако някой жител на Утопия разговаря за обществени дела с други лица, грози го смъртно наказание. По-нататък откриваме една съвсем разумна уредба: Когато в общественото събрание се направи предложение, то никога не се разисква начаса - хората първо трябва да си идат у дома и да поразмислят, а въпросът се разглежда при друга възможност. Онзи, който разказва това, обяснява, че но такъв начин хората могат да разсъдят, а не да бъдат принуждавани да дадат прибързана оценка, та отпосле естествено да имат твърдоглавието и егоизма да се придържат към тази оценка. Защото те се придържат към нея не защото са извършили проверка и са намерили решението за правилно, ами защото веднъж вече са се ангажирали със своята оценка.

В Утопия всяко дете трябва да се учи на земеделие, а по-късно усвоява също един занаят - по правило упражнявания от неговите родители; жителят на Утопия може да избере и друг занаят, стига да му идва отръки

нещо друго. Трудът е строго регламентиран - от никого не се изисква да работи повече от шест часа дневно.

Всичко останало също е установено по най-добрия начин: Работи се три часа преди пладне; преди това обаче, още при изгрев слънце, се събират всички желаещи да слушат духовни беседи и прочее. В Утопия няма игри от вида на съществуващите другаде; наместо това има едно подобно на шаха състезание, свое образна аритметична схватка, както и едно друго състезание, наподобяващо пак на шаха и представящо единоборството между пороци и добродетели.

Под надзора на публично избрани лица, от годните за наука се подготвят учени. Измежду тях пък се излъчват посланиците и жреците. Най-нечистата работа се извършва от роби, набирани от средата на покорените народи или на престъпниците. Всеки коренен жител на Утопия е свободен. Има една уредба в Утопия, на която неутопийци като нас сега вече напълно се радват - пътуване без разрешение на съответните власти не може да се предприема. За всяко, дори за най-краткото пътуване е нужен паспорт. Пари не съществуват. Каквото има в наличност, изнася се на пазара и от него може да си вземе всеки. Чрез уредбите, които са толкова хубави, че никой не взема повече, отколкото му трябва, става излишно хората да плащат - всеки получава всичко, каквото му е нужно. Затова и не е необходимо да се разполага с пари или нещо подобно.

Единственият метал, който истински се цени, е желязото. Моля Ви да обърнете специално внимание на това, защото в него се крие нещо много съществено. По-малко ценено е среброто, а най-малко - златото. От злато не се изготвят предмети, за каквито неутопийците използват този метал, а евентуално вериги за престъпници и тем подобни. Престъпниците биват оковавани в златни вериги - тях те трябва да ги носят като позорно петно. Освен това от злато се правят определени съдове, за които в порядъчна компания е неприлично да се говори, и разни други неща. По тази причина например веднъж, когато в Утопия дошли пратеници на чужд народ и в желанието си да се харесат на местните жители се появили с разкошни златни накити, утопийците ги взели за недо-развити хора, защото там от злато в краен случай се правят дрънкулки за най-малките деца, които те после захвърлят. Когато пратениците пристигнали, децата се били наредили по улиците и завикали: Вижте, вижте, тези гламави старчоци все още пазят дрънкулките си!

В Утопия не прави никакво впечатление, ако някой се издокара с хубава дреха. Утопийците казват: Как може човек да се перчи с това, че носел дреха от една или друга вълна? Нали преди туй овцете са я носили? Не върви да се перчиш с нещо, което природата първоначално е дала на овцете!

Към своеобразията на Утопия спада, че там за добро и зло, за порок и добродетел се съди единствено в рамките на религиозните представи. Една форма на епикурейство сред развлечения се смята за достойно възжеление в живота на човека, така че в колкото по-голямо доволство живее някой, толкова по-добродетелен е той в Утопия. Утопийците вярват в безсмъртието на човешката душа и изповядват своего рода религия на разума. По техен възглед всеки човек чрез собствения си разум може да прозре, че Бог като вещ майстор направлява света, че човек притежава безсмъртна душа и подир смъртта преминава в един духовен свят, където за добродетелността и порочността има награди и наказания. Към драгоценните камъни те не проявяват интерес, защото разсъждават така: Когато някой купува драгоценен камък, той иска от продавача да му даде гаранция, че е истински; но какво значение има това, щом дори и погледът не открива дали драгоценният камък е истински или не? Следователно това си е чисто утопична работа. При тях ловът се обявява за нещо недостойно. Той е непочтена дейност и само на месарите се разрешава да я упражняват.

Мъжът, който споделя тези сведения, обяснява, че той лично запознал жителите на Утопия с гръцката литература и изкуство и че те се оказали извънредно схватливи, че даже техният език по звучене малко наподобявал гръцкия, както и културата им въобще притежавала особеността, че напомня някаква смесица от гръцки и персийски елементи. Начина, по който става изборът на съпруг и съпруга, няма да описвам по причини, които ще установите, ако прочетете книгата. В Утопия адвокати няма - смятат ги за най-вредни те хора. Договори не се сключват, понеже утопийците са на мнение, че който желае да спази нещо, ще го спази и без договор, а ако човек не желае да спази нещо, той няма да го спази дори да е сключил договор.

На война избягват по всички възможни начини проливането на кръв; за тях то е най-позорното деяние, което съществува. Те казват: Пролива ли някой кръв на война, той заприличва на животните, на вълците и на тигрите. Редно е да се търсят други пътища, защото човекът притежавал интелигентност. Кръв те проливат само в крайно наложителен случай, когато не намерят никакъв друг изход. Сред ония, чиято страна възнамеряват да нападнат, обикновено изпращат разни хора със задачата или да всеят раздор сред противниците, за да ги счепкат помежду им, или да погубят тогова или оногова и т.н. Следователно "чрез любов и разум", както казват, те се опитват да предизвикат раздор, несъгласие и взаимно изстребване на хората, с които смятат да воюват, и ако не им се удаде, едва тогава се решават на кръвопролитие. Но дори и тогава имат свои

специфични похвати, които доказват, че желаят да прекратят проливането на кръв веднага, щом се появи някаква възможност за това.

По-нататък се разказва, че основна черта на утопийците е проявата на религиозна търпимост. Доколкото не престъпва законите, всеки може да се присъедини към която и да било секта и да изповядва всякакви религиозни възгледи. Така било постановено още от Утоп - основателя на Утопия, всеки обаче е длъжен да вярва в едно върховно същество, наричано от тях Митра. Разказващият се опитал да въведе там и християнството, което било посрещнато много приветливо и реално признато за най-добрата религия. Пълна религиозна търпимост цари значи там - всеки може да вярва в каквото си иска. В противовес на това на никой, който е материалист и не вярва в безсмъртието на душата, не се полагат никакви граждански или други права, каквито има обикновеният човек, и той бива обявяван, така да се каже, за безправен.

Там има една секта, смятаща животните за същества, чието тяло - както при хората - се обитава от душа. Има жреци, които в специални мистериини църкви поучават хората и им показват култове. Празници се честват в края и в началото на годината. Музикалните инструменти донякъде се отличават от тези на не утопийците.

Те са особено пригодни да възпроизвеждат в тонове онова, което човешката душа изпитва при различните си настроения и т.н.

Представих Ви всичко така, както е описано в самата книга. Сигурно Ви е направило впечатление как веднъж споменах, че религията на утопийците е религия на разума и че всеки вярва в това, което му внушава разумът. Сетне пък се обяснява, че било въведено християнството и че всички вярвали в някакъв своеобразен Митра. Подир туй се говори, че хем царяла търпимост, хем пък че всеки, който е материалист, не се ползвал със същите права. С една дума - в книгата ще откриете какви ли не противоречия.

За какво всъщност става въпрос в тази книга, какво собствено цели да опише тя? Това действително може да се разбере само ако се стъпи върху основите на Духовната Наука. Нека бъдем съвсем наясно, че Томас Мор - подобно на Пико дела Мирандола и други - бил човек, който с една част от съществото си все още се намирал под въздействието на Четвъртата следатлантска епоха, докато с другата вече бил прекрачил в Петата. Но в същото време той бил човек, който знаел това и го разгръщал с пълно съзнание, понеже притежавал някакъв духовен живот.

Денем Томас Мор прекарвал часове наред в медитации, чрез които достигнал до съвсем определени успехи. Тези успехи обаче са в резултат именно на това, че с една част на съществото си той - както се каза - живеел все още в Четвъртата следатлантска епоха и атавистичното у него

се съчетавало със съзнателен стремеж на душата към вживяване в духовния свят. При това животът му на земята все пак протичал едно столетие след началото на Петата следатлантска епоха и в душата му битувало всичко характерно за Петата следатлантска епоха: интелектуалността, разсъдъкът, какъвто го познаваме днес и какъвто през Четвъртата следатлантска епоха още не бил налице - в отличие от мнението на онези, които застъпват крайно фантазмагорично гледище за историята. В душата му всичко това си взаимодействало и се обърквало. Какво е ставало в такива души можете да установите при Пико дела Мирандола и от неговото отношение към Савонарола.

И така, ние имаме работа с един човек, в чиято душа ще трябва малко да надзърнем, щом желаем да разберем за какво точно става дума при неговата Утопия. Такъв един човек е знаел съвсем определено, че в еволюцията на човечеството властват окултни импулси и че при прехода от Четвъртата към Петата следатлантска епоха се е касаело на много хора да бъде даден верен импулс. Отделен е въпросът дали те ще го използват. Какво знаят такива хора - по онова време е било така, днес нещата отново са другояче, но за това често сме разговаряли, - та какво са знаели такива хора? Знаели са, че за човечеството ще трябва да настъпи упадък, ако то развива само онова, което е - нека го наречем - недуховно, което е само измислено, кое то е само дар на разума. Такива хора знаят, че човечеството ще се съсухри чак до физическото - разбира се, не в течение на няколко столетия, а след продължително време -, ако бъде развиван само сухият разсъдък, само онзи духовен елемент, който лежи в основата на материалистическите възгледи. Такива хора имат съвсем друго схващане за истината в сравнение с постепенно формиралото се през петата следатлантска епоха схващане за нея. Те знаят, че трябва да се мисли за неща, които не се отнасят до физическия план, тъй като без оглед на това, какво представлява истината за тези неща, човекът - ако не иска да се съсухри - трябва да има мисли, които не се отнасят до физическия план; защото това са живителните мисли, които правят възможен живота въобще и които го стимулират. Ето какво заслужава внимание наравно със стойността за истината на духовното.

Чрез своите медитации, на Томас Мор му се удавало по полуатавистичен, полусъзнателен начин да придобива представи от по-висшия свят, които обаче у него се размесвали с материалното от световите на мечтите. И от такива реални вътрешни преживявания произлязло разказаното от него в "Утопия" То не е измислица, не е фантазия, а нещо, което наистина бил изживял като плод на своите медитации и което представил така, както го бил изживял, за да каже: Вижте как един човек, който живее в Англия по времето на Хенри VIII, който дори е държавен служител

при Хенри VIII и в душата си носи чувствата, желанията, съкровените цели на Англия от онова време, изживява - когато виденията му разравят неговата вътрешност - това като своеобразен идеал за държава. Искал е да изрази какви желания, цели, идеи дебнат в известен смисъл в подсъзнанието на онези, които са недоволни от външния свят. Това е искал да представи.

Ето защо може да се каже: Става дума за астралното себепознание на един човек от онова време. Един мъдър човек като Томас Мор представя не просто някакъв идеал за бъдещето, а изживяването от него, за щото така по свой начин и съобразно с епохата си иска да приближи до хората голямата истина, че външната сетивна действителност е само Майя и че тази външна сетивна действителност трябва да се съпостави със свръхсетивния свят. Но когато тя бъде съпоставена така, че в същото време се усеща въздействието на всички страсти, на всички желания, присъщи на определена епоха и отговарящи на естеството на тази епоха, тогава се получава нещо, което - ако човек се взре в него - ни най-малко не би му се искало да го представи като идеал. Защото, откровено казано, ако аз самият се бях родил в Утопия, за своя първа задача вероятно щях да смятам възможно по-бързото премахване на тези утопични условия и тяхното заместване с други. Абстрахирайки се от сегашните времена, условията, които царят тук-таме по земята, щяха може би да ми се сторят дори по-идеални от царящите в Утопия. Но и Томас Мор е искал да опише не идеални условия, а онова, което действително бил изживял при обрисуваните от мен обстоятелства. В известен смисъл, той е искал да каже на хората: Ако можехте да видите желанията си, ако можехте нагледно да видите окова, което ви се иска да си представите като идеални условия, то щеше да изглежда така, че сигурно нямаше да бъдете доволни от него.

Сега на нас ни е известен чужденецът, дал описанието на Утопия: Чужденецът е астралното "себе" на Томас Мор. На тези неща трябва да се гледа много по-реално, отколкото се случва на практика. За да бъде разбрана еволюцията на човечеството, наложително е на определени нейни места да се издирят основополагащите факти. Във всеки случай оценката не може да се оформи чрез извеждане от няколкото факта, намиращи се в непосредствена близост или пък приготвени от хора от обкръжението. От това валидна оценка не може да се получи, а само точно отражение на симпатиите и антипатиите. На него може да се отдаде каква ли не почит, но то не помага да се върви напред и не може да бъде в услуга на човечеството.

На всички тези неща ще се върнем отново, но на първо време исках да Ви представя един характерен за смяната на епохата, за прехода от

Четвъртата към Петата следатлантска епоха човек, който изважда на повърхността свойственото за по-дълбоката душевност и го превръща в себепреживяване. Нека засега бъде представен само този факт.

Ако целим да разберем взаимовръзките, към които някои наши приятели - съгласно изразеното от тях желание - проявяват интерес, ние освен туй трябва да се помъчим да схванем конкретната реалност на онова, което представлява народната душа. Защото нашето материалистическо време и начинът ни да усещаме са доста предразположени да бъркат народната душа с отделната душа, сиреч, когато се говори за един народ, да се смята, че в реалността той има нещо общо с отделните членове на народа. За окултиста, ако ми бъде позволено да използвам едно малко грубо, но образно сравнение, е точно толкова безразсъдно да отъждествява някого, който нарича себе си англичанин или германец, с неговата народна душа, колкото безразсъдно би било отъждествяването на сина или дъщерята с бащата или майката. Сравнението, както казах, е грубо, тъй като в единия случай имаме работа с двама физически човека, а в другия - с една физическа и с една нефизическа същност; конкретно погледнато обаче, двете са съвсем различни образувания. Човек безспорно ще разбере заложеното в основата, но онова, чието схващане е крайно необходимо, ако някой изобщо желае да говори за тези неща с реално основание, ще бъде разбрано едва от момента, когато се проумеят тайните на повтарящите се земни животи и на свързаната с тях Карма. Защото в това се крие невероятно важната истина, че сред даден народ човек се е озовал само посредством една инкарнация, докато в индивидуалната си същност той носи нещо съвсем друго, неимоверно повече, както и неимоверно по-малко от онова, което се съдържа в народната душа. По отношение на реалността, себепреживяването с народната душа няма абсолютно никакъв смисъл, ако излиза извън рамките на онова, което се означава с думи като любов към отечеството, любов към родината, патриотизъм и други подобни. Тези неща ще се видят в правилна светлина едва след като на истините за реинкарнацията и Кармата се поглед не сериозно и задълбочено.

В последно време на различни места говорих за взаимовръзката на човешката душа между смъртта и прераждането с онова, което настъпва, когато чрез раждането човек навлиза в битието. Обръщах внимание на положението, че между смъртта и новото раждане човек е свързан със силите, които събират хората през поколенията. Повтарящото се съчетаване на родителски двойки и прочее в потомството и в останалите условия, свързани с редуването на поколенията, има за последица, че човекът, който между смъртта и раждането се намира в цялостния поток, накрая бива отведен при родителската двойка, чрез която може да придоб-

бие въплъщение. Както човек във физическия живот е свързан със своето физическо тяло, така между смъртта и новото раждане той е свързан с обстоятелствата, които подготвят раждането му от определена родителска двойка. В силите, които в крайна сметка отвеждат един човек при определена родителска двойка, които предизвикват този баща, тази майка отново да са имали същите родители и така нататък в обратна посока - във всичко това, което после се разклонява на различни страни и взаимодействия по раз личен начин, във всичко това човек битува в течение на столетия!

Обръщам Ви внимание, че ако човек битува само в онова, което пронизва трийсет поколения, то това вече представлява внушителен брой столетия. Защото от Карл Велики до наше време се наброяват около трийсет поколения, а във всичко, което протича във вид на обичане, сближаване, създаване на потомство и в крайна сметка отвежда при родителската двойка, от която човек се ражда, във всичко това той битува лично, всичко това той лично си го е приготвил.

Повтарям това, тъй като при личностите, които биват наричани водещи и които по някакъв начин могат да бъдат признати за водещи, е важно да се прозре как тъкмо чрез току-що приведения факт се осъществява онова, което те впоследствие означават за човечеството. Бих искал да насоча погледа Ви към една водеща личност, но онова, което трябва да се каже за нея, ще оставя накрая да достигне връхната си точка в едно изявление за тази личност, направено от друго. Веднага ще видите защо.

В лицето на Данте ние имаме една особено изтъкната личност от края на Четвъртата следатлантска епоха. Една такава изтъкната личност можем да я съпоставим с личностите, придобили известно значение след настъпване на Петата следатлантска епоха като Томас Мор например. Нека да се съсредоточим по-специално върху онова, което сме установили най-общо у една личност като Данте. Една личност като Данте действа извънредно импулсиращо, извънредно авторитетно. Интересно би било поне чрез догадки да се размишлява как една такава душа, преди още чрез раждането да встъпи в едно физическо земно битие, което ще се окаже важно за човечеството, в известна степен - ако мога да си послужа с малко бароковия израз - си е предвещала окова, което тя трябва да стане, та по правилен начин да бъде родена от правилната родителска двойка. Тези обстоятелства, разбира се, се създават в духовния свят, но се реализират с помощта на физическите инструменти. Следователно от средите на духовния свят, така да се каже, става насочването на една кръв към друга и т.н.

По правило една личност като Данте никога не може да се появи от хомогенна кръв. За една такава душа направо е невъзможно да принадле-

жи към един народ. Тук няма как да не се получи тайнствена алхимия, тоест трябва да се слее различна кръв. Каквото и да приказват онези, които поради прекален патриотизъм искат да ангажират великите личности за един народ, в думите им няма много истина!

Що се отнася до Данте, за да видите, че съм безпристрастен, бих искал най-напред да оставя друг да обрисова какво от същността му излиза наяве за всеки, който умее да насочи вниманието си към нея. Човек лесно би могъл да помисли, че правя някаква политическа пропаганда, което, разбира се, ми е безкрайно далечно. Ето защо направих справка у Кардучи*123 - великия италиански поет от по-ново време, който беше голям познавач на Данте. Зад Кардучи - и тази именно е причината да се позова на него - стои също онова, което в Италия се нарича *massonier* и което е свързано с всичките окултни братства, към които вече на сочих вниманието Ви. Затова теоретичните занимания на Кардучи с реални неща от живота се характеризират до известна степен с такова задълбочено познание. Не твърдя, че това задълбочено познание той е излагал навред на показ, нито че е бил своего рода окултист, но в онова, което казва, все пак се крият неща, достигнали до него по какви ли не тайнствени канали.

И тъй, Кардучи казва*124, че в Данте си взаимодействали три елемента и само чрез взаимодействието на тези три елемента Дантевата същност могла да стане онова, което била. Първо, посредством някои брънки на потеклото му това бил староегипетският елемент. От него Данте получил нещото, което му разкрило свръхсетивните светове, той му давал способността да говори толкова задълбочено за свръхсетивните светове. На второ място у него бил заложен романският елемент, който му позволявал да има правилно отношение към съвременния живот и да изхожда от някои правни понятия. А третият елемент в Данте - казва Кардучи - бил германският. На него дължал смелостта и свежестта на възгледите си, известна прямота и решително отстояване на замисленото от него. От тези три елемента Кардучи съставя душевността на Данте.

Първият ни насочва към нещо староегипетско, което някак си го пропива и го възвръща към Третата след атлантска епоха, защото келтското на север отправя в миналото към онова, което опознахме като Трета следатлантска епоха. Освен туй Четвъртата следатлантска епоха откриваме в романския, а Петата - в германския елемент. От трите епохи и техните импулси Кардучи съставя елементите в душата на Данте, така че ние действително имаме три пласта, разположени един до друг или по-скоро един върху друг - Трета, Четвърта, Пета епоха, келтски, романски, германски елемент. Добри Дантеви изследователи са положили много усилия, за да установят как с оглед на духовния свят Данте е могъл да смеси

кръвта си по такъв на чин, че да придобие такива съставки. Те естествено не са го формулирали със същите думи, както го изразявам аз сега, но са положили въпросните усилия и някои неща според тях са последица от това, че значителна част от Дантевите предци могат да се открият в Граубюнден. До известна степен то може да се потвърди от историята: Линиите на Дантевите прародственици отправят към всички посоки на света, включително към тази област, където се е смесила толкова много кръв.

Така установяваме как в една отделна личност се проявява забележителното взаимодействие на три пласта от европейския развой на човечеството. И Вие виждате как един човек като Кардучи, направил тази оценка не под влияние на днешната народностна полуда, а въз основа на известна обективност, посочва какво е било заложено в Данте.

С това вече се докосваме до обстоятелства, които там, където се познават реалностите на живота, са много добре известни, на които се разчита и които човек желае също да използва като сили, когато предприема различни неща. На окултните братства тези обстоятелства съвсем не са неизвестни - нито на законните, нито на онези другите, дето поставят тайната наука в услуга на някакъв групов егоизъм в една или друга насока. Защото тайната за взаимодействието на трите последователни пласта, имаща голямо значение главно за Европа, се обсъжда във всички окултни братства, достойни да носят това име, с голяма грижливост, а понякога, естествено, по един или друг начин също за отклоняване на вниманието от онова, което може да се означае като добрата насока.

Моля Ви да запомните съвсем точно, че за такива неща съществуват познания, които подлежат на преподаване, въпреки че външният разумен свят често пъти не държи да знае много за тях, и които особено грижливо и систематично се преподават най-вече в западните и в американските окултни братства.

След като по този начин подготвих пътя и Ви запознах с учението за онова, което в известен смисъл е тайната на еволюцията и което - макар и с най-различна цел - бива преподавано, сега искам да насоча вниманието Ви върху някои специални учения, които ще представя просто реферативно. Тези учения оформяли съдържанието на наставленията на някои тайни школи особено от края на XIX век. През XX век те намират своето продължение, но наченките им са от края на XIX век, когато придобиват силно влияние. Направен бил опит да бъдат въведени навсякъде, където се смятало за необходимо да бъдат използвани с някаква цел. И така, без да упражнявам критика, бих искал най-напред чисто реферативно да представя някои учения от окултните братства в Англия, като наблегна на онова, за което вече имате готовност.

Там се учело и се учи, че еволюцията на Европа може да бъде разбрана, ако по-напред ретроспективно се погледне към прехода от романската, от Четвъртата следатлантска епоха към Петата следатлантска епоха; учело се - моля това да се схваща единствено като рефериране, - че трябвало да се разбере тайната на прехода от Четвъртата към Петата епоха или - както се казвало в тези братства - от четвъртата към петата подраса. Знаете, че по нееднократно назовавани причини ние не можем да използваме термина подраса, тъй като с него вече се преследва едностранчива, групова цел, докато нас винаги са ни интересували не групите, а всеобщите цели на човечеството. Учено се, че в общи линии четвъртата подраса се представя от романските, латинските народности. Във всяка еволюция на човечеството става така, че развойното редуване не протича по начин, при който последващото просто стои след предходното, ами предходното остава да съществува редом със следващото подир него, тъй че отпосле предходно и последващо живеят съвместно в пространството. Така и четвъртата подраса, състояща се в общи линии от романско-латински елемент, останала да съществува чрез последните си представители и през епохата на петата подраса.

Петата подраса, появила се в началото на XV век, включва онези народи, които са призвани да говорят по света на английски. Англофонските народи представляват петата подраса, а цялостната задача на Петата следатлантска епоха се състои в това, светът да бъде завладян за английски говорещите народи. Остатъците от четвъртата подраса - латински облъхнатите народи, очевидно ще изпаднат все повече и повече в някакъв материализъм, те съдържат в себе си елемента на своето вътрешно разложение, а и във физическо отношение са носители на упадъка. Както вече казах, аз само реферирам, без да излагам нещо като мое твърдение. Елементът на петата подраса бил съдържал обаче предразположеност към спиритуализъм, към възприемане на духовния свят. Трябвало да се разбере как четвъртата подраса е въздействала върху петата, като за целта погледът се извърне в миналото, където нордските народности, превърнали се впоследствие в брити, гали, германи*125, влезли в допир с Римската империя. Поставял се въпросът: какво собствено са били тези народности по времето, когато Римската империя повела война срещу тях, тоест когато в известен смисъл била подета битката между четвъртата и петата подраса? По възраст те като народи са били кърмачета! Важно е следователно да се изтъкне, че римляните, романският елемент, четвъртата подраса идват, за да се погрижат за тях като дойка. Тези изрази са нужни, за да се посочи аналогията между народностния елемент и елемента на отделния човек. Така римляните се превърнали в дойка и тази им роля продължила дотогава, докато те повече или по-малко разпрост-

рели в дълбочина господството си над северните народи, намиращи се в кърмаческа възраст.

Кърмачето става дете; това е времето, когато в Рим се учредява папската институция и със своята власт папата става настойник на детето, тъй както римляните били негова дойка. Както казах, аз не твърдя нищо, а само реферирам. После следва взаимодействието между папството и северните дадености, всичко, което пронизало Централна Европа чак до Британия - това е възпитанието под папското настойничество, чрез което продължава въздействието на романския елемент от Четвъртата следатлантска епоха. Някъде към XII век, когато папството престанало да бъде такова, както по-преди, започнало юношеството на тези раз лични народности, което се характеризира с пробуждането на собствената им интелигентност. Настойникът се оттегля. Юношеството трае до към края на XVIII век. При преподаването на подобни неща настоящето по правило се изпуска, тъй като то поради определени съображения се смята за добро. Хората не трябва да чуват твърде ясно какво се мисли за настоящето - предпочита се то да им бъде поднесено по сугестивен начин.

Така с течение на времето, на север под покровителството на дойката, на настойника и т.н. се оформила сегашната зрялост на онова, което вече съдържало предпоставката за постепенно превръщане на Британия в господстващия народ на Петата следатлантска епоха, какъвто били не само римляните, но и романизмът, когато от него произлязло папството. Следователно, докато от ствола на човечеството се отронват останките на латинския елемент, като нов плодороден елемент според това виждане се разпростира онова, в което живее британската същност. И тук се намеква, че всички външни действия и мерки, които държат да имат някакъв смисъл и да бъдат плодотворни, трябва да се предприемат така, че да стоят под знака на тези виждания. Защото каквото и да става без тези виждания - да се вярва например, че латинският елемент не се намира в упадък или че британският не е във възход, - то е обречено на изсъхване. Подобни работи, казват тези хора, могат естествено да се вършат, но са осъдени да останат без значение, те - така да се каже - не покръпват. Все едно да хвърлиш семе в неподходяща почва.

Скицираното по този начин учение представлява фундамент, просмукал се във всички, дори в по-езотеричните братства, в онези окултни братства, които отпосле действали в западните региони като така наречено то високостепенно масонство и прочее. От хора, поддържали по-тясна или по-далечна връзка с тези братства, то било привнесено в публичните дела нерядко по толкова прикрит начин, че хората, които трябвало да го застъпват в живота, нямали никаква представа как са им били предадени

тези неща. В много събития, които ние изживяваме в рамките на еволюцията на човечеството особено от XVI век насам, тези неща са били привнесени от Запада.

И още нещо твърди това учение. Казва се, че както онези хора северно от романския елемент се подготвя ли за петата подраза, по сходен начин днес славяните се изправят срещу Запада като възникваща шеста подраза - точно както никога германските народности настъпили от север срещу романския елемент. Под управлението на едно водещо към гибел деспотично правителство - твърди учението - на изток живеят известен брой народности, които също като германите от времето, когато Римската империя се разпростираше на север, още не са народи, а само народности. Тези народности съставляват отделните елементи на така наречения славянски народ, който днес само формално се държи обединен от едно подлежащо на помита не деспотично правителство. Служа си с обичайните за тези окултни братства изрази.

Че наистина имаме работа с народности - след всичко хубаво, което съм казал за славяните, нека ми бъде позволено в скоби да отбележа и това, - следва например от факта, че когато през 1848 г. в Прага се провеждал Славянският конгрес и всеки славянски представител искал да говори на своя си език. Това се оказало неизпълнимо, понеже не се разбирали; така се наложило да говорят на книжовен немски език. Споменавам го не за да предизвикам смях, а за да посоча, че има известно значение какво на Запад се преподава за славяните.

По-нататък в английските братства се говори, че спрямо останалите славяни, поляците имат предимство дотолкова, доколкото те единодушно са изградили свой религиозен и прочее културен живот на сравнително високо равнище. Сетне отчасти се обрисуват съдбините на поляците, ала се твърди, че те всъщност принадлежали към Руската империя. Посочват се и балканските славяни, за които се говори, че се освободили от потисничеството на Турция и основали самостоятелни славянски държави, които обаче - и това изречение непрестанно бива повтаряно - в тази си форма щели да просъществуват само до следващата голяма европейска война. В тези братства голямата европейска война се представя най-вече през 90-те години ни като предстояща в близко бъдеще и се свързва специално с еволюционните импулси, които щели да се излъчат от балканските славяни и които се характеризирали с това, че тези държави, възникнали чрез отделяне от Турската империя, трябвало да преминат в други форми. Тези балкански славяни - се казва там - ще може да запазят самостоятелността си само до голямата европейска война, след което им предстояло да ги споходят съвсем други съдбини*126.

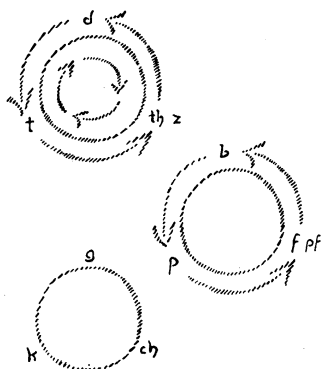
Сега тези народности - гласи учението - се намирали в пеленаческата възраст и понеже ги обявяват за бъдната шеста, а британците - за петата подраза, с това вече се намеква, че британците трябвало да заемат спрямо тях същото положение, което нявга римляните заели спрямо северните германски народности, си реч отпърво трябвало да бъдат дойка; в тази роля се криела първоначалната им задача. Според учението ролята на дойка щяла да приключи в момента, когато тези народи ще са стигнали дотам, че Руската империя вече да не съществува, а те въз основа на собствените си умствени заложи да си изградят специални форми. Лека-полека обаче дойката, разбира се, трябвало да отстъпи място на настойника, тоест от онези на Запад, които съставлявали същинската пета подраза, трябвало да се създаде своеобразно папство. Там духовността трябвало да се развие особено силно и както папството се отнасяло към Централна Европа, така трябвало да възникне някаква конфигурация, която да действа в широта от запад на изток, а това трябвало да доведе до използване на Изтока за създаването на някои институции в него по сходен начин, както папството било създавало свои институции в Европа. Оттогава естествено налице бил напредък с една подраза и докато папството по най-различни начини основало църкви и църковни общини, то западното папство, което щяло да се развие от средите на британизма, имало за задача да проведе на изток точно определени икономически експерименти, сиреч да изгради някаква форма на икономическо съжителство по социалистически начин, за която се приема, че на запад ти е неприложима, доколкото Западът представлявал петата, а не шестата подраза. Изтокът трябвало, първоначално опитно, да се използва за такива насочени към бъдещето експерименти. Налагало се да бъдат проведени политически, духовни и икономически експерименти. Никой естествено не е толкова неразумен, за да твърди, че господството на Запада ще трае вечно, защото никой сериозен ученик на окултизма няма да го повярва. Съществува обаче пълна яснота, че както най-напред се изпълнява ролята на дойка, така от тази роля трябва да произтече настойничеството, тоест своего рода бъдещо папство от страна на западната култура.

Това беше едно реферативно представяне, скъпи мои приятели! Тези неща лежат съвсем дълбоко в ученията на западното франкмасонство и целта е да се установи дали именно влиятелните учения, за които токущо говорих, действително са последица от еволюцията на човечеството и са създадени за благо на целия човешки род или човек трябва да си ги представя в донякъде коригирана форма. Такава е целта. Към обсъждането на всички тези неща ще се върнем отново.

А сега ми се иска да отбележа още, че някои степени на развитието наистина не са плод на фантазиране, а напротив - с все по-задълбоченото разглеждане на реалните факти може да се докаже вече и във външно то онова, което първоначално е било установено по окултен път. Външната наука и днес вече е на път да открие някои учения, които свидетелстват, че имаме работа с такива редуващи се развойни степени. Че в думите на окултиста наистина има нещо вярно, днес вече може да се констатира от отделни симптоми на външната наука, само че човек трябва да има добра воля за това.

Във връзка с това искам да приведа нещо, на което вече нееднократно съм обръщал внимание. В онова, което убягва на външната разсъдъчна култура, но безспорно представлява духовно развитие, намират израз определени закони по същия начин, както и природните. Веднъж вече спях вниманието Ви върху един езиков закон. Ако се проследи възходящото развитие от Четвъртата следатлантска епоха до наше време, се установява, че гръцкият и латинският представят определена степен в езиковия развой; по-нататък тя преминава в готски, а като следваща степен се получава нововисоконемският език. Тук развитието протича по съвсем регулярен начин. Мога да Ви илюстрирам това съвсем схематично, но нещата се характеризират със същата абсолютна закономерност като природните закони и изключенията са само привидни.

Едно D в гръцки или латински преминава в T, а едно T преминава в Th, което по определени езикови закони може да се яви и като Z. Едно гръцко Th или Z дава готско D, което пък в нововисоконемски става на

T. Едно готско Th или Z става на новонемско T и така всичко продължава кръгообразно. По същия начин едно гръцко-латинско B преминава в готско P, в нововисоконемско F или Pf. Едно гръцко F или Pf би се явило в готски като B, в нововисоконемски като P. Кръгообразен е също така преходът на G през K в Ch. Вземете например числителното три: treis, threis, drei, където T = гръцки, Th = готски, D = нововисоконемски. Така

е във всички случаи, а изключенията винаги могат да се възведат към отделни частни закони, допълващи основните закони.

Така ние имаме три степени, разположени една над друга: гръцко-латинска, готска - съответстваща на времето, когато римляните се сблъскали с германите - и нововисоконемската като по-нататъшна развойна степен. Както вече веднъж изтъкнах, странното е, че английският език е останал на степената на готския. Затова, ако искате да откриете английския, при всяка дума в нововисоконемски гласеж трябва да се върнете с една степен назад. Вземете немската дума Tag ден; за да минете към английски, ще трябва да се движите не напред, а назад: day. Вземете немски tief "дълбок" - отново трябва да се върнете назад към английски deep. Ако вземете нововисоконемското zehn 'десет' и търсите английското му съответствие, ще трябва да се върнете към ten. Вземете ли немски Dieb 'крадец', пак трябва да се върнете назад: английски thief. При нововисоконемското dick 'дебел' чрез връщане ще получите английски thick. Следователно при преминаване от нововисоконемски към английски движението става в посока, обратна на часовниковата стрелка.

Ето защо съвсем обективно можем да кажем, че ако по отношение на английския искаме да издирим развитието на езика като народностен елемент, ще трябва да се върнем към степената на готския. В еволюцията си нововисоконемският език се е издигнал в специфичен елемент. Тези думи не са продиктувани от никакви патриотични или националистически съображения, а са истина като тази, че полярната мечка е бяла, което също не е нужно да се казва поради симпатия или антипатия към полярната мечка. Приведената от мен закономерност е един добре известен езиков закон - така нареченият закон за звукоизместването. Представих Ви го само с оглед на звучните, беззвучните и аспирираните експлозивни *127, но той може да се приложи към цялата звукова система. Развитие на езика е строго установено и отговаря на импулсите, които господстват в еволюцията на човечеството. Стъпка по стъпка външната наука също изважда нещата наяве, макар засега само спорадично; в окултизма Вие имате по-дълбоките подбуди за всичко, за което става дума тук.

Ние ще разговаряме за още много неща в духовния живот, които ще покажат, че положението и в други области е точно както в езика. Щом бъде разбулено, неосъзнатото дава доказателства за обективните закони. Те не могат да се въртят и сучат в зависимост от симпатиите или антипатии те.

Не смятайте, че този Гримов закон за звукоизместването може би е бил не известен на братствата, за които говорихме; утре ще чуем как те се справят с такива неща, как и за тях намират съответни обяснения. Тези обяснения съвсем не са нелепи, а се намират в някаква връзка изцяло в

духа на един окултизъм, по отношение на който Вие, ако се запознаете с нещата по-отблизо, ще трябва да решите как да го прецените - дали да го смятате за правомерен или за неправомерен. Кармата в еволюцията на човечеството ще напра ви възможно някои неща да станат по-достъпни за екзотеричната общественост, и то поради това, че във франкмасонските ордени е настъпила известна бъркотия. При сегашните условия немалко неща излизат наяве, включително и за външния свят. Ние обаче искаме да опознаем по-дълбоките основи на всичко това.

Вече проличават доста забележителни явления. Днес например съществува интересна студия*128 от някакъв мъж, загинал на бойното поле - отново знаменателно кармично обстоятелство - по време на тази война. В нея се разглежда паралелизъмът между френската политика и френските тайни ордени и се посочва как и на двете места нещата се движат успоредно, как и на двете места битуват едни и същи сили.

Много по-дискретно, много по-потайно е положението в английската политика, която изцяло е под влияние на стаеното по аналогичен начин зад нея. Там въпросът е да се намерят пътища, за да може съответни те хора да се издигнат на подходящите места. Стоящите на заден план окултисти често пъти са само единици и сами по себе си не означават нищо особено; на тях им е нужно нещо, което се прибавя - нужни са им нули. Нулите не са единици, но с тяхна помощ завчас се получава десетка. Прибавят ли се още нули, тогава - ако единицата е застанала някъде - скоро се получава множество, например хилядарка, макар всяка нула да си е просто нула; а когато единицата е покрита, видими остават само нулите. Следователно целта е нулите да бъдат комбинирани по определен начин с единиците, при което не е наложително нулите да знаят особено много за начина, по който са комбинирани с единиците.

Така например има един мъж, който е съвсем почтен човек. Вече посочих, че за мен той ни най-малко не е черен дявол, за какъвто го смятат мнозина в Централна Европа, за мен той е почтен, приятен човек, който държи да казва истината по свой начин; но това не пречи да бъде нула. Първоначалното си възпитание получил в интерната на частно училище в Уинчестър, сегне продължил образованието си в оксфордския Бейлиъл Колидж. Тогава извоювал нещо много важно - най-напред наградата по крикет "Мерилебън", а подир туй тениснаградата "Кралица Анна" На двайсет и три години станал депутат. В тази възраст човек се поддава на какви ли не влияния. На трийсет години станал държавен секретар по външната политика. От дълго време бил министър на външните работи, когато за първи път стъпил извън пределите на Англия, за да придружи английския крал при едно пътуване в Африка. Написал и една книжка за риболова, озаглавена "Въдичарстване с муха". Сега сър Едуард

Грей*129 напредва по социалната стълбица, преди да е слязъл от сцената. Негов другар от колежа в Оксфорд, заедно с когото следвали там, е десет години по-възрастният Аскуит*130.

Така изглеждат онези, които изграждат външните стафажи. Дотук, скъпи ми приятели, доведохме днес нашите разисквания, които ще продължим утре.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 18 Декември 1916

Позволете ми в самото начало още веднъж да кажа, че Ви моля настоятелно да не водите записки по вре ме на тези лекции*131. Доста странно е, че именно на едно такова желание, както проличава, не се откликва с абсолютно никакво разбиране. Но при настоящите лекции съм длъжен изрично да помоля за това, тъй като на първо място дните, в които живеем сега, не предоставят в ни най-малка степен подходяща възможност човек, който гледа сериозно на развитието на човечеството, да оформи неща от рода на онези, които възнамерявам да обобщя тук, в пълноценни завършени лекции, а най-много в отделни бележки. И второ, нали знаем какви недоразумения произтекоха поради това, че в началото на нашето толкова тягостно време, тук-таме се водеха всевъзможни записки на мои лекции и се разпращаха къде ли не, отчасти с похвални, както и с не дотам похвални намерения, за да съобщят на този или онзи: вижте, той не говори толкова лоши неща за едно или друго; или пък за да изкарат някого окончателно от кожата и да му дадат повод за злонамерени действия.

Всъщност, извадени от контекста, отделните изречения особено при поредица от лекции никога не изразяват нещо, но винаги могат да се тълкуват по един или друг начин. Аз не се стремя към нищо друго освен към издирване на истината, а в случай като настоящиято е валидно толкова повече, след като немалко на ши приятели отправиха истинска молба и пожелаха това да става под формата на разсъждения във вида, по който те протичат сега. Целта ми съвсем не е някой да сподели относно казаното от мен с едното или другото, че то действително не било лошо, а се стремя единствено към истината. Към истината всъщност трябва да се стреми всеки, който гледа сериозно на духовното изследване и който по-специално държи сметка за задачите на духовното изследване по-отношение развитието на човечеството в наше време.

Продължавайки изложеното дотук, днес бих искал да приведа някои гледни точки, на чиято основа може да се постигне, преценка за съвременността, и то не само за близките дни или седмици, или пък години, а за съвременността в по-широк смисъл. Преди всичко нека да не забра-

вяме, че Духовната Наука е нещо сериозно и че ако някой иска да я разбере в истинския смисъл, за него тя трябва да бъде по-сериозна от всичко останало. Но ако към нея се пристъпва с всевъзможни предубеждения и най-вече с предусещания, както това нередко се случва там, където се е оформило някакво общество като инструмент за духовнонаучни възжелания, и ако в резултат на тези предубеждения или предусещания човек се гневи за едно или друго, тогава той просто показва, че още не е дозрял за духовна наука; докато пък на противоположната страна днес вече може да се прозре, че единствено Духовната Наука е пригодна реално да култивира онази сериозност, която е необходима в нашите толкова трагични дни.

В случая индивидът трябва да подтисне съществуващите у него предпочитания в една или друга насока и да се опита да приема нещата без предубеждение. Не е нужно да бъде съгласен, но трябва да се опита да ги приема без предубеждение. Работата е там, че не всичко може да се каже, без да се изречат неща, които са неприятни за този или онзи. В наше време има немало хора, на които им се струва вече грях, щом само се споменат определени факти, понеже те смятат, че чрез споменаването на един или друг факт по някакъв начин се взема страна, което съвсем не е вярно. На някои факти човек трябва да гледа спокойно, за щото само тогава той може да се сдобие с една действително валидна преценка. Не че е необходимо да иска да се сдобие с нея, но той би могъл да я получи, ако пожелае да застане върху основата на Духовната Наука.

Сега първо ще направя няколко предварителни бележки, за да мога в края на днешните разисквания да изложа нещо, което е в състояние да събуди разбиране за начина, по който тъкмо определени, да речем, окултни познания напират да влязат в съвременното духовно развитие на човечеството. Всъщност чрез еволюцията на човечеството тези познания напират като че ли от само себе си да излязат на повърхността, те сякаш сами се представят, така че не се налага чрез някаква агитация да бъдат вмъквани в развитието на човечеството. Ще изхождам от подробности, които моля да приемете като база, а вниманието си да насочите главно върху онова, което ще бъде връхна точка на моите разсъждения.

Започнах тези разсъждения, казвайки, че ако човек като добър европейец положи максимални усилия реално да огледа и без предубеждение да се задълбочи във фактите, разигравали се десетилетия наред и излез ли в последно време на бял свят, и после размисли как от страна на периферията преценките се дават по привычка - напълно съзнателно казвам по привычка, - при това включително от хора, чиито имена с право са придобили известност във времената, предхождали тягостните събития, тогава той в последна сметка стига до прозрението, че някои насоки на

отсъждането са от такъв вид, че каквото и да се казва и доказва, отговорите на хората в края на краищата винаги се свеждат до едно и също: „Това няма значение - германецът бездруго ще отиде на кладата!“ в съзвучие със старата рецепта „Това няма значение - евреинът без друго ще отиде на кладата!“ Защото в много, много преценки не се съдържа нищо друго освен някаква антипатия - по чиято оправданост или неоправданост несъмнено може да се спори - срещу всичко на света, носещо името германско. - Ще използвам думите си съвсем премерено.

Напоследък тази антипатия прерасна в истинска пламтяща омраза, която не проявява никаква склонност да направи проверка, да допусне върху себе си въздействие от страна на нещо проверено, а чисто и просто се смята за обоснована омраза. Но използването на тази обоснованост не става неприкрито. Когато някой каже, че мрази, и иска това, показвайки, че го иска, в какво можеш да бъде упрекнат? Разбира се, всеки има право да мрази колкото си иска, срещу което нищо не може да се възрази. В случая обаче за твърде много хора е много важно да не се наложи да признаят чувството си на омраза, а да го приглушат и да се извисят над него, изричайки всевъзможни неща, които трябва да изличат омразата и да я заместят с някаква уж обективна, справедлива преценка. По такъв начин всичко се поставя в неправилна светлина. Когато някой признава честно, че ненавижда този или онзи, с него може или пък не може да се разговаря в зависи мост от степента на ненавистта. Но истина, реална истина спрямо себе си и света е необходима във всички неща и не разберем ли тъкмо тази необходимост от истина във всички неща, ние не ще можем да превърнем нерва на онова, което сега трябва да бъде именно Духовна Наука за човечеството, в най-съкровения импулс на собственото ни сърце и на собствената ни душа. В такъв случай можем да си речем: „Да, от Духовната Наука искаме една част, която не се занимава точно с нашите симпатии или антипатии и ни се отразява ползотворно; ала ако нещо не ни харесва, ще го отхвърлим.“ Това гледище може да се заеме, но като гледището не е благодатно за развитието на съвременното човечество. Бих желал да изхождам от отделни забележки, само че действително *sine ira**132

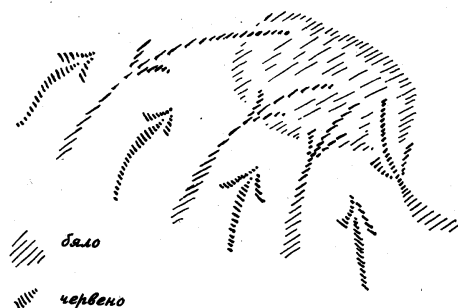
Общоизвестен факт е, че доста много хора поставят днешните събития във връзка с основаването на Германската империя, разположена в центъра на Европа. Не ми е работа да говоря за политиката на Германската империя, както и за политика въобще и няма да го правя. Искам само да Ви дам отделни фактологични опорни точки. За събитията, довели до появата на Германската империя, човек може да си състави виждания, може дори да застъпва - все едно основателно или не - становището, че за човечеството е беда, де то изобщо ги има тези германци. Няма съм-

нение, че за тези неща също може да се дискутира. И защо не, щом някой честно и откровено признава, че застъпва такова гледище? Но не за това става въпрос сега.

Нека спрем вниманието си на това, че през последната третина на XIX век германският дух довежда до основаването на Германската империя. Възможно е да има хора, които оборват създаването на Германската империя от съвсем други гледища и намират, че основаването на тази империя не е било добре за развитието на човечеството. Но хората, които застъпват становището на западните империи, нямат право да отсъждат по този начин. Защото не бива да се забравя, че тъкмо западните народи са извънредно привързани към онова, което може да се нарече идея за империята, идея за държавата, и че мисленето на западните народи също по отношение на националното е свързано с различните идеи за държавата. Ето защо за човек, който точно като при западните народи поначало съчетава патриотизма с идеята за държавата, е недопустимо да поставя идеята за империя изобщо под въпрос, тъй като по този начин ще заеме нелогичното становище, че друг народ няма право да върши същото, каквото върши собственият му народ. А когато се дискутира, човек трябва да заеме становище, което се превръща в дискусийна база и предлага възможност да се запази логиката. Доста добра дискусия би могла, да се проведе с Бакунин*¹³³ по темата, дали нали чието на една Германска империя в Централна Европа е благотворно. Но тя би протекла на съвсем друга основа, ако въпросът се дискутираше дори не с държавници, а с повечето граждани на западните страни, които изцяло са пропити от идеята за държава. Следователно, за да не липсва основа. Непременно трябва да се предпоставя, че идеята за империя не бива да бъде отхвърляна. Съвсем безпристрастни преценки без спорно няма, но човек трябва да познава своите предпоставки, ако желае да прави валидни оценки.

Днес вече хората изобщо не се замислят от какви исторически импулси е произлязла тази империя в Централна Европа. Те например не се замислят над това, че земята, върху която е била основана тази империя, столетия наред е представлявала преди всичко своеобразен резервоар, своеобразен извор за останалата част на Европа. Погледнете, днес вече няма нищо романско в такъв смисъл, че то да може да се нарече продължител на някогашния романски елемент. Романското, ако ми е позволено да се изразя така, се е изпарило и само чрез отделни импулси се е настанило в други етнически елементи. Вземете земята на Италия. По протежение на цялото средновековие, в Италия непрекъснато са се заселвали всевъзможни германски елементи. По-нататък може би ще се наложи да дефинирам това по-прецизно. Дори в жилите на населението,

наричано днес италианско, тече невероятно много от онова, което може да се нарече германско. То е било повлияно от романския елемент, но не дотолкова, че днешният италиански народ макар и в минимална степен да може да се разглежда примерно като продължител на древния римски народ. Винаги е ставало така, че от Централна Европа като от резервоар за народи различни племена са се отправяли на вси страни към периферията - чак до Испания, Северна Африка, Италия, Франция, Британия. И докато етническото е излъчвало по този начин, то е бивало пресрещало от неетническото - от романското. По средата в, известен смисъл, се е намирал резервоарът:

Човек като Данте, за когото Ви говорих вчера, е само характерна проява на едно съвсем общо явление. Какво са днешните французи? При всички случаи потомци не само на латинския елемент! Франки, сиреч германски по своето потекло племена, се разселили по тези земи и били просмукани от онова, което не е вече присъщо на народа, ами по околени - ако мога така да се изразя - път посредством римското чиновническо тяло и прочее е възприело романски елемент в смесица със старинна келтска съставка, дало от своя страна началото на нещо, в което днес битуват много повече германски импулси, отколкото се предполага.

В съвременните италианци също битуват невероятно много германски импулси. Ако се стъпи на фактите, в Северна Италия ще може точно да се проследи проникването на лангобардския, ще рече на един германски елемент, който именно направо е погълнал в себе си другия - романския елемент. Първоначално Британия се обитавала от елементи, които впоследствие били изтласкани в Уелс и Бретан, че дори и в Каледония, след като по-преди били разпратили вестители за привличането на юти, англи и сакси на острова, та да отблъснат напирещите от север разбойнически пикти и скоти. Така се оформил елемент, в който, разбира се, германското преобладава в огромна степен.

Това излъчване протича във всички посоки. Резервоарът си останал в Централна Европа, а с това, че на централното се полагало друг вид раз-

витие, е свързано положението, че то - така да се каже - извършило оня скок, който не ми се иска суетно да назовавам скок напред, а само скок, намерил израз в приведения вчера от мен закон за звукоизместването. Това са закони, които не е нужно да бъдат измервани с никакви симпатии или антипатии - те чисто и просто са факти. А пък какви последици трябва да имат тези факти - за това всеки може да си създаде своя представа, но нека да не смесва тия неща със симпатии или антипатии.

Когато римските цезари предприемали военни походи срещу германите, войските им в преобладаващото си мнозинство всъщност се състояли от покорени по-преди германи, така че римляните воювали с германите посредством германи. В по-късни времена възникналите по периферията етнически маси също има ли към произтичащото в центъра отчасти такова отношение, че се появила необходимост да се основе тъкмо онзи вид империя, която в последната си фаза се превърнала в Свещената римска империя. Нали Ви е известен пасажът в Гьотения "Фауст", където студентите се радват, че не се налага да се грижат за Свещената римска империя*134. От друга страна, стигнало се дотам, че централният елемент бил нападан най-много откъм периферията, че периферията непрестанно се бунтувала срещу него. Трябва да се има пред вид също така, че голяма част от онова, което в Централна Европа съществува като съзнание, е свързано с факта, че земята, върху която тази империя възникнала в Централна Европа, непрекъснато и отвед; бива ла избирана от враждуващите народности за арена на военни действия. Това достигнало връхната си точка през XVII век по време на Тридесетгодишната война, в която по вина на съседните народи Централна Европа загубила около една трета от жителите си, след като били опустошени не само градове и села, а и цели области и периферията направо смазала народите на Централна Европа. Такива са историческите факти, които просто не бива да се изпускат от внимание.

Следователно не трябва да буди учудване; че в Централна Европа се появили наченки на желанието да се притежава нещо, което другите народи вече били извоювали, а именно една империя. Но населението на тази земя е далеч по-слабо свързано с идеята за империя в сравнение с населението на Западна Европа, което по особен начин държи на тази идея, независимо дали става дума за република или за монархия. И все пак не това е най-важното; целта е да се прозира отвъд думите и да се оглежда каква позиция заема индивидът - било то гражданин на република или на друга форма на държавата - към държавното единение, дали той по един или друг начин проявява в някаква степен чувство за такова единение. Казах, че не трябва да буди учудване, дето в Централна Европа се заражда импулсът за своеобразна империя, предлагаща, от

една страна, възможност за известна защита срещу столетния натиск от запад, а от друга - за такова ограничаване на въздействието от изток, каквото все още е необходимо - естествено не за Изтока, а за Централна Европа. Мисля, че тези неща са разбираеми.

В отличие от западноевропейското население и по-специално от населението на Франция, централноевропейското има малко по-друго отношение към онова, което може да се нарече идея за държава. В Централна Европа подобна идея не е била жива векове наред, както например във Франция, а една идея за държава като битувашата във Франция не била пригодна за онова, което било останало в Централна Европа. За това пък при прехода от XVIII към XIX век в онова, което било останало в Централна Европа, се развила духовна висота, която някой ден, когато отново зацари по-малко омраза, ще бъде призната и от Запада. В Централна Европа тази духовна висота, която за човечеството даже след векове съвсем не ще бъде изчерпана докрай, била достигната в момент, когато под влияние на Запада обстоятелствата в никакъв случай не позволявали на Централна Европа да изгради единно държавно цяло. Лесинг, Гьоте, Шилер, Хердер и всички свързани с това течение естествено не са станали велики в някакво единно държавно цяло; те са станали велики въпреки отсъствието на такова държавно цяло. Човек трудно може да си представи каква разлика се крие в това, че Гьоте не е станал велик в една държавна структура, докато Корней, Расин направо са немислими без фона на онази държавна цялост, която получила своя блясък и разцвет чрез Луи XIV - краля произнесъл думите „L,etst, c,est moi"*135.

Ала в течение на XIX век от импулси, които първоначално били чисто вътрешни, сред обитателите на Централна Европа се появили признаци за желание да притежават някакъв вид държава. Най-напред тези признаци се оформили по много силно идеалистически начин и който познава развитието на XIX век, знае, че идеята за държава, обзела обитателите на Централна Европа, се била загнездила преди всичко в главите на чисти идеалисти, на хора, които навярно били настроени не толкова практично, колкото идеалистически и които специално по отношение на идеята за държава били абсолютно непрактични в сравнение с практичните западнци.

Така ние виждаме как се появяват идеалистически по своето естество стремежи за обединяване на централноевропейсконемските народи в една Германска империя. Виждаме как те особено през 1848 г. приемат определени форми, които са изцяло идеалистически обагрени. Но тъй като XIX столетие се оказва епоха на материализма, на идеалистически обагреното не му била отредена особена сполука не толкова по народностна вина, колкото поради онова, което тъкмо през XIX столетие възниква

като материализъм. И ето че сега въпросът бил да се извоюва по практически начин онова, което по идеалистически не било възможно да бъде извоювано, сиреч то трябвало да се извоюва така, както е бивало извоювано и другаде в дотогавашната история на Европа. Защото по кой начин са възниквали държавите? Държавите са възниквали чрез войни, държавите са възниквали чрез всички ония неща, чрез които от 1864 до 1870 г. е възникнал и Германският райх.

Който е съпреживял онези времена, знае колко болка е имало в сърцата на всички, които при основаването на съвременния Германски райх все още били радатели за идеите от 1848 г., когато съществувала воля та, изграждането на тази империя да се основава на усета, на чувството и на идеала. През шейсетте и седемдесетте години имало хора, принадлежащи към така наречената Великогерманска партия, а освен тях имало и малогерманци. Великогерманската партия се опирала на старите идеалистически принципи и на идейни основи и импулси искала да постигне изграждане на империята. Великогерманците не са имали желание да завладеят нещо, а целели да обединят всичко германско в едно общо имперско и държавно цяло. Който приписва на великогерманците дори най-незначителни завоевателни намерения, той просто не познава степента на народностния идеализъм, битувал в тях. Дълго време великогерманците били отявлени, безкомпромисни противници на така наречените малогерманци, основали при Бисмарк сегашния Германски райх, тоест Германския райх под егидата на Прусия. Но те се примирили с малогерманския райх, защото в края на краищата разбрали, че през XIX век нещата в Централна Европа не можели да протекат по друг начин, освен както било обичайно да протичат. Примирили се, понеже си казали: Както са били основани Франция и Англия, така е трябвало да бъде основана и Германия. По такъв начин велико германците постепенно се примирили с онова, което във всяко отношение противоречало на техния идеал. Тези неща трябва да се вземат под внимание.

Редно е по-нататък да се има предвид и следното: Както и да се гледа на събитията, разиграли се между 1866 и 1870/71 г., каквото и да се мисли за вината или липсата на вина за войната от 1870 г., не бива да се забравя, че от френска страна бил налице стремеж да се попречи за основаването на Германски райх*136 и че цялата политика била насочена към това, да не се стигне до неговото създаване. Всичко това естествено може, както се казва, да бъде опровергано, но независимо от опровержението нещата все пак остават верни. Когато говорим за френска или английска страна, аз винаги имам предвид не народността, а общността на онези, които в дадения момент стоят, както се казва, на кормилото - хората, които правят външните събития. За наследяването на испанския

трон, за някаква си френска или германска военна партия хората могат да говорят каквото си щат, в никакъв случай обаче няма място за спор, че във Франция имало хора, които полагали неимоверни усилия да превърнат в реалност мнението, че възникването на самостоятелен Германски райх в Централна Европа било несъвместимо с величието на френската държава. Това мнение се числи към първопричините за войната през седемдесетте години. И тогава като противовес възникнал импулсът, за който всеки може също така да мисли каквото си ще, тоест че Германският райх може да се основе чрез абсолютно същите средства, с чиято помощ Франция се е превърнала в империя, а именно чрез водене на война със съседна държава. На тези неща просто трябва да се гледа съвсем хладно кръвно.

В крайна сметка Германският райх бил създаден по познатия Ви начин, макар че днес вече не се проявява склонност към точно вглеждане в историческите факти. Но тези данни или поне скелетът на фактите трябва да са Ви известни. Ето защо може да се каже: Този Германски райх бил създаден по време на водената между Франция и Германия война по такъв начин, че през тази война били произведени силите, довели да възникването на Германския райх.

Нека се спрем на момента, когато Париж още не бил обсаден, но чрез успехите на германците вече били налице изгледи за основаването на Германския райх. Имало причина съпротивата срещу основаването на този Германски райх да се смята за сломена и в Централна Европа възникнала идеята да се осъществи изграждането на малогермански райх. Следователно в момента съсредоточаваме вниманието си върху обстановка приблизително през декември 1870 г. Правейки това, ние заставаме пред факта, че онова, което се случва в по-късната Германия, респективно в Германския райх, поражда усещането, че чрез основаването на Германския райх, за Европа възниква голяма беда и че това имперско образование в Централна Европа в известен смисъл е опасно образувание. Да се казва „Германия“ си е просто недомислие на живеещите в периферията. Днес все още няма никаква Германия, както няма и кайзер на Германия. Има само отделни германски държави, а онзи, комуто се полага да застъпва тези държави пред света, носи изрично поради някакви предпоставки на централноевропейската същност не титлата „кайзер на Германия“, а „германски кайзер“, което не е все едно. Обръщам внимание, че при основаването на съвременната румънска държава се дискутираше твърде много дали новият крал да се нарича „крал на румънците“ или „крал на Румъния“. Тези неща придобиват голямо значение в момента, когато погледът се насочи към реалностите, а не само към някакви илюзии. Титлата „крал на Румъния“ е била избрана въз основа на

точно определени исторически предпоставки наместо първоначално предлаганите „румънски крал“ или „крал на румънците“ .

Ако човек допусне да му влияят преценки, които вече отдавна са се утвърдили и в съвременността понякога граничат с лудост, без при това да се обсъжда дали, отделно взето, нещо е оправдано - отделно взето, всяко нещо по всяко време може да бъде или основателно, или неоснователно, - и ако тези преценки се обобщят, тогава би могло да се каже: породило се е усещането, че с основаването на Германския райх в Европа е възникнала голяма беда, че това имперско образование в Централна Европа в известен смисъл представлява опасно образувание. За да поясня какво имам предвид, бих искал да Ви прочета един текст, който поначало е показателен точно за разискваните от мен сега въпроси. Каза се, че по един или друг на чин Германия или германците се чувствали застрашени, но в действителност самата Германия била заплаха за цяла Европа. Тук определено значение в частност има една преценка, поместена във в. "Матен" от 8 Октомври 1905 г. Все пак, щом някой се осланя на реалности, редно е той да знае, че зад дадено мнение винаги стои оценката на безброй много хора, а пък нещата, протичащи в случая като реалности, произхождат от реалности. И така, в „Матен“ от 8 Октомври 1905 г. Четем"*137:

„Когато г-н фон Бюлов се оплаква, че бил налице стремеж да се изолира Германия, той по-напред би трябвало да си зададе въпроса, дали самата Германия чрез своя подход не се изолира от останалата Европа. Създателите на недоверие и на мнителна ненавист, които от ден на ден все повече сковават Германия, са не Делкасе, Лансдаун, не Едуард VII и Рузвелт, а Бисмарк и Молтке, Вилхелм II и Бюлов. Те създадоха и отгледаха въоръжения до зъби, бодлив, раздразнен и дразнец Райх, който от четвърт столетие предизвикателно оглежда Европа и когото Европа накрая по принуда сама трябваше да погледне накриво. Те са, които - придавайки на Германия все повече прусашки облик - я лишават от симпатиите, които по-рано и осигуряваха нейната дейна наука и нейната сериозна скромност. Те са, които в наше време, смятано за морно, бълват варварски закани или разпалват брутални страсти. Европа се бои от непрестанно тлеещия в Берлин огън и за всеки случай вече оформя кордон.“

А какво всъщност е положението с преценката, че Германският райх се бил превърнал в заплаха за цяла Европа?

От лицата, правещи днес на Запад изявления, едва ли е възможно да се чуе друго нещо, освен че Германия се била превърнала в заплаха за цяла Европа и че всъщност не можело да се случи нищо по-лошо от това, този народ, който - както тук е казано толкова красиво - така блестял по-рано чрез своята наука и чрез своята сериозна скромност, се бил превъ-

рнал в опасност за цяла Европа. Защото от безброй гърла и особено посредством потоците печатарско мастило непрекъснато се преповтаря, че той се бил превърнал в това.

Лесно се казва, пък и като отсъждане често се дочува, че всъщност единствено „германското високомерие“ - като в случая се злоупотребява с думата „германски“ -, а не някаква световноисторическа необходимост била причина за възникването на този Райх, обитаван от хора, които непрекъснато изтъквали, че германецът бил най-напредничавият на света, че него трябвало да го има за добруването на света и така нататък. Безброй пъти е могло да се дочуе, че германците били станали надменни хора, че се смятали за призвани да господстват над света, че гледали на основания от тях Райх като на нещо, което било станало извънредно необходимо за новото време и така нататък, че гордостта и високомерието на германците ставали вече съвсем непоносими. От този род са преценките, които непрекъснато са бивали повтаряни под най-различна форма.

Аз нямам никакво намерение да разкрасявам нещата, а само ще Ви прочета една преценка, направена при самото основаване на Райха, сиреч във времето, което вече споменах. Нали казах: Нека се пренесем в Декември 1870 г. При вида на това, което ще Ви прочета сега, някой навярно би могъл - простете ми за баналния израз - направо да излезе от кожата си и да рече: Ето, тук ясно личи каква представа си създават хората относно важността на Германския райх! Веднага се вижда, че още не възникнал, а едва в наченките си той вече бивал представян така, като че ли е необходим за добруването не само на германците, но и на цяла Европа или дори на целия свят, че даже и за благо на самите французи. И така, за да видите, че не разкрасявам нищо, ще Ви прочета една преценка именно от 1870 г.*138 Тя гласи:

„За германците Франция от четиристотин години е най-злостният съсед, притеснявал някога един народ, нагла и хищна, винаги готова за набези, ненаситна и непримирима. Германия дълго проявяваше търпение, днес обаче би било глупаво да не се възползва от победата и да не си подсигури една граница, гарантираща и мира. Кой закон дава на французите право да задържат заграбеното някога имане, след като потърпевшият ги е пипнал за врата? Франция скимти пред заплахата от накърняване на честта ѝ. А ще опази ли тя честта си, отказвайки да заплати изпотрошените от нея прозорци? Франция никога не е изглеждала толкова неразумна и жалка до презряност, както в този час, когато се противи да признае истината и достойно да поеме подготвената от самата нея несрета. Министри, обременени с оповестяването на недостоверни победи и други лъжи, се измъкват с въздушни балони; едно правителство, което

предпочита да се удължава кръвната жертва на народа, вместо да се откаже от своето диктаторско право в най-чудатия изкривен образ на една република, който е бил измислян някога; цели планини от лъжи и измами, около чиито върхове витае представата, че Франция била новият Цион, от който към света се излъчвала светлината на свръхчовешка премъдрост - окото ни никога не е съзирало струпването на такъв позор върху един велик народ. От Елзас и Лотарингия Бисмарк ще отнеме толкова, колкото пожелае. Това ще бъде добре за него, за нас, за целия свят, а в крайна сметка и за Франция. Големите, сериозно обмислени планове на този във висша степен способен държавник са насочени към една цел: благополучието на Германия. То е съвместимо с мирното щастие на всички страни. Германският народ е сериозен, има голямо сърце и воля за мир и за духовно просветление; когато той гради своето единство и когато на мястото, където досега владееше лекомислената, раздразнителна, честолубива, свадлива Франция. Германия става царица на континента, ние сме свидетели на събитие, с което се изпълва надеждата, желанието на света. Възникването на силния Германски райх поражда нова ситуация. Ако войнолюбивите държави Франция и Русия се съюзяха, те са можели да унищожат намиращата се между тях раздробена Германия. Сега вече пред тяхното самодържавие се поставя здрава бариера..."

Тук ще изпусна една дума по причина, за която веднага ще се досетите: „Жадуването от всички английски държавници напуска сферата на мисленето и става реалност..."

В случая като че ли е уместен въпросът: Дали това не е мания за величие? Драги приятели, току-що Ви прочетох една уводна статия, публикувана през Декември 1870 г. в "Таймс", като в последното изречение изпуснах само една дума. Цялото изречение гласи:

„Сега вече пред тяхното своеволие се поставя здрава бариера. Силната централна власт, жадувана от всички английски държавници, напуска сферата на мисленето и става реалност."

Забелязвате, че все пак е нужно нещата да бъдат видени такива, каквито са в действителност. Защото, когато днес някой чете "Таймс", той би трябвало поне малко да се съобрази с преценката на „Таймс" от Декември 1870 г. И тогава човек може би ще придобие необикновена представа за най-отвратителното клише, което някога е било формулирано, а именно клишетото за „германския милитаризъм", стига да поразсъди, че навремето от английска страна е било казано: Възникването на силния Германски райх поражда нова ситуация. Ако войнолюбивите държави Франция и Русия се съюзяха, те са можели да унищожат намиращата се между тях раздробена Германия.

Времената, както виждате, се менят, ала хората продължават да вярват във възможността формулираните от тях преценки да бъдат безусловни и изживяват огромно задоволство от безусловните си преценки. Съвсем не е необходимо към английския манталитет и английската народност да се изпитва същата неприязън, каквато днес се надига у мнозина, смятащи себе си за добри англичани, когато човек направи някоя преценка, намирана може би от доста англичани за невярна, подобно на направената от мен вчера по адрес на сър Едуард Грей*139. Но аз нямам навик да давам преценки, без да съм ги опрял на нещо, и то откъм страната, която с пълно право може да се приеме за аргументираща. Те могат да кажат: Авторът на тази преценка не е англичанин, а и не познава сър Едуард Грей отблизо. Сега обаче ще Ви прочета преценката на един мъж, който е англичанин и познава сър Едуард Грей отблизо, тъй като са били колеги като министри. През зимата на 1912-1913 г. този мъж е дал за сър Едуард Грей следния отзив:

„За нас, познаващите Грей от самото начало на неговата кариера, е много забавно да наблюдаваме каква възхита предизвиква той сред континенталните си колеги. В него те, изглежда, предполагат нещо, което изобщо не му е присъщо. Той се числи към превъзходните състезатели по спортен риболов в кралството и е много добър тенисист. Политически или дипломатически способности наистина не притежава - за такива би трябвало да му се признаят изтощително скучният начин, по който говори, и неговата странна издръжливост. Веднъж граф Роузбъри каза за него, че създавал впечатление за съсредоточеност поради това, че никога нямал собствена мисъл, която би могла да го отклони от някоя работа, възложена му с точни указания. Неотдавна, когато един малко по-темпераментен чуждестранен дипломат изразил удивлението си от потайността на Грей, която не позволявала да се разбере какво става в него, някакъв устат секретар вметнал: „Когато една глинена спестовна касичка е пълна догоре с пари, при разклащане тя не трака. Но тя не трака и тогава, когато в нея няма пукната пара. Няколкото гроша на Уинстън Чърчил тракат толкова силно, че ти късат нервите, а при Грей не се долавя никакво тракане. Само който държи касичката, може да знае дали тя е препълнена или е абсолютно празна.“ Малко остро, но пък добре казано. Смятам, че Грей има много благопристоен нрав, макар че някаква глуповатата суетност понякога го подвежда да се забърква в работи, от които ръце, предпочитащи да се запазят чисти, гледат да останат настрана. Той обаче постоянно се извинява, загдето просто не бил в състояние да съобриазва и да премисля каквото и да е. Ако някой ловък интригант рече да си послужи с него, той може да се прояви като съвършен интригант, въпреки че сам по себе си в никакъв случай не е такъв. Политическите

интриганти винаги са се изкушавали да изберат тъкмо него за свой инструмент и единствено на това обстоятелство той дължи днешното си положение."

Следователно целта наистина е подобни неща да се оглеждат по-внимателно, за да не бъде смятано, че през Юли 1914 г. точно такива ръце са се грижили особено добре за опазването на мира в Европа. Защото с редица документи, приведени в разни книги, може да се докаже всичко. Въпросът е дали влиятелните силите, от които е зависело това, са подходили към тези неща по правилен начин.

При все това не бива да забравяте, че историческите събития произтичат едно от друго и се формират бавно. Онова, което в крайна сметка доведе до събитията през 1914 г., се е подготвяло дълго време, доста дълго време. Относно тази подготовка се е твърдяло какво ли не. Казвано е например, че не било съществувало своеобразно споразумение на така нареченото Тройно съглашение, сиреч на Антантата, срещу Централна Европа; че постоянна цел на Антантата била да полага грижи за опазването на мира в Европа. Посочва ни са също така какви ли не факти, представяни като привидни доказателства за една такава постановка.

Би трябвало да Ви говоря надълго и нашироко, ако река да превърна в неопровержим аргумент онова, което имам да кажа. Понеже не е възможно, все пак ми се иска да Ви насоча към някои опорни точки. Тъй като някой ден това ще играе известна роля в историята, като пример бих искал да Ви прочета нещо от една реч, държана във Франция през Октомври 1905 г. Няма спор, че такива речи винаги са едностранчиви, но ако се държи сметка за всичко - тук впрочем има немалко важни неща, за които трябва да се държи сметка -, тогава неминуемо се стига до някаква преценка, а от тази реч на Жорес*140 през 1905 г. могат да се узнаят доста важни неща. Позволявам си да избера точно този пример, защото неотдавна за Жорес казах нещо от съвсем друг ъгъл. Както знаете, той беше демократ, даже социалдемократ и каквото да се казва иначе за него, той бе ще човек, на чието сърце лежеше не само мирът, който оглед на някои други обстоятелства би бил толкова нужно на Европа или поне на Западна Европа, но също така и сплотяването на всички хора по света, застъпващи се най-сериозно за опазването на мира. Следователно Жорес вече имал някак си право да говори по начина, по който го правеше. През Октомври 1905 г., малко след като френското демократично правителство - простете за баналния израз - бе изхвърлило Делкасе, тъй като на едно съвещание на министрите се установило, че той бил в състояние при първа възможност да застраши европейския мир, Жорес казва по повод на това следното:

„Доловила мечтата на Делкасе, Англия тайно се готви да се възползва от нея. С всеки изминал ден германската промишленост и търговия застрашават с все по-нарастваща сила търговията и печалбите на Англия по всички световни пазари.

Би било цинично, би било скандално Англия да обяви война на Германия само за да унищожи военната и сила, да разруши флота и и да потопи търговията и на дъното на океаните.

Но ако един ден между Франция и Германия възникне спор, при който Франция да предяви правни основания и искането да възстанови своята национална цялост, тогава кроежите на английските капиталисти, които желаят със сила да премахнат германската конкуренция, лесно биха могли да се прикрият зад този великолепен претекст и по такъв начин да се доберат до своята цел. Стигна се дотам, че когато заради Мароко между Франция и Германия възникнаха проблеми и последната, подозирайки френско-английска коалиция, се намеси най-безцеремонно, за да накара двата народа да излязат с декларации, Англия - трябва да го кажа със съжаление - прояви прекалена предразположеност към раздухване на конфликта. Факт е, че в момента, когато събитията достигнаха своята върхна точка, Англия предложи на Франция да бъде сключен отбранително-нападателен пакт, в който ни обеща безрезервна подкрепа и се задължи не само да потопи германския флот, но също така да окупира канала „Кайзер Вилхелм" и да стовари в Шлезвиг-Холщайн стохилядна английска войска. Ако се беше стигнало до подписването на договора - а такова било желание то на г-н Делкасе -, това щеше да означава незабавна война. Ето защо ние, социалистите, настояхме г-н Дилкасе да си отиде и по този начин направихме услуга на Франция, на Европа и на човечеството..."

На първо място Жорес знаеше неща, за които мнозина от даващите преценка днес не са били осведомени, при това неща извънредно съществени и важни. Беше и достатъчно нехаен да съобщава тези важни и съществени неща по начин, от който можеше да се заключи, че в бъдеще навярно ще продължи да говори. На окултистите е добре известно как през последната третина на XIX век един член на някакво братство направил обществено достойние неща, които по мнение на това братство не бивало да се разгласяват. След като бил говорил за нещата, човекът един ден изчезнал - бил убит. Вярно е, че Жорес не беше окултист, но би могло да се прояви любопитство дали светът някога ще узнае взаимовръзките, довели до неговата гибел в навечерието на войната.

Нещата, за които е говорил Жорес, водят началото си именно от заседанието на министерския съвет, на което Делкасе, креатура на Едуард VII, ведно с други подкрепящи го креатули бил изхвърлен от тогавашното

френско правителство, и то може би не толкова заради туй, че желаел да проправи пътищата към война та, колкото поради една съвсем друга причина.

Годината е 1905. Вниманието тъкмо на Русия все още е ангажирано на изток, а не може да се разчита, че ако раздухваният от Делкасе огън на запад наистина пламне, всичко ще протече точно така, както по-късно, когато Русия вече не би била ангажирана на изток. Но Делкасе не е от хората, които лесно се примиряват с нещата. Когато противниците на войната по онова време му казали, че е напълно способен да предизвика избухването на война, той отвърнал, че Англия била уведомила Франция за готовността си да окупира канала „Кайзер Вилхелм“ и да нахлуе в Шлезвиг-Холщайн със стохилядна войска; ако Франция желаела, Англия щяла писмено да повтори това свое предложение. Тази вест, съобщена тогава от Делкасе на неговите колеги министри, които му били посочили вратата, била, разбира се, резултат от преговори, които той бил водил зад гърба на своите колеги министри и зад които в общи линии стоял също така тогавашният крал Едуард VII.

Бих могъл да Ви приведа много материал, който ще потвърди този факт, изнесен не само в "Матен", но по-късно и в други списания; аз обаче искам само да насоча вниманието върху това, че навремето все пак се намери някой, който да огледа историята малко по-отблизо и комуто тя да се стори съмнителна. Това беше една личност, която на някои точно във Франция може и да не е симпатична, а именно клерикалният сенатор Годен дьо Вилен*141. На 20 Ноември 1906 г., когато на кормилото вече беше кабинетът Клемансо, той внесе питане по въпроса, в какво състояние всъщност се намират отношенията между Франция и Англия, за които се говори толкова много. Тогава Клемансо казал приблизително следното: Що се отнася до идеята за реванш, той бил възмутен от това, че един френски сенатор искал да му постави капан и да го за дължи или да разочарова Ложата на оранжевите братя, или пък да направи войнствено изявление; ето защо той нямало да отговори. Следователно на въпроса на сенатора дали има налице нещо, което посредством коалиция между Франция и Англия можело да доведе до европейска война, Клемансо отвърща, че нямало да отговори; защото, ако отговорел, би трябвало или да разочарова Ложата на оранжевите братя по отношение на идеята за реванш, или да направи войнствено изявление. Така Вие виждате, че ако речал да изрази мнение за тогавашните отношения между Франция и Англия, Клемансо трябвало да направи войнствено изявление; не миролюбиво, ами войнствено изявление се налагало да направи. Казал го е лично през 1906 г.

Не бива обаче да забравяме, че при всяко нещо на света въздействие има онова, което хората чуват един от друг. Можете ли да си представите, че в Централна Европа някой би трябвало да повярва в „миролюбивите“ намерения на Западна Европа, когато се налага да констатира не един, а много, много подобни факти от тази величина? Рече ли да прецени тези неща, редно е да се имат предвид най-различни положения. Редно е да се има предвид, че ако Централна Европа се разглежда в по-широк смисъл, най-голямата безсмислица е да се говори глобално за централноевропейски милитаризъм; защото за една страна, разположена между две войнолюбиви държави, този милитаризъм е най-естествената историческа последица, за да може просто да оцелее между двете войнолюбиви държави.

Хората, лишени от всяко чувство за реалност, могат впрочем да запитат: Нима не са правени какви ли не предложения за разоръжаване? Нека тези предложения за разоръжаване бъдат просто изпробвани. Нали нещо, което човек желае да постигне, не е нужно да бъде постигнато непременно по един начин - то може да се постигне по различни начини. На някои люде от Западна Европа - не казвам на някои народи, а на някои люде - естествено би им било доста приятно да постигнат желаното от тях и преди, и сега не чрез война, в която стотици хиляди от страна на всички участници да пролеят кръвта си, а биха предпочели впоследствие - простете за баналния израз - да могат да си оближат пръстите и да кажат: „Ние опазихме мир!"

За западноевропейските политици от определен тип едно от средствата представляваше пуснатото в обръщение предложение за разоръжаване*142, защото единствената цел на неговото наличие беше именно постигането по друг начин на онова, чието постигане е било преследвано. След като предложението за разоръжаване не бе осъществено, този начин трябваше да се изоставен като непригоден. Ако по пътя на разоръжаването се удадеше Централна Европа да бъде притисната без война, тогава естествено щеше да се предпочете това да стане без война; то обаче представляваше само друг начин за постигане на същото.

Човек не бива да се оставя да бъде заблуждаван с приказки, не бива да се оставя да бъде подвеждан с илюзии, а трябва да е наясно какво искат хората. И тогава здравомислещите, които действително искат каквото казват, трябва отново и отново да бъдат закриляни даже ако под влияние на омразата и на разни други чувства могат да бъдат отъждествявани с онези, дето причиняват една или друга беда. Човек трябва да ги закриля и да осъзнава колко несправедливо е да се заявява, че англичаните били извършили това или онова, че англичаните били виновни за едно или друго. Такава преценка не е разумна, ала също така неразумно е, когато

някой англичанин се почувства засегнат, щом се изкарват наяве примерно неща като тия, как вито въз основа на факти бяха споменати току-що. Ето защо човек е длъжен да се вслушва, когато - бих казал - с пръст се посочват някои неща, заложен в комплекса от причини. Така например в "Дейли нюз" от 13 Октомври 1905 г.*143 четем декларация, в която тогавашното британско правителство, сиреч онова, което носи толкова голяма вина за всичко случило се до днес, заявява следното (тук ще добавя, че предшественикът на сър Едуард Грей не беше подобна нула - лорд Лансдаун несъмнено знаеше далеч по-добре за какво става дума, но от даден момент нататък лицата, които стоят зад всичко, се нуждаеха от някоя нула, понеже с нея можеше да се оперира по-удобно):

„Крайно време е лорд Лансдаун да изясни и защити онази част от своята дипломация, за която той и колегите му са отговорни по конституция. Напоследък се проявява склонност към възхвала на лорд Лансдаун, ала страната не ще има голямо основание да му благодари, ако се установи, че е допуснал да се стигне до усложнения, от които произтича рискът да избухне европейска война... Кавги понякога се вдигат и в най-добрите семейства, но какво общо имат с това народите на Великобритания или Германия? Единствено германофобски настроените луди глави в Англия и англофобски настроените луди глави в Германия пречат да се установят мирни отношения и някой ден велики народи може здраво да патят заради тях." Съществените неща трябва да се отчитат на вярното място. Въз основа не на много факти, а по-скоро на разума би могло да се докаже, че двете централноевропейски държавни формации нямаха ни най-малък повод за предизвикване на война. Защото как за имащия ум в главата си трябваше да изглежда подобна война? Франция трябваше да си каже, че при една война, която - единствено ако не настъпеха извънредни обстоятелства - неминуемо щеше да прерасне в европейска война, щяха да и предстоят тежки изпитания. Там обаче не се замисляха за това, тъй като съществува просто вярата във Франция, която векове наред е властвала над Европа. В Италия са налице съвсем специални отношения, за които - ако се намери време - ще поговорим при друг повод; но при определени условия Италия също не можеше да очаква големи предимства от една бъдеща война, която в Европа би обърнала всичко с главата надолу. В Русия е налице особена обстановка, както вече я охарактеризирах, когато Ви говорих за отношенията. на Русия със славянските народи, със славянската раса.

В дадения случай мимоходом искам да обърна внимание, че дълбочината на сър Едуард Грей проличава например от това, как веднъж, след като в неговата размиваляваща глава му внушили мисъл - как се бе изразил колегата му Роузбъри: той винаги бил толкова съсредоточен, понеже

никога нямал собствена мисъл - от страната, откъдето му внушавали мисли, той заявил: Руската раса има голямо бъдеще и е предопределена за величави дела. Забравил бил, че се говорело за славянството и че руска раса няма. Когато става дума за реалности, между русизъм и славянство наистина трябва да се прави разлика.

В Русия единствено застъпниците на русизма можеха да очакват от една бъдеща война нещо величаво, а именно поне частично да се осъществи завещанието на Петър Велики. Освен туй можеше да се очаква голямо страдание, ала не чак такова, че русизмът да му обърне подобаващо внимание.

Англия можеше да си каже, че тя ще загуби или рискува най-малко. И ето вече месеци наред ние живеем сред тези пълни със страдания събития, но ако се помисли кой е пострадал най-малко или почти никак не е страдал от тях - поне по отношение преценката пред световната история, тогава ще трябва да се заяви: това е Англия. И тя още дълго ще бъде в състояние да воюва, без войната да ѝ причинява значителни страдания.

Така наречените Централни сили пък с положителност не можеха да спечелят от една такава война нищо и те не можеха да имат интерес от една такава война. Затуй при тях винаги са били налице две тенденции: първо, известно безгрижие, което произтича не от познаване на обстоятелствата, а си е особеност на характера; безгрижието в частност е характерна черта на австриеца. А от друга страна, непрестанно се изтъкваше изрично, че никой не искал нищо, освен и занапред да има онова, което притежава, тъй че всичко останало по принцип било глупости. И дума не може да става, че например от Сърбия щяло да може да се завладее нещо, ако се беше удало войната да бъде локализирана между Австрия и Сърбия.

Ако например Англия не се оглавяваше от държавник, който още на 23 Юли беше казал, че ако Австрия поведе война срещу Сърбия, от това може да пламне европейска война, а от някой друг, който би казал, че англичаните на всяка цена ще упражнят влиянието си, за да може войната да остане локална, тогава щеше да се получи нещо съвсем друго. Но тогава нямаше да се налага човек да си съставя преценка по начина на сър Едуард Грей, който от самото начало се е намирал под хипнотичното въздействие, че ако Австрия обяви война на Сърбия, от това ще пламне европейска война. Той никога не е повдигал въпроса: Какво общо има всъщност Русия с цялата война между Австрия и Сърбия? Това никога не му е хрумвало, то дори не е загатнато в някое изказано от него изречение; пред взора му винаги е стояло единствено правото на руско влияние в Сърбия, правото на едно влияние, което било подготвено по

странен начин и се носело по гребените на странни вълни, както вече Ви го разясних.

Всичко разиграло се там, включително триста шейсет и четиримата души, убити между 1883 и 1887 г., няма нищо общо с каквато и да било преценка за сръбския народ, който - дори в сегашното си състояние - продължава да се сражава храбро и комуто изцяло се дължи заслугата за единствения успех, удържан от Антантата през последните седмици по онези места*144. Не е възможно човек, прозиращ нещата, да отправи присъда срещу който и да е народ, а още по-малко срещу един народ, който и в най-трагичните си дни е показвал, че не само желае да защити с кръвта си своята реална същност, но и умее да я защитава, и който в сериозни мигове удостоверява присъствието си там, където трябва да бъде. Но аз припомням, че атентатът срещу ерцхерцог Франц Фердинанд представляваше само едно последно голямо начинание, при бавило се към цяла поредица покушения, насочени в течение на няколко месеца срещу различни австрийски правителствени чиновници. Касаеше се за точно определена кампания, която се бе развихрила и за някои лица беше напълно разбираема. Спомнете си какво Ви казах за окултния фон на индивидуалността на ерцхерцог Франц Фердинанд, спомнете си парадоксалния, ала при все това реален факт, че тази двойка, която е била във висша степен славянофилски настроена, привидно беше погубена от славянска ръка - привидно. Бих искал да знам дали въз основа дори на известно съкровено разбиране не може да се установи колко прав е човек, когато в случая търси по-дълбоки взаимовръзки. Въз основа на известно съкровено разбиране човек може да се доближи до същината на нещата. Виждаме един във висша степен славянофилски настроен човек да загива ведно със съпругата си от славянски куршуми. В последния момент херцогинята надниква от колата към една застанала наблизко млада жена, мигове, преди куршумите да я улучат, тя се усмихва, защото е съзряла една млада славянка, и възкликва: Ето една славянка!*145 - И тогава куршумите я улучват. Несъмнено свидетелство за необикновена Карма е, че преди славянските куршуми да улучат херцогинята, тя изпитва възторг, тъй като погледът и се спира на обичания от нея славянки на род.

Изложих Ви каква широко простираща се взаимовръзка е съществувала между машинациите на Балканите и някои добре подготвени обстоятелства на Апенинския полуостров. И още един път ми се иска да поставя въпроса, който веднъж вече повдигнах: Защо всъщност в един макар и долнопробен парижки вестник*146 от януари 1913 г. пишеше, че за доброто на човечеството било необходимо ерцхерцог Франц Фердинанд непременно да бъде убит? Защо преди туй на два пъти в така наречения

„Окултен алманах“, за който Ви говорих, се казваше, че той щял да бъде убит? - Аз смятам, че нещата трябва да се разглеждат съвкупно. Тогава ще се установи, че алхимията на куршумите, използвани за този атентат, е била много сложна и че те, макар да са произхождали от една сръбска оръжейна, са били "миросани", ако ми е позволено да се изразя образно, от съвсем друго място.

Това са неща, намиращи израз в онова, с което човек се сблъскваше например в Австрия. Представете си, че Швейцария отвед е заобиколена от ненавистници. Не зная дали това би подействало особено успокоително, най-вече ако тази ненавист се проявява не само в това, че примерно в Румъния е станал пословичен изразът „Jos Austria perfida!“, сиреч „Долу коварната Австрия!“, или пък "По-добре руско, отколкото австрийско!" и така нататък. Когато са налице подобни неща и като се има предвид какво ли не се пишеше в Италия доста време преди избухването на войната срещу Австрия, тогава не можеше да има място за особено успокоение. Ето как беше разгърната цяла една организирана кампания, която се простираше нашироко около Австрия. Нямам намерение да се застъпвам за никоя държава и привеждам само факти.

Не забравяйте например следното: Когато на Берлинския конгрес под силното влияние на лорд Солбъри*147, на Австрия беше разпоредено да окупира Босна и Херцеговина, когато - иначе казано - през 70-те години Англия даде на Австрия мандат да извърши тази акция на Балканите за доброто на Европа, тогава в Австрия се надигна невероятна съпротива срещу присъединяването на Босна и Херцеговина, понеже германците в Австрия казаха: „Славяни без друго имаме предостатъчно, невъзможно е да приемем толкова много славяни.“ Ако в Австрия се беше появила идеята за завоюване на някаква част от Сърбия, тя щеше да предизвика в Австрия в името на добре разбраните интереси на страната най-разгорещена съпротива; защото не би могло да се извърши по-голяма глупост от тази, да се пожелае някаква част от сръбските земи. Налице беше единствено желанието да бъде запазена целостта на държавата, за да се устои на кампанията. Това вече трябва да се приеме като искреност, макар може би да граничеше с безгрижие. При обективно разглеждане на нещата трябва да отпадне предположението, че тази война е била предизвикана от ултиматума на Австрия към Сърбия, ако Русия не бе заела добре известната позиция, въпреки че тя нямаше основание да допуска, че Австрия възнамерява да предприеме някакви завоевания. Но с оглед на всички тези положения не бива да се забравя наличието на настроения. Всичкото онова, което Ви описах, породи, разбира се, настроения не само в периферията, но и в Централна Европа.

А сега бих искал да дам един малък пример, който да Ви покаже как човек все пак може да си състави преценка за подобни неща, когато сериозно се е заел да си състави валидна преценка. Интересно е в дадени моменти да се отправя поглед към определени точки, защото само това е пътят да се открие нещо. В този смисъл може да се постави въпросът: Как е трябвало да изглежда в душата на някой, който се е чувствал отговорен за Австрия, да речем по време на убийството на престолонаследника, непосредствено преди това, а също и подир туй?

За да стигнем до една валидна преценка относно настроението сред честните люде в Австрия, най-подходящо би било времето непосредствено преди покушението, тъй като тогава хората още не са се намирали под влияние на онова, което бе предизвикано от него. Виждате колко предпозлив се опитвам да бъда. Не се спирам на възбудените духове след покушението, ами казвам: Нека погледнем какво е битувало в душа та на честния австриец, изложен на всички онези влияния, които от Делкасе насетне се излъчват от Запад на Европа във връзка с Източна Европа, с Русия. Една такава преценка мога да представя пред душата Ви, като Ви прочета кратък откъс от една статия*148, написана тъкмо по времето, което току-що очертах.

Тя излиза след покушението, но при извършването му вече е била под печат. Следователно тя е възникнала през седмиците преди покушението и авторът ѝ е австриец:

[Пропуск в стенограмата/

Ето Ви преценката на един здравомислещ човек, който е имал поглед върху обстановката в Европа преди настъпване на последната причина - покушението. Всеки знаеше, че - подбуждани от Русия - балканските държави ще бъдат принудени да воюват срещу Австрия. Ето защо, ако имаше налице желание войната да бъде избягната, най-добре щеше да бъде да се започне именно оттук, като се направи опит въпросът да се локализира, за което и външно съществуваха най-благоприятни изгледи.

Макар и да си съставя преценки по свое собствено чувство - за нас преценките са факти -, необходимо е човек да се вира в самите факти и върху тях да надгражда. Аз и днес можех да привеждам само отделни факти като пояснение на онова, което всъщност имам предвид; но аз ги излагах пред Вас единствено с намерението да разкривам именно факти, а не нещо друго. Нека обаче да бъдем наясно какво цели привежда нето на такива факти. То цели да даде път на истината. Истината, дори когато тя - простете за парадоксалния израз - е вредна истина, не може никога да бъде толкова вредна, колкото заблудата.

На запознатите с фактите е известно какви невъобразими лъжи се изприказваха, откакто стана възможно да се лъже без задръжки, понеже човек

можеше да се погрижи да бъде чуто само неговото лично слово, но не и това на политическите му противници, което често беше заглушавало по един изключително болезнен начин. Въпросът обаче опира до истината и до признаването на истината. Когато се заявява, че тази война била подбудена от Централна Европа, тъкмо това действително не е истина. Може би хората не са в състояние да кажат истината, понеже не я знаят. Естествено, когато се стигне до нещо такова като тази война, тогава обикновено и двете страни някак си имат вина, но по различен начин. Ала не за вината ми е мисълта, а за непригодността на преценките, които се правят и които ни най-малко не се стремят да се вгледат в онова, за което реално става дума. Аз съвсем не настоявам такива преценки да не се правят, за щото на мен, разбира се, ми е известно как протича еволюцията на човечеството; известно ми е също, че особено в наше време липсва нагласа преценките да се поставят на валидни основи, понеже в наше време има много пречки преценките да се поставят на валидни основи. Но в такъв случай онова, за което става дума, трябва да се казва правилно.

Щом някой е свързан с определени центрове на тягостните световни събития, които поради небрежност на мисълта все още биват наричани „война“, и по тази причина се чувства свързан с онова, което - поне с оглед на известни центрове - протича в периферията, нека той спокойно да заяви: Да, аз искам същото, за което се настоява в определени центрове на тази периферия, аз искам населението на Централна Европа да бъде отчасти изтребено, отчасти поробено.

Определени лица в онези центрове положително не желаят духовният живот в Централна Европа да замре; те говорят за красивата научност и духовност и за сериозната скромност, битували по-преди. На тях, с други думи, би им допаднало, ако човек можеше да господства над тази територия на духовността и на скромността, но извършвайки го приблизително така, както римляните с гърците. Гръцката култура естествено била по-високата; римляните не унищожили гръцката култура. Също така никой от Антантата не желае да унищожи германската култура. Напротив, на хората ще им бъде доста удобно да онаследят добре поддържаната германска култура, но им се иска да създадат нещо наподобяващо отношението на римляните към гърците, сиреч съществуващото в Централна Европа да бъде подложено на своего рода духовно робство. Но нека тогава това да се каже! Нека да не бъде разкрасявано с нещо, което направо е смехотворно; защото германският милитаризъм - който не трябва да се отрича - по своето същинско потекло е френски и руски милитаризъм. Без френския и руския милитаризъм германски нямаше да има.

Но нека тогава да се каже: Цели се нещо, което може да бъде наречено поробване на Централна Европа! Нека да се каже, че щом това бъде постигнато, ще се изпита удовлетворение. Тогава нека спокойно да се признае: Противно ми е, че тук, в центъра на Европа, има един народ, който желае да постъпва като други те народи наоколо. Ако някой признава, че всичко германско му е ненавистно, че не желае германците да имат същото като останалите народи, тогава добре - с него може да се разговаря или пък не може да се разговаря, щом не иска; той обаче казва истината. Но ако повтаря, че искал да унищожи германския милитаризъм, че не желаел германците да потискат други народи, че искал германците да извършат това или онова, както непрекъснато се говори днес и вече години наред, тогава той лъже; Възможно е да не знае, че лъже, но той лъже, той действително лъже; той лъже обективно, въпреки че може и да не го върши субективно.

Целта е човек да застане на страната на истината, дори тази истина понякога да е вредна, дори тя на него самия да му е неприятна. Нека обаче да си признае нещата и да не притъпява съзнанието си с фразите за германския милитаризъм, към който изпитва омраза, ала без да желае да потвърди това пред себе си. Нека да си признае, че иска да създаде безправие на германците, само дето не желае да го изтъква. В случая може би съществува нужда от притъпяване; ала не това е истината! Важното е да се застане на страната на истината. При наличието на кураж за истината човек винаги се придвижва малко по-напред. Въпросът е да имаш този кураж към истината.

Няма съмнение, че в цялостната еволюция на човечеството всеки народ има, и като народ, своя мисия, свое поръчение и че тези различни мисии, тези различни поръчения, взети заедно, образуват едно цяло, а именно еволюцията на човечеството. Но вярно е също така, че отделни хора, особено такива, които се за познават с мисията на човечеството, се одързостяват в името на ограничени групови интереси да инсценират едно или друго нещо и за тази цел да използват заложеното в човечеството.

Да вземем английския народ. Ако се осъществява онова, което през Петия следатлантски период по необходимост подлежи на осъществяване именно от английския народ, тогава поради своеобразието на английския народностен дух не е възможно точно Англия някога да доведе до избухване на война. Защото същностната черта на английския народностен дух - в неговото световноисторическо значение за еволюцията на човечеството - стои в разрез с всякакъв милитаристичен импулс. Английският народностен характер превръща своя народ в най-немилитаристичния, какъвто изобщо може да има. При все това може би от столетия насам едва ли са изминавали десет последователни години, през които

Англия да не е воювала. Ние просто живеем в царството на Майя. Ала тъкмо затуй истината е истина. В същността на английския народностен характер е заложено изключването на каквато и да било война, точно както в същността на френския народностен характер векове наред е било заложено непрестанното воюване; сега вече не е така, сега то изкуствено трябва да бъде поощрявано. Но в същността на английския народностен характер воюването не е заложено, и то тъкмо поради обстоятелството, че специфичната конфигурация на английския национален дух е насочена към формирането на онова, което следва да бъде инкорпорирано в Съзнаващата Душа от Петата следатлантска епоха. То пък се постига посредством всички онези междучовешки връзки, които, от една страна, са продукт на логичен-научно, а от друга - на комерсиалноиндустриално мислене. И когато споменатият Брукс Адамс*149 разви идеите, които Ви представих, това беше подемащ се от Америка пробив, който трябваше да посочи в какво - въз основа на своята по-дълбока народна същност, в която, за разлика например от руската народна същност, няма следа от имагинация и агресивност, са мият английски народностен характер следва да съзре световната си мисия.

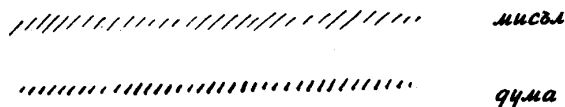
Сега вече нещата ще зависят от това, дали някой ден тази същност на английския народ ще бъде прозряна и в по-дълбокия, в духовно-научния смисъл. Отделни лица в общи линии са вникнали в нея, а който е добре запознат с Хърбърт Спенсър*150 и Джон Стюарт Мил*151, знае, че най-просветлените духове на Англия вече напълно са я прозрели, но все още не от духовно-научно, ами от своето по-скоро материалистическо гледище. Ето защо аз Ви съветвам да прочетете с доста голямо усърдие политическите статии най-вече на Хърбърт Спенсър или на Джон Стюарт Мил - от тях можете да научите извънредно много. И този мирен дух, който в частност създава нагласа за определено политическо мислене, този дух, както вече загатнах, наистина е проникнал от Англия в Европа. Всеки, който е врял и кипял сред ширещите се в европейския живот толкова различни гледища, както аз без съмнение смея да твърдя за себе си, знае например, че всички политически науки в Централна Европа изцяло са били повлияни от Англия. И никак не е случайно, че основоположниците на германския социализъм - Маркс, Енгелс, са основали германския социализъм под въздействието на Англия.

Изобщо много лесно се случва централноевропейският нрав да се натъква на погрешно разбиране. В Западна Европа истинският централноевропейски нрав и сега продължава почти винаги да бъде разбиран погрешно. Другояче впрочем не би могло и да бъде. В духовното оформление на Централна Европа френският елемент се е просмукал до такава степен, че Лесинговият "Лаокоон"*152, едно от най-големите, най-значи-

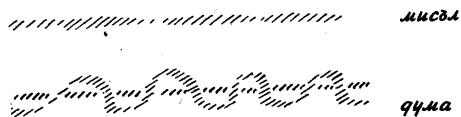
телните произведения, давали тон през най-величавата епоха на Германия, е преживял участта Лесинг да се двоуми дали да напише тази своя творба на френски или на немски. През XVIII в. образованите люде от Централна Европа са пишели зле на немски и добре на френски език. Нека това да не се забравя. А през XIX в. Централна Европа се изправя пред опасността изцяло да се поангличанчи, изцяло да се проникне от английския нрав. Нищо чудно, дето този централноевропейски нрав е толкова слабо познат, щом непрестанно бива заливан от всички страни, включително в духовно отношение. Помислете само каква теория за еволюцията на животните и растенията е сътворена от Гьоте. Тя действително стои едно стъпало по-горе от материалистическия дарвинизъм, така както с оглед на закона за звукоизместването немският език се намира едно стъпало по-високо от готския и английския. Но ето че в самата Германия щастieto се усмихва на материалистическия дарвинизъм, а не на същински немското Гьотево творение. Следователно няма защо да се учудваме, че германският нрав бива разбираан зле и че никой не си дава труд да разбере този германски нрав точно така, както трябва да бъде разбран, ако човек желае да се отнесе справедливо към него.

И тъй, както бе казано, най-вече в политическите науки всичко е било повлияно от английската насока на мисълта. Онова обаче, което се оказва наложително, е известно самопознание на народностните характери. И нещата няма да се оправят, преди да се стигне до такова самопознание, за което впрочем Хърбърт Спенсър и Джон Стюарт Мил не са достатъчни, защото в основата му трябва да бъде заложена Духовна Наука и долавянето на онова, което е дадено чрез Духовната Наука.

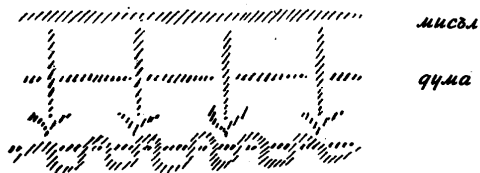
Обърнете внимание колко трудно е например да се схване следното - онова, което се има предвид тук, не е суха теория - то лежи в основата на живота: В душата съществува определена връзка между представата и думата. Това е факт, който веднага ще поясня. Да приемем, че в душевната конфигурация думата е разположена в това поле тук, а мисълта - в другото:

Работата е в това, че френският народностен характер проявява тенденция да притиска мисълта надолу към думата, тоест при говорене мисълта да се втъква в изговарянето. Ето защо именно в това поле се стига толкова лесно до опияняване от думата, до опияняване от фразата, при което имам предвид фраза в добрия смисъл:

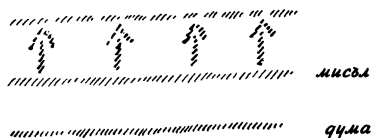

Английският народностен характер пък притиска мисълта под думата, така че, пронизвайки думата, мисълта търси изява отвъд нея:

Свойствено на немския език е мисълта да не се обвързва с думата. И само поради факта, че немският език не довежда мисълта до думата, а съхранява мисълта в мисълта, е станала възможна появата на философи като Фихте, Шелинг, Хегел, които другаде по света не биха били възможни. По този начин обаче в общуването на хората много лесно може да настъпят недоразумения. Защото превеждане в истинския смисъл е просто невъзможно, то винаги ще бъде сурогат. Не съществува никаква възможност казаното от Хегел да се каже и на английски или на френски. Това е напълно изключено, такива преводи могат да представляват единствено сурогат. Възможност за разбиране е налице само поради това, че някои основни романски елементи продължават да са общи, защото дали ще се каже *association* на френски или *association* на английски е все едно - и в двата случая думата възлиза към романския език. Такива неща улесняват общуването. Но всеки народностен характер си има своя мисия и човек може да се добере до него само въз основа на силното желание за постигане на такова разбирателство.

Славянският народностен характер избутва мисълта обратно във вътрешността и я разполага тук:

Там думата е съвсем отдалечена от мисълта и витае, като че ли е отделена от нея.

Най-силно прикритие между мисъл и дума до степен, когато мисълта изчезва по отношение на думата, има във френски. Най-силно самоизживяване на мисълта е налице в немски, поради което и формулираният от

Хегел и хегелианците израз за „самосъзнанието на мисълта" има смисъл само в немския език*153. Онова, което за чужденеца е абстрактност, представлява за германеца върховно изживяване, което той може да изпита, ако го разбира в живия смисъл. Немският език се стреми да обоснове брака между духовното само по себе си и духовното на мисълта. Това не може да бъде постигнато никъде другаде по света, в никой друг народностен характер освен в немския.

Това няма нищо общо с някаква империя, но то е застрашено за столетия напред, ако хората се отнесат отрицателно спрямо онова, което сега обхожда света като миролюбива мисъл. В противен случай под заплахата се намира не само една империя в центъра, но и цялостният германски нрав. Ето защо тези дни действително са съдбоносни за онзи, който разбира нещата. И човек може, човек би могъл поне да се надява, че нещата се преценяват по-инак в сравнение с първия път, когато в известен смисъл бе привнесена съдба, съдбовен импулс, и беше редно да се размисли, ала не беше, измислено - по онова време, когато в Австрия доброволно изявиха готовност да бъде предоставено на Италия онова, което можеше да я накара да изостави иредентизма и франкмасонския „Grand-Orient"*154. В периферията обаче нямаха представа какво по онова време всъщност означаваше да не се размисля за извършването в Италия, респективно от три тамошни особи*155. Дано сега, каквото и да се случи, светът да прояви по-голяма склонност към сериозно то оглеждане на тези неща.

Задачата на германския елемент е предопределена именно от особеното положение на мисълта. Ето защо без съдействие на въпросната живееща в себе си мисъл никога не ще бъде възможно протичането на онази духовна еволюция, която следва да протече. Редно е нещата да се разглеждат такива, каквито са. Английският народностен характер изисква духовното да бъде, така да се каже, донякъде материализирано. С това не се отправя упрек към английския народностен характер, а само се посочва един факт. В рамките на английския народностен характер, духовното до известна степен трябва да бъде материализирано. Затова там все повече ще се проявява разбиране за онова, което се стреми да произтича само от народностния характер, а не от общата човешка същност, сиреч за медиумното, медиумоподобното или нещо друго традиционно. Там именно винаги се намира първоначалото на старинното - старите розенкройцери, старите индуци и така нататък. Там то винаги трябва да бъде почитано по някакъв начин, както и самият език е из останал на стъпалото на готския, при което думата „изостанал" не представлява морална или основаваща се на симпатия и антипатия оценка, а цели да означи

само различното местоположение върху класификационната ос. Тя е въпрос на систематика и не, визира примерно изостаналост в развитието.

Нека да приемаме нещата такива, каквито са; днес всеки народ естествено е способен да разбира всичко; истина все пак е, че целият действително плодоносен английски спиритуализъм - в най-добрия смисъл на думата - е импортиран, че той произхожда от Централна Европа. Първоизточникът му е Централна Европа, тоест той е нещо заимствано от другаде. И тъй като в Англия е налице особено развита интелектуалност, там заимстваното може да бъде систематизирано, може да бъде и организирано. Във Франция например, един ум като Якоб Бьомер*156 би бил немислим; но след като Якоб Бьомер се появява изцяло като рожба на духовното мислене в Централна Европа, той се сдобива с многобройни съмишленици чрез Сен Мартен*157, така наречения *philosophe inconnu* - непознатия философ, който бил последовател на Якоб Бьомер.

Ето как трябва да си взаимодействат тези неща и тогава преценката ще може да се прави не в зависимост от националните чувства, а според резултата, представен на човечеството. В момента, когато бъде осъзнато, че Кармата е нещо сериозно, че посредством нея сме свързани със своя народностен характер приблизително по изложения от мен вчера начин, когато обстоятелствата се разглеждат кармически, а не пристрастно, тогава човек открива правилната позиция. И аз мога да си представя, че някой ден ще настъпи времето, когато дори един толкова пристрастен народ като французите ще може да се научи да схваща по-кармически мисълта за принадлежността към определен народностен характер. Бих могъл даже да предположа как с оглед на голямата си склонност към спиритуалистичното тъкмо английският народ въз основа на някаква спиритуалистична наука един ден ще смогне да забележи, че има и други народи, по отношение на които може мъничко да се помисли за равноправие, за което понастоящем липсва каквото и да било разбиране. Това не е упрек, дума да не става! Човек обаче съвсем не е наясно, че непрестанно говори неща, които сам без съмнение разбира, докато другиму те изглеждат направо странни. Американците задминават всички в това. При тях състоянието на пълна неосъзнатост относно факта, че другият също има намерение да се развива донякъде по своemu, е още по-парадоксално; разбира се, само за онзи, който не застъпва същата позиция.

Предвид голямата предразположеност именно на английския народ към спиритуалност, някои неща могат - тъкмо по заобиколния път на спиритуалността - да проникнат в този народностен характер, особено ако освен туй вземем под внимание, че там въз основа на народностния хара-

ктер е налице максимална предразположеност за чисто логическо, тоест за неспиритуално мислене и същевременно за систематизиране. Така например няма друг случай, в който да проличава сходен организаторски талант, както в съчиненията на Хърбърт Спенсър. По отношение на всичко научно английският народностен характер проявява най-голям организаторски талант, поради което той с невероятна дарба систематизира всичко вредом по света. И само човек, който обича приказките, а не реалността, отново може да твърди, че германците имали особен организаторски талант, независимо че този талант е съвсем неприсъщ на истинския германски характер.

Нека не се забравя, че онова, което германците напоследък привидно създадоха в различна степен както в териториално, така и в културно отношение, бе създадено от притеснеността на изток и запад. Тук впрочем в течение на XIX век бяха формирани качества по по-прецизен начин, отколкото са налице у народите, на които те всъщност принадлежат. Но точно това може да бъде добре разбрано. Самопознанието още не се е разпространило повсеместно и тъй като германците са толкова възприемчиви, така умеят да прие мат и усвояват определени неща, то особено народите на Запада - не на Изтока - имат възможност да се за познаят със значителна част от онова, което те самите са, поради факта, че то е било усвоено от германци те. Понятно е човек винаги да намира нещата у себе си много хубави и естествени. Но когато ги установиш у друго, едва тогава забелязваш какво представляват те в действителност. Никой изобщо не подозира каква част от онова, заради което Западът толкова много укорява Централна Европа, е просто отражение на привнесеното от Запада в Централна Европа.

Никой изобщо не подозира каква тайна всъщност се крие в това. При обективно оглеждане на обстоятелствата много странно впечатление прави например как най-вече някой представител на френския народ въобще не е в състояние да види у себе си нещата, които той с такава страшна острота укорява, щом ги установи у някой друг, възприел ги под френско влияние. Навярно също така не е хубаво да се сблъскаш с имитация. Но ако човечеството действително трябва да прогресира, наложително е това сътрудничество на централноевропейската мисъл, както го описах в последното си съчинение „Върху загадките на човека“, да може да просъществува. То е необходимо, то не може да бъде преустановено, а не бива да бъде и брутално унищожено.

И ето сега човечеството стои пред решаването на точно определени проблеми*158. Преди всичко на нещо, върху което вече съм обръщал внимание и което е свързано с удивителната модерна техника, появила се в резултат на уважаваните и от Духовната Наука природни науки. В

сравнително недалечно бъдеще тази удивителна модерна техника ще стигне до момент, когато тя самата по някакъв начин ще отрече себе си. На нейно място ще настъпи нещо, устроено - както вече намекнах тук - по такъв начин, че човек ще придобие възможност да използва фините вибрации, фините трептения в етерното си тяло, за да импулсира механизми. Ще има машини, които ще бъдат свързани с човека, но той ще им предава собствените си вибрации и само той, чрез въздействието на възбудени от него трептения, ще бъде в състояние да задвижва определени машини. В съвсем недалечно бъдеще хората, които днес се смятат за практики, ще се видят изправени пред едно цялостно преобразуване на схващаното сега като практика, когато човекът с волята си ще бъде включен в обективното усещане на света. Това като първо.

Второ, онова, което наричаме сили на възникването и изчезването, сили на раждането и смъртта, по някакъв начин ще бъде прозряно от хората. Нужно ще бъде само хората по-напред да съзреят морално за това. Тук обаче ще спада също презирането на неща, за които днес се говорят само недомислия. Обръщам вниманието и съм казал: Хората се питат как се повишава раждаемостта, когато броят на ражданията намалява. Но те говорят единствено недомислия, защото не знаят нищо по въпроса и защото по начина, по който той бива обсъждан, положително няма да се постигне онова, за което се говори.

Трето, в недалечно бъдеще ще настъпи пълен поврат в мисленето по отношение на боледуването и здравето. Медицината ще се проникне от онова, което може да бъде обхванато в Духа, защото човек ще се научи да познава болестта като резултат на духовни причини.

Както вече съм казал, на днешния антропософ не може да се натяква, че в областта на лечението той не би могъл да прояви своето умение. - По-напред нека да му бъдат развързани ръцете! Докато всичко е окупирано от материалистическата медицина, не е възможно да се предприеме дори нещо частично. Тук човек наистина трябва да постъпва по християнски, по-точно според св. Павел, и да знае, че грехът иде от закона, а не обратно - законът от греха*159.

Но всички тези неща, които трябва да станат по време на Петия следатлантски период, няма да се сбъднат, ако човек не склони да допусне участието на спиритуалната мисъл в човешката еволюция. Спиритуалната мисъл е потребна. За тази цел обаче е необходимо презирането днес само от отделни лица да стане всеобщо прозрение. Необходимо е например, преди всичко в английския народностен характер, да настъпи основен поврат в определена посока. И за да видите, че моето твърдение е обосновано, ще споделя с Вас една преценка на лорд Актън*160, от която можете да извлечете много поука. Лорд Актън казва: "Чужденецът не

вижда в своята държава някакво мистично образование, някакъв *arcaneum imperii**161". Вижда се, колко трезво мисли лорд Актън през деветдесетте години, свързвайки много добре английския рационализъм с предразположеността към спиритуалното, макар той още да не го притежава. Той прозира мистичния елемент, заложен в английския империализъм. Империализмът е продукт на новото време, но своя характерен образ той е придобил чрез мистичния облик, който проявява именно в английския империализъм. А това мистично - изглежда странно, дето го наричам „мистично“, но то действително може с право да се нарече така - е намерило израз и във външните събития.

До деветдесетте години Англия беше образец за честен и открит парламентаризъм, понеже от парламента зависеше какви импулси ще се дадат на външната политика; а чрез различните парламентарни институции народът в Англия наистина беше съпричастен във външната политика. По времето, когато започнаха да се проявяват обсъдените от нас по различен повод неща, в Англия се налагаше създаването на особена институция, защото не може, разбира се, да се разполага с цялостното дърпане на конците, когато пред парламента трябва да бъде поставяно всичко. Ето защо ръководенето на външните дела бе изведено от парламента, както и от външното министерство и бе пренесено в една вътрешна комисия, състояща се само от правителствения съвет и някаква канцелария на външното министерство. Там се извършва несравнимо повече, отколкото във всичко онова, начело на което стои един Грей. През деветдесетте години мястото, където се съсредоточават всички нишки, бе отделено от видимата външна политика, която тогава всъщност беше само политика в сянка, от която не зависеше нищо и в която - стига човек да налучка вярната точка в нея - се вижда каква игра собствено се разиграва. Следователно в момента, когато се възнамеряваше да се поеме въпросното дърпане на конците, зоната на действие бе преместена от външното към вътрешното*162, в една така наречена комисия за министерството по външната политика. Лорд Актън казва*163:

„Чужденецът не вижда в своята държава някакво мистично образование, някакъв *arcaneum imperii*. Основите лежат отчетливо пред него, всеки мотив и всяка функция на механизма са му обяснени, прегледни са му като колелцата на часовник. Ние обаче с нашия локален дух, който нито е правен с ръце, нито е написан на хартия и който се слави със своя органически растеж, ние, които не вярваме в силата на дефинициите и общите принципи и се осланяме на относителни истини, ние не можем да притежаваме нищо, чиято стойност би могла да се сравни с дългите и оживени преговори, в които други държавности разкриха за всеки грамотен съкровенията тайни на политическата наука. Дебатите на учреди-

телни събрания, във Филадельфия, Версай и Париж, в Кадикс и Брюксел, в Женева, Франкфурт и Берлин и в още по-голяма степен може би от всичките тях преговорите в просветлените щати на американския съюз, колкото и често да са префасонирали институциите си, стоят далеч напред в политическата литература и ни предлагат съкровища, на каквито ние в собствената си страна никога не сме имали възможност да се радваме..."

При все това тази страна е образец на парламентаризма, образец на политическия живот, защото всичко това не е нужно, защото то може да бъде мистично, когато човек се посвети само на своя народностен характер, който обаче от деветдесетте години е отречен.

Понеже там е налице една абсолютно определена задача спрямо Съзнаващата Душа от Петия следатлантски период, там и някои начини на мислене имат народностен характер - не е нужно те да бъдат начините на мислене на отделните хора, но имат народностен характер -, за които в Централна Европа изобщо липсва пространство. Ще Ви дам един пример за това.

Един от най-великите умове на всички времена е Фарадей. Майкъл Фарадей*164 е изразил отношението си на природоизследовател към въпросите на религията и думите му, бих казал, са монументални:

„Преди да навляза в същинската тема, бих искал да дам едно пояснение, което - каквото и да си мислят другите - за мен е от извънредна важност: Колкото и високо да е поставен човекът над заобикалящите го същества, пред него все пак се издига нещо по-високо и безкрайно по-възвишено, отколкото е той самият, а пътищата, които могат да изминат мислите му за един бъден живот и свързаните с него надежди и опасения, са неизброими. Смятам, че истината за този бъден живот не може да бъде извоювана чрез някакво напъгане на неговите мисловни сили, колкото и възвишени да са мислите, които му се удава да изгради. Тези истини му се преподават чрез друг урок, по-различен от човешкия: чрез простата вяра в завещаното свидетелство. Нека никой дори за миг да не си помисля, че самовъзпитанието, което бих искал да препоръчам по отношение на нещата от този живот, има нещо общо с нашите надежди за бъден живот и че човек чрез силата на своя разум може да узнае нещо за Бога. Неподходящо би било тук да се спирам на тази материя по-обстойно, отколкото е необходимо, за да се установи абсолютното различие между религиозната и обикновената вяра. Ще се изтълкува като моя слабост, загдето отричам възможността духовната дейност, която считам като пригодена за високи неща, да се прилага и по отношение на върховните. Готов съм да приема този упрек. Във връзка със земните работи аз самият обаче вярвам, че „невидимите неща на Онзи, който е сътворил света,

се виждат ясно и се разбират от сътворените, включително негово то могъщество и божественост", и никога не съм съзирал нещо несъвместимо между нещата, които могат да бъдат разбрани със заложения в човека дух и онези по-висши неща относно бъдния му живот, които този заложен в него дух не смогва да схване."

С една такава нагласа дори Дарвин например е можел да обоснове своя материалистически дарвинизъм и същевременно да си остане екзалтиран благочестив човек. Нютон е можел да бъде най-екзалтираният човек на своето време в догматичен смисъл. Когато дарвинизмът бил пренесен в Централна Европа и станал хекелизъм, тогава - поради своеобразието на мисълта - той вече не можел да остане извън религиозното усещане. Ето защо в рамките на хекелизма дарвинизмът се превърнал в религиозна система. Всички тези неща имат своето най-дълбоко основание. Те обаче ни показват как хората без разлика на вяра, националност и така нататък могат да взаимодействат, когато умеят да правят разлика между мисиите, полагащи се именно на отделните народностни характери. И човечеството един ден ще трябва да прозре това. Тогава, от една страна, ще се отдаде на народностните характери заслуженото, а и вече няма да има печални времена, каквито преживяваме днес, които са печални не само заради многото проливана кръв, но и затуй, защото доказаха колко малко усет за истината притежава човечеството най-общо. Затова е редно тук вече да се говори. Защото нашият девиз гласи „Мъдростта е само в истината"*165. И най-вече в горчиви време на е редно да се обръща внимание на тези неща, във времена, когато сърцето особено силно кърви. Защото, наместо хората да се развличат с разни работи, както постъпват под влияние на журналистиката, по-полезно би било да се заемат с много други неща.

Една позитивна мисъл, за да си състави човек преценка, би била например да се вземе под внимание какви ужасии всъщност произтичат от това, че откъм периферията войната не само изобщо се води, но се води така, че както поради неизбежни обстоятелства, така и поради престъпно поведение тя трае по-дълго, отколкото трябва да трае. Това направо е нещо невероятно, като се има предвид колко важно е една война да не трае прекалено дълго, ако въобще е наложително да се води. От страна на периферията обаче тя не само се води, ами се води така, както никога не би могло да се получи, ако се прозреше, че под влияние на собствения дилетинтизъм и на собственото безсилие все повече и повече продължава да не се върши нищо и че тъкмо поради бездействието работата се протака така безогледно.

И ето сега е настъпил моментът, в който може да се покаже дали онези, от които зависи, не народите - те ще покажат само дали в течение на

дългите военни месеци са научили нещо или не -, ами онези, от които зависи, продължават да имат, пък било то и привидно - в реалността това естествено е нещо друго - искрица право да твърдят, че все още желаят вдворяването на мира. Защото не се ли ускори настъпването му, тогава всяко дете ще може да усети къде мирът не е желан! Всяко дете ще усети колко смешни са възраженията, правени и сега. Не беше необходимо да се стига дотам, че да се отделя внимание на едно съобщение, според което - а то, изглежда, е било вярно - някакво списание от Антантата наред с всичко останало съдържало израза: След всички снаряди, изстреляни от Германия срещу нас, сега се задава най-страшният - снарядът на мира.

Не беше необходимо да се стига до такива изстъпления на безумието, та мирът да бъде окачествяван като най-страшен снаряд. Достатъчно щеше да бъде, ако се кажеше, че германците си служат с едни или други тънкости, че имат едно или друго намерение - Бриан*166, Лойд Джордж биха могли да измислят какво ли не относно възможните мотиви на германците, ала не за всички тези мотиви става дума; може дори да се приеме, че те са налице. Ако си дадете труда да анализирате всеки отделен мотив, изтъкван досега, Вие непременно ще можете да кажете: Е добре, да допуснем, че е така, както предполага г-н Бриан или някой друг; но тогава у всеки истински приятел на мира би трябвало да се събуди стремеж за възможно по-бързо то му вдворяване! Ех, скъпи приятели, ако наистина можеше не да се въздейства на една преценка, а в максимална степен да се разчисти огромната камара, която днес се трупа пред способността да се преценява!

Вие изобщо не си представяте в каква степен на онзи, който е наясно с нещата, му се къса сърцето, като вижда, че хората без честно, оправдано възмущение са в състояние да слушат и четат работи като тези, които днес - колкото и парадоксално да е - могат да се пишат. Защото, ако нямаше достатъчно основание, те не биха могли да бъдат написани. Единствено с ругатни по отношение на журналистиката също не се стига далече. Да не казвам, че днес е възможно да се хвърля прах в очите на някои люде, но поне душевният им взор може да бъде замъглен, ако им се внушава: Внимавайте, някой иска да сее злоба сред нас! Невероятно лесно е човек да се убеди каква безсмислица е това, защото, ако приемем наличието на такова желание - такова предположение можем спокойно да направим -, то ни най-малко не пречи, пък и нищо от случилото се досега, ако го анализираме, не пречи да се предприеме онова, което трябва да се предприеме за доброто на човечеството, а именно - да се прекрати проливането на кръв!

В състояние съм да си представя само един тип хора, които поради заслепението си не биха се опомнили - онези, които са дори сред нас и казват: Искаме да имаме абсолютно непоклатим, напълно съвършен мир и докато не го постигнем, не можем да прекратим войната. Тези хора не са малко, те често се наричат пацифисти. Напоследък някои от тях започнаха да се срамуват от една такава позиция и изразяват по-разумни преценки. Но по време на тягостните събития можеше да се получи така, че хората да казват: Ние се борим за траен мир, без да забелязваме, че в действителност това са само празни приказки; днес обаче празни приказки могат да се говорят, създавайки илюзията, че се оповестяват върховни идеали.

Не, скъпи приятели, онова, което представлява идеал за вечен мир, никога не се постига и чрез капчица кръв, пролята от някакъв инструмент на войната. То трябва да се осъществи по съвсем друг път! И който и да е онзи, който твърди, че се борел за мир и затуй трябвало да води война - война за разгромяване на противника, та да има мир, той лъже, макар и да не съзнава това, все едно кой е той!

Това са неща, над които днес човек много не разсъждава. Но Духовната Наука би трябвало да възпитава тъкмо у нас умението да преценяваме. Ето защо аз не се боя понякога да назовавам нещата без заобикалки с оглед на прозрението, което в дадения случаи наистина не е постигнато лесно. Мисля обаче, че днес не можем да говорим до полунощ, поради което сега ще приключим.*167

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Базел, 21 Декември 1916

У мнозина се е създал навикът всяка година да отпразнуват физическото раждане на онова Същество, появило се в Земното развитие, за да му придаде смисъл. Ако с оглед на онова, което отново и отново трябва да изтъкваме като задача на нашето духовнонаучно движение, ние не искаме да изпаднем само в отбелязването на един празник, както това сега може да се установи на много места, ще бъде уместно в настоящо то сериозно време да припомним в душата си някои неща, свързани със смисъла на физическото раждане на Христос Исус.

Пред нашия духовен взор ние често пъти сме представляли как в Христос Исус за човешката нагледна способност в едно цяло се сливат, така да се каже, две същности - Христовото Същество и човешката същност на Исус. В рамките на християнското развитие се е спорило много, имало е много сблъсъци на догми относно съчетаването на Христос с Исус в съществуването, чието физическо раждане се отбелязва с Коледния празник. Като изходна база ние можем да използваме нашето знание, че в Хрис-

тос разпознаваме едно космическо, неземно Същество, едно Същество, слязло от духовните светове, за да може чрез раждането си като човек от плът, да придаде смисъл на Земното развитие. В човека Исус разпознаваме оногова, който по известен нам начин е бил предопределен като човек да се съедини с Христовото Същество, да го поеме в себе си, след като в продължение на тридесет години е бивал подготвян за това.

Имало е несъмнено много пререкания, много сблъсъци на догми за начина, по който Христос се е свързал с Исус, но в същото време в отношението на Христос към Исус се крие едно указание за важни тайни относно цялостното земно развитие на човечеството. А ако се проследи какво е станало до днес, та да може да се разбере нещо за свързването на Христос с Исус, и ако се разсъди какво още предстои да стане в развитието на човечеството, та да може това отношение да се постави в правилна светлина, тогава човек ще се докосне до една от най-великите тайни на човешкото познание и на човешкия живот.

Когато наближил моментът развитието на човечеството да приеме в себе си Христовото Същество, налице била - явно като наследство от старите ясновидски времена на мъдростта - възможността да се създават известни представи и виждания за цялото величие на Христовото Същество. По онова време съществува ла една мъдрост, за която днешното човечество нерядко се изказва, може да се рече, кощунствено, но за която то едва ли има някаква представа; съществувало е онова, което междуременно е било изкоренено от развоя на човечеството чрез определени течения - в общи линии, противодействащи на по-дълбокото християнско откровение - съществувал е „гнозисът"*168 - една мъдрост, в която се било вляло много от стародавното познание, проявявано в атакистичното ясновидство на човечеството. Целият наличен устен и писмен гнозис бил унищожен без остатък от западния догматичен развой на християнството, едва след като самият гнозис се бил опитал от своя страна да даде отговор на въпроса: Кой е Христос?

Днес вече и дума не може да става за връщане към гнозиса - той, разбира се, е нещо изтляло. Унищожава нето му без остатък несъмнено е било подтикнато от злото, невежеството и враждебността спрямо знанието и мъдростта, но при все това то е произтекло от някаква необходимост на земното развитие. И една от множеството настоящи злонамерености представлява това, дето точно срещу антропософски ориентираната Духовна Наука се отправя упрекът, че искала да извади на мода стария гнозис. Този упрек се отправя от хората, които не знаят нищо нито за гнозиса, нито за антропософията. Въпросът не е да се извади на мода гнозисът, а да се проумее, че той е бил нещо могъщо, нещо велико,

нещо, което преди деветнайсет сто летия се е опитало да даде за времето си някакъв отговор на въпроса: Кой е Христос?

Пред очите на гностика, пред неговия духовен взор се откривала перспектива към духовни светове. Той по чудесен начин си представял вертикално разслоения свят на духовните Йерархии. Как Христос е слязъл през света на духовните Йерархии, за да се въплъти в обвивката на един смъртен - всичко това е вълнувало душата на гностика. И тази душа искала да добие представа как Христос е дошъл от духовните висоти и е бил приет на земята. Най-добра представа за миналото се получава, когато човек се замисли, че всичко настъпило на света, след като гнозисът бил изкоренен докрай, е било нищожно в сравнение с величието на гностическата представа за Христос. Намиращото се зад Евангелията като същинска мистерийна мъдрост има необятни размери, то е по-голямо от онова, което цялото по-сетнишно богословие било в състояние да извлече от Евангелията. За да разбере колко нищожно и незначително в сравнение с гнозиса е днешното схващане за Христовото Същество, човек трябва да вникне в представата на стария гнозис за Христос. Достатъчно е само да припомни в душата си тази картина и ще се види легнал в прахта пред величавата представа за Христовото Същество, пристигаща от космически височини, от космически шири ни, от космически далнини и въплъщаваща се в едно човешко тяло.

И тъй, някога сред хората живеела една велика, възвишена представа за Христос. Тя отстъпила, но нищожни в сравнение с нея са всички догматични разпоредби, достигнали потомците под формата на арианско или на атанасианско вероизповедание*169, нищожни в сравнение с гностическата представа, която свързвала мъдростта за устройството на света с погледа към Христовата същност. От тази велика гностическа представа за Христос са се запазили само отделни остатъци.

Едната страна на Христовото отношение към Исус се състои в това, че Христос е дошъл на този свят по време, когато мъдростта, която е можела да го разбере, която е искала да го разбере, вече била изкоренена. И за добри християни все още смятали себе си онези, които говорели, че старият гнозис бил ориенталска измислица, която трябвало да се изкорени за доброто на западните люде. В действителност това не било нищо друго освен безсилието на времето, което не било в състояние да съчетае земните представи с не бесните. - Човек трябва да има усет за трагичното, ако желае да разбере развитието на човечеството.

Колко време след Мистерията на Голгота е било нужно, за да бъде разрушен храмът на Ерусалим - седалището на мира? Градът Ерусалим опасвал Соломоновия храм. Онова, което гнозисът таял като мъдрост, Соломоновият храм го таял като символика. Онова, което Соломоновият

храм опасвал като символика, съдържало в изображения всички космически тайни. Целта била посетителите на Соломоновия храм, в който изображенията ги заобикаляли отвсякъде и се отразявали в душите им, да приемат в своите души нещо, чрез което те едва тогава ставали хора в истинския смисъл. Соломоновият храм трябвало да влее космическия смисъл в душата на онези, на които било позволено да влязат в него. Съдържащото се в Соломоновия храм не се намирало в непосредствен вид на Земята; защото той съдържал отблясъци на всемирни тайни, възсияли над Земята от далнините на Космоса.

Скъпи приятели, ако по онова време човек се обърнал към някой от посветените, които били запознати със Соломоновия храм, и го запитал защо е бил построен този храм, отговорът щял да гласи приблизително така: За да има тук на Земята знак, накъдето да поглеждат силите, които съпровождат душите, дирещи пътя към земни тела. Нека уточним това. Представим ли си, че тези някогашни посветени са познава ли Соломоновия храм, когато съпровождат надолу людеите по всички зодиакални знаци в човешките тела, тогава определени души трябвало да се отведат до онези тела, които са в състояние да получат в себе си отразени великите символи на Соломоновия храм.

Това, естествено, давало повод за пораждаване на високомерие. Ако не се приемало в смирение, в пълно покорство, то давало повод да се изпадне във фарисейска мъдрост!

А положението било следното: Земното око поглежда към небето и съзира звезди. Духовното око на онези, които от космическите простори довеждат душите на Земята, поглеждало надолу и съзирило Соломоновия храм с неговите символи. За тях той бил звезда и посредством нейната светлина те можели да съпроводят душите в такива тела, които щели да бъдат способни да поемат смисъла на Соломоновия храм. Той бил средишната звезда на Земята, която излъчвала особено ярък блясък в духовната висота.

Когато Христос Исус дошъл на Земята, когато Мистерията на Голгота се извършила, тогава това велико тайнство трябвало да може да се отрази във всеки отделен човек: „Моето царство не е от този свят!“ Сетне външният, физическият Соломонов храм първоначално загубил своето значение и бил сполетян от трагична орис. И фактически тук вече нямало никого, който по онова време да може с отразяването на всички символи на Соломоновия храм да приеме Христовото Същество изцяло. Но самото Христово Същество било проникнало в Земната еволюция, било налице. А този факт - нещо често отбелязвано в нашите среди -, този факт е от изключителна важност. Гностиците били последният ешелон носители на онази мъдрост, която била достатъчно обхватна и интензивна, за

да може въз основа на старите атаквистични земни познания да разбере нещо за Христос.

Това е едната страна на Христовата връзка с Исус. По онова време била налице възможността за прозиране на Христовото Същество посредством гнозиса. Това не станало, в космически план, въпреки че съществуващото под формата на гнозис съдържало една цялостна Христова мъдрост. И може да се каже, че пътят, изминат от християнството през южните страни Гърция, Италия, Испания и така нататък - този път във все по-голяма степен водел към заличаване на разбирането за онова, което всъщност бил Христос. Предназначението на потъващия Рим, на разпадащия се Рим било да осъществи заличаването на разбирането за Христос.

Тук внимание заслужава фактът, че тази връзка на Христос с Исус действа - от една страна - така, че ние виждаме как в гнозиса пламва една висша представа за Христос и как тя угасва при прехода на християнството през римския свят, и че, от друга страна, при срещата на християнството с народите, които влизат в допир с него от север, възниква представата за Исус. Представата за Христос е угаснала на юг; представата за Исус съвсем не се появява по никакъв възвишен начин, а по-скоро така, че завладява духовете на хората, че в душите по чудодееен начин нахлува нещо, възникващо при мисълта как в коледната нощ се ражда младенецът, приел Христос. Точно както на юг липсвала задоволителна представа за Христос, така на север в незадоволителна степен е усвоено усещането за Исус. Това усещане все пак покъртвало дълбоко сърцата на хората, без обаче само по себе си да е напълно разбираемо. Защото сравни ли се безмерно великото, каквото Христос Исус означава за развитието на човечеството, със сантименталната безвкусица, съдържаща се в множество стихове и песни за „милиа Исус“, с които по навик биват възторгвани сърцата, карани в своя егоизъм да вярват, че по този начин наистина изпитват шурмуващи небесата чувства, тогава непосредствено се придобива впечатлението как нещо иска да улегне, ала това не му се удава напълно, как в случая едно нещо се свързва с друго така, че всъщност онова, в което се крие по-дълбокият смисъл, цялостното по-дълбоко значение, остава в подсъзнанието на хората.

А какво остава в подсъзнанието с появата на представата за Исус, на усещането за Исус, на изживяването за Исус? Удивително е как е ставало това! Разбирането за Христос прониквало в подсъзнателното, а разбирането за Исус просветвало в подсъзнанието. В подсъзнателното, а не в съзнанието, което било немошно, трябвало да се срещнат и изравнят изтъляващото - изтъляващо само за разума - съзнание за Христос и появяващото се, засияващото съзнание за Исус. Защо народите, спускащи се

от Скандинавия и от днешния север на Русия, не възприели християнството с Христовата идея, която за тези хора отпърво останала съвсем чужда? Защо те възприели християнството с Исусовата идея? Защо тук Коледният празник е празненството, което най-силно се докосва до човешкото сърце и кара от дълбините му да извират безкрайни чувства на свято блаженство? Защо е така? Какво е имало в тази Европа, която поначало получила от юг едно напълно преиначено християнство; какво е имало в тази Европа, та в сърцата да просветне онази идея, която отпосле изживява в Коледния празник своето дълбоко, дълбоко емоционално съдържание?

Хората са били подготвени; донякъде обаче било останало в забвение по какъв начин те са били подготвени: подготвени са били посредством старинните нордски Мистерии. Но замисълът на старинните нордски Мистерии се оказал в забвение. И човек трябва да се върне далеч в миналото, ако рече от вътрешния замисъл на старинните нордски Мистерии да разкрие дълбоката тайна за проникването на усещането за Исус в европейския душевен живот.

В основата на нордските Мистерии лежало нещо съвсем различно в сравнение с Мистериите на Близкия изток или на Юга. В тези Мистерии на Севера било заложено нещо по-тясно свързано с прякото битие на звездите, с природата, с растежа на земята, отколкото онова, което под формата на символи се показвало в една храмова облицовка. Мистерийните истини не са дреболии, в каквито някои мистични секти искат да ги превърнат днес; мистерийните истини са огромни, мощни импулси в рамките на еволюцията на човечеството. Тъй както с днешната антропософия е невъзможно да се върнем към гнозиса и към старите гностици, по същия начин човечеството не е в състояние да се върне към онова, което например старинните Мистерии на Севера някога са представлявали за еволюцията на човечеството. И би било голямо безразсъдство, ако някой рече да приеме, че такива мистерийни истини бивали разбулвани затуй, защото човек имал желание да се върне някак си към онова, което е живеело в тях. Днес човечеството трябва да знае какво е живеело в подобни Мистерии, за да може да се опомни. Защото всичко в нордските Мистерии, свързано с цялостното космическо развитие, е стояло във взаимовръзка с онова, което протичало на Земята, точно както вдъхновяваните от Космоса гностически знания са стояли във взаимовръзка с онова, което се разигравало в космическите простори и далнини. Във вида, в който се представя, докато човекът пребивава тук на физическата Земя във физическото си битие, неговата тайна във взаимовръзката и с всички тайни на Космоса е положена на определен етап от Земяното развитие в

основите на тези старинни нордски Мистерии така дълбоко, както никъде другаде.

Но човек трябва да се върне далеч в миналото, приблизително в третото хилядолетие, а може би и още по-назад, за да разбере какво е живеело в душите, приели впоследствие усещането за Исус. Приблизително там, където е разположен Ютландският полуостров с днешна Дания, се намирал центърът, от който в онези древни времена се излъчвали важни мистерийни импулси. И тези мистерийни импулси имали връзка с факта - днешният разум може да преценява това както си ще -, че още през третото хилядолетие преди нашето християнско летоброене там, на север, сред някои племена за наистина достоен обитател на земята бил считан роденият през определени седмици на зимния сезон. Причината за това била, че от онзи тайнствен мистерийен център върху Ютландския полуостров, към племената, наричащи се тогава ингевони*170 или наричани поне от римляните и по-точно от Тацит ингевони, храмовият жрец отправял импулс половото сношение на хората да става само в определен период - през първата четвърт на годината. Всяко половно сношение на хората извън този период, разпореден от мистерийния център, било недопустимо; а непълноценен човек сред това племе на ингевоните бил всеки, родил се не по време на най-тъмните нощи, в най-мразовития сезон, в навечерието на нашата Нова година. Защото импулсът от мистерийния център се по давал при първото пълнолуние след пролетното слънцестояние. Само тогава между хората, които действително трябвало да се смятат за свързани с духовните светове, както подобава на човека, само тогава между тях било позволено половото сношение. Поради туй, че през цялото останало време усилията, изразходвани при едно половно сношение, бивали спестявани за телесното развитие на човека, се постигала онази характерна сила, на която - макар и в нейния залез - могъл да се възхити Тацит, който творил едно столетие след Мистерията на Голгота.

Така през първото пълнолуние след пролетното слънцестояние принадлежките към племето на ингевоните преживявали - в отличие от другите германски племена - по особено интензивен начин процеса на зачатие: не при будно съзнание, а в своеобразно съновидение. Те обаче знаели какво трябва да означава това във взаимовръзката между човешката тайна и небесните тайни. На зачеващата жена се явявало едно духовно същество и под формата на видение и възвестявало образа на човека, който чрез нея щял да дойде на земята. Не съзнание, а полусъзнание имало в сферата, изживявана от човешките души при навлизането на човека във физическо-земния Свят. Човек подсъзнателно усещал, че го направляват божества, получи ли впоследствие името "ванове"; чието

име се свързва с глагола *wahn nen* въобразявам си, тоест с онова, което не протича при явно, пълно съзнание на разума, а при „просветлено сънищно съзнание“.

Неща, които по онова време са съществували и са подходжали на времето си, нерядко се запазвали в бъдното като външни символи. Така и фактът, че в ония древни времена свещената тайна на въплъщението била забулена в подсъзнателното и предизвиквала струпване на всички раждания в определен отрязък на зимния сезон, така че изглеждало почти като грях, когато човек се родял и по друго време, в известна степен се е запазил в това, от което по-късното съзнание в общи линии е възприело само откъслечи, чийто смисъл досега не е разбуден от никое познание. Дори напротив - познанието открито признава безсилието си да го разбули. Откъслечи са запазени в така нареченото предание за богинята Херта или Ерта или Нертус. Защото изключая отделни бележки - поначало всичко, което във външно отношение се знае относно преданието за Нертус, се съдържа у Тацит*171, който за култа към Нертус или Херта съобщава следното: "Реудигни, авиони, англи, варини, еудоси, свардони, нуитони - германски народи, живеещи между реки и гори" - това приблизително са отделните племена, принадлежащи към ингевоните - „почитат на първо място Нертус, сиреч майката Земя, и вярват, че тя се намесва в човешките дела и пристига с колесница при народите."

В стари времена, въз основа на религиозния култ към вановете, всяка жена, която щяла да дари земята със земен обитател, знаела в своето сънищно съзнание, че на нея ще и се яви богинята, почитана впоследствие като Нертус. Всъщност това божество бивало представяно не като женско, а като мъжко-женско и едва по-късно образът на Нертус бил изопачен и напълно феминизиран. И точно както архангел Гавраил се явил на Дева Мария, така някога Нертус на колесница се явявала на жената, на която предстояло да дари земята със земен обитател. Въпросните жени виждали това в представите си. По-сетне, когато мистерийният импулс отдавна бил отшумял в този си вид, същото събитие се отпразнувало в спомена за него, във вид на символика, което Тацит успял да види и го описал по следния начин:

„На един остров в океана има свещена гора, в която се намира нейната достолепна колесница, покрита с чергило. Единствено на жреца е позволено да се доближава до нея."

Именно този жрец са си го представяли като посветения в Мистерията на Херта.

Същият знае кога богинята се явява в свещената колесница. Той долавя присъствието на богинята в нейното светилище и съпровожда с дълбоко страхопочитание колесницата и, теглена от крави. И тогава настъпват радостни дни и празненства по всички места, където богинята е благоволила да намине и погостува. Тогава се правят тържества и сватби. Не се водят войни, не се посяга към сабята, оръжието стои под ключ. Само мир и спокойствие цари, докато богинята - наситила се на общуването си със смъртни - бъде отведе на от този жрец обратно в нейното светилище."

Картината наистина е била такава. В старинни свидетелства от този род нещата се обрисуват доста точно, само че хората не ги разбират. „Тогава се правят тържества и сватби. Не се водят войни, не се посяга към сабята, оръжието стои под ключ." Така е било действително в дните, отбелязвани сега от нас като „Велик ден", когато под въздействие на своя вътрешен душевен живот хората трябвало да сметнат, че и за тях времето на земното плодородие е настъпило, и зачевали в себе си онези души, които сетне се раждали в дни те, наричани сега от нас „Коледа". Времето за зачеване било по Великден. Него имало предвид - понеже всичкото се схващало като космически-свещена мистерия - онова, което по-късно намерило своя символ в култа към Нертус. Всичко това обаче било забулено в подсъзнателното и не бивало да изплува в съзнанието. То прозвучава, когато Тацит описва този култ:

„Само мир и спокойствие цари, докато богинята - наситила се на общуването си със смъртни - бъде отведе на от този жрец обратно в нейното светилище. После колесницата с чергилото и самата богиня биват измивани в едно потайно езеро. Това служение се извършва от роби, поглъщани начаса от езерото." Като гаранция за туй, че всичко, що има представа за тези неща, трябва да потъне в нощта на несъзнателното. „Тайнствен ужас и свещен мрак витаят над едно същество, което може да бъде видяно само от обречени на смърт."

За всяко новопоявило се нещо на света се създава както една луциферическа, така и една ариманическа противоположност. Онова, което в смисъла на ингевоните било съдържащото се в регулираната еволюция на човечеството, се отнасяло за периода на първото пълнолуние след пролетното слънцестояние. Но онова, което в древността било изостанало чрез придвижване на равноденствието напред като призрачно преживяване от стари времена, в по-късен период бивало измествано все повече и по такъв начин се превръща в нещо ариманическо. Следователно, ако посвещаваното в древността на истинския култ към Херта било преместено с близо четири недели по-късно, то се било превърнало в ариманическо. Така преминаването в ариманическо състояние означа-

вало, че взаимовръзката, съединяването на земната жена с духовния свят е било търсено по неправилен начин - в непропорционално време. Впоследствие то било увековечено във Валпургиевата нощ на 30 Април срещу 1 Май! Тук е редно да виждаме само едно ариманическо времеизместване. Знаете, че луциферическото времеизместване става назад; ариманическото протича обратно, защото стои във връзка с придвижването на равноденствието напред - в този случай изостаналото се явява по-късно. Ето как онова, което представлявало ариманическата, мифтофелската обратна страна на култа към Херта, превръщането в дяволското, станало по-сетне "Валпургиева нощ", която е свързана с най-старата мистериозна същност и от която впоследствие останал единствено избледнелият спомен.

Немалка част от тази мистериозна същност продължила да живее, ако човек има правилно разбиране по въпроса, именно в скандинавските мистерии. Там наместо Херта съществува една богиня Фрига, която според своята символика - това обаче трябва по-напред да се знае от Духовната Наука - се превръща направо в предател на онова, което всъщност е лежало в основата*172.

И още нещо е имало, което трябва да се спомене във връзка с тези мистериозни обичаи. Може да си представите, че ако човешкият плод е узрявал от момента на пролетното пълнолуние до зимния сезон, тогава по правило някое човешко същество е бивало първото, родило се в Святата нощ. Сред ингевонските племена детето, родило се първо в Святата нощ - в най-стари времена това ставало на всеки три години -, бивало избрано за вожд, щом навършело тридесет години, и три години трябвало да бъде вожд - само три години. Някой ден по-нататък може би е редно да Ви кажа какво ставало с него подир туй.

При съвсем точно проучване се установява, че не само Фрига, Фрия или Фрея представляват, както и нордският Ньорт, своего рода семантичен нюанс на Нертус, но че и самото име Инг, по което се наричат ингевоните, е прозвище на Нертус. Свързаните с тази мистерия назовавали себе си принадлежащи на бога или богинята Инг -ингевони. Във външния свят са се запазили само отломки от онова, което собствено е било лице. Към отломките се числят думите на Тацит, които Ви съобщих. Друга отломка е известната англосаксонска песен за руните*173, съдържаща само няколко реда. Тези прочути редове, познати и изучавани днес от всеки филолог германист, без някой да схваща смисъла им, звучат приблизително така:

„Отпърво Инг бил видян сред мъжете на източните датчани. Сетне се отправил на изток. През вълните крачел той, а подире му идела колесницата.“

В тази англосаксонска песен за руните отзвучава ехото на онова, което някога е ставало: съдържащото се в стария мистериен обичай за зачеването по Великден с оглед на раждането по Коледа. Извършващото се в духовния свят се знаело преди всичко на датския полуостров. Ето защо в песента за руните с право се казва: „Отпърво Инг бил видян сред мъжете на източните датчани.“ Подир туй все повече настъпвали времена, когато тези старинни познания бивали изопачавани; когато оставали да съществуват само спомени и символика, когато въобще в развоя на човечеството в по-голяма степен се разпространявало произхождащото от топлите страни. А от топлите страни произхожда нещо, което в отличие от ставащото в студените страни не е свързано с факта, че годишното време има пряко отношение към онова, което човекът изживява дълбоко в себе си. Получило се разпръсване на човешкия плод по протежение на цялата година, което по тези места естествено също вече било налице в старинното агавистично ясновидство, макар и пропито от старите принципи, когато в студената зона като божества господствали вановите, а в южните области храмовите мистерии отдавна били заели мястото на природните мистерии. То вече се придвижвало на север, все още примесено със старото, когато вановите били заменени от божествата "ази". Както вановите са свързани с глагола *wahnen* 'въобразявам си', така божествата ази са свързани с битието, по-точно с битието във външния, материалния свят, което външният разум цели да обхване. И когато хората от Севера на влезли в една епоха, в която разумът на отделния индивид започнал да се изявява и азите заели мястото на вановите, тогава старият мистериен обичай се изопачил. Той се пренесъл в отделни, разпилени мистериини общности на Изтока. И само един човек - онзи, в когото трябвало да се обнови целият смисъл на Земята, - само един, в когото трябвало да се въплъти Христос, оставало да обедини в себе си няващото съдържание на нордските мистерии.

Ето защо, когато в Евангелието от Лука четем описанието за появата на архангел Гавраил пред Мария, ние трябва да търсим неговото първоначало в истинските видения, намерили израз в онова, което някога се отразило в Нертусовата символика на старите Нертусови мистерии. То се било пренесло на изток. Днес Духовната Наука ни го разбулва и единствено тя осмисля англосаксонската песен за руните. Защото Нертус и Инг са едно и също. А нали за Инг се казва: "Отпърво Инг бил видян сред мъжете на източните датчани. Сетне се отправил на изток. През вълните крачел той, а подире му идела колесницата." През вълните на облаците, разбира се, както и Нерта крачела през вълните на облаците. Каквото било общо за областите от по-студената зона, станало единично, станало

частно. То се проявява като единично, като частно и с него ни среща отново описаното в Евангелието от Лука.

Но онова, което веднъж е съществувало, което е намерило място и се е закрепило в разбиранията на нрава, то остава в нрава, то уляга в душата. И когато един ден Северът получил от римския Юг вестта за християнството, в него той приветствал нещо, което било свързано с един древен мистериен обичай, сега вече живеещ не в пълното съзнание, а в подсъзнанието и затова долавяй само смътно. По тази причина там усещането за Исус могло да се развие особено силно. Съдържанието на старата Нертусова мистерия се било изместило надолу в подсъзнанието; но там то било налице, бивало долавяно и усещано.

Когато в стари времена в далечния Север, където земята все още изцяло била покрита от гори, обитавани от зубри и лосове, семействата се събирали в затрупаните си от сняг хижи, когато при блясъка на горящи борини се събирали около новороденото и казвали, че този нов живот им донася и новата светлина, възвестена им от небето през предпролетния сезон - нявга това била старата Коледа. На онези, до които навреме то трябвало да достигне вестта за християнството, се разказвало, че в пресветия час се родил човек, избран за велики дела. Това бил първият, родил се след дванадесетия час в нощта, означавана като свята. Старите знания за това вече липсвали, ала старото чувство заговорило, когато дошла вестта, че в далечна Азия се бил родил някой си, в когото живеел Христос, слязъл от звездния свят долу на Земята.

Дълг на съвременността е все повече да вниква в тези неща и по такъв начин действително конкретно да схване смисъла на развитието на земното човечество. Защото в свещените писания се съдържат величави и необикновени неща - не тривиалностите, за които днес нерядко се говори при религиозните прояви, а онези пронизващи до мозъка на костите, просмукващи сърцата свещени истини, съпътстващи цялото развитие на човечеството. Това вибрира във всичко, което се съдържа в Евангелията. И тези Евангелия ще станат близки и скъпи на човечеството едва тогава, когато Духовната Наука разбули техния скрит, окултен смисъл. И един ден човечеството ще знае защо в Евангелието от Лука се казва:

„През ония дни излезе от кесаря Августа заповед - да се направи преброяване по цялата земя. Това преброяване беше първо, когато Кириний управляваше Сирия. И отиваха всички да се записват, всеки в своя град.

Тръгна и Йосиф от Галилея, от град Назарет, за Иудея, за града Давидов, наречен Витлеем, понеже беше от дома и рода Давидов, за да се запише с Мария, сгодената за него жена, която беше непразна.

А когато бяха те там, дойде и време да роди; и роди своя Син първенец, пови Го и Го положи в ясли, защото нямаше за тях място в странноприемницата."

За него като за първия роден сред онези, които трябва да се намерят в душата, от датския полуостров се била пренесла в отдалечения Изток онази стара свещена мистерийна сила.

„В тая същата страна имаше пастири, които ношуваха на полето и пазеха нощна стража при стадото си. И ето, яви се пред тях Ангел Господен, и слава Господня ги осия; и се изплашиха твърде много."

Така и Нерта, която за старото ванско съзнание, ще рече за подсъзнанието в атаквистичното ясновидство, витаела в просторите, възвестявала пристигането на хората на земята.

„И рече им Ангелът: не бойте се: ето, благовестявя голяма радост, която ще бъде за всички човеци; за щото днес ви се роди в града Давидов Спасител, който е Христос Господ; и ето ви белег: ще намерите Младенец повит, лежащ в ясли. И внезапно се яви с Ангела многобройно войнство небесно, което хвалеше Бога и казваше."

И тук то казва същото, каквото по време на старинния нордски мистериен ритуал, жрецът на Нерта е казвал на зачеващата жена:

Откровението на божественото иде откъм висините по времето, когато цари мир сред човеците, проявяващи добра воля.*174

По думите на Тацит: „Тогава се правят тържества и сватби. Не се водят войни, не се посяга към сабята, оръжието стои под ключ."

Това е именно величавото, до което човекът трябва да се издигне: да се взре в хода на развитието на човечеството. Защото и Мистерията на Голгота, чрез която цялото Земно развитие е придобило своя по-дълбок смисъл, става напълно понятна, когато се покаже какво място заема тя в цялостното развитие на човечеството. Когато един ден материализмът ще бъде изчезнал и човекът ще знае не само абстрактно, но и в какво точно се състои божествения му произход, тогава отново ще съществува разбиране за свещените мистерийни истини на древността; тогава ще бъде изтекъл преходният период, през който Христос живее на Земята, но само в ограничена степен може да бъде разбран с пробуденото съзнание. Защото разбирането на гнозиса за Христос е угаснало; Исусовото разбиране се е развило само несъзнателно във връзка със стария ритуал към Нертус. В бъдеще обаче човечеството ще трябва да осъзнае и съчетае двете несъзнателни течения. Тогава на Земята все по-голямо пространство ще завзема едно разбиране за Христос, което ще представя връзката на мистерийното познание с един обновен велик гнозис.

Който гледа сериозно на антропософското мировъзрение и на свързаното с него движение, ще съзира в онова, което те имат да кажат на чове-

чеството, не детска игра, а сериозни, велики истини. И ние сме длъж ни да оставим душата ни да бъде разтърсена, защото великото трябва да ни разтърси.

Земята не е само едно огромно живо същество, тя е едно възвишено духовно същество. И както най-големият човешки гений в напреднала възраст не би могъл да се намира там, където е, ако през детството и младостта си не се е развивал по подобаващ начин, така и Мистерията на Голгота не би могла да стане, божественото не би могло да се слее със земното развитие, ако в началото на земните си дни то не е било слязло на Земята по друг, но също така и по божествен начин. По-различно, отколкото можело да бъде разбирано впоследствие, е било откровението на божественото откъм висините в старинния култ към Нерта; то обаче е съществувало.

В тази стара мъдрост несъмнено се съдържа едно атавистично, но неизразимо по-високо познание, отколкото в онова, което днес като материалистически миросглед по толкова брутален начин кара човечеството да оскотява, кара го да оскотява по отношение на познанието.

При християнството става дума за един факт, а не за една теория. Теорията е важна за човешкото съзнание, което е редно да се получи при по-нататъшното протичане на земната еволюция; но като факт християнството само по себе си, Мистерията на Голгота е факт и въпросът е там, че християнството най-напред е навлязло именно в подсъзнателните течения. В Мала Азия това все още е било възможно по времето, когато Христос се съединил със Земята.

Пастири, хора, подобни на онези, сред които е живеел култът към Нертус, се описват и в Евангелието от Лука. Всичко това мога да Ви го представя само схематично. Ако можехме да беседваме дълго над него, тъй като това, което имам да Ви кажа днес, щеше да се окаже дълбоко обосновано. Понеже човекът е слязъл от духовни висини, то и откровението на божественото е дошло откъм небесните висини. Така е трябвало да се говори на людете, които според старата мъдрост знаели, че човешката съдба е свързана с онова, кое то живее в звездите на небесата. Онова обаче, което следва да живее на Земята чрез възплъщението на Христос в един земен човек, ще трябва тепърва полека-лека да бъде разбрано. Вестта е двучленна, двусъставна: „Откровение на божественото откъм висините“ „Мир сред душите по земята, проявяващи добра воля.“ Без тази втора част Колелата, празникът Рождество Христово, губи смисъл!

Христос не само бе роден за човеците - те го и разпнаха! В това също е заложена една необходимост, без тя, разбира се, да намалява истинността на факта, че човеците са разпнали Христос. Възможно е също да се знае, че разпятието, извършено върху дървения кръст на Голгота, не е

било единственото. Ще дойде време, когато ще може да бъде разбрана втората част от коледната мъдрост: „Мир на човеците по земята, проявяващи добра воля.“ Защото и отрицателното подлежи на долавяне и усещане - хората са далеч от способността да проумеят истинския смисъл на Христос и на коледното тайнство.

Нали и на нас ни се свива сърцето, че живеем във време, когато човешкият копнеж за мир бива обругаван*175. Почти невероятно е да се празнува Коледа в тези дни на обругаване на човешкия копнеж за мир. Нека днес, когато все още не сме изправени пред най-лошото, да се надяваме, че в душите може да настъпи поврат, та мястото на обругаването на копнежа за мир да заеме християнското чувство, волята за мир. В противен случай може би не онези, които днес се противят в Европа, а които откъм Азия един ден ще от мъстят за обругаването на копнежа за мир, ще трябва върху руините на европейския духовен живот да възвестяват на човечеството християнството и Мистерията на Голгота. Тогава ще останат неизличими думите: На Коледа през хиляда деветстотин и шестнайсетата година след възвестяването „Да бъде мир на земята сред душите човешки, проявяващи добра воля“, през хиляда деветстотин и шестнайсетата година човечеството можа коледното възвание да стигне дотам, че да обругае копнежа за мир!

Дано не стане така! Дано добрите духове, действащи в коледните импулси, да предпазят несретните люде в Европа от това!

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 24 Декември 1916

И днес бих искал да помоля никой, без изключение, да не води записки*176; молбата ми е валидна за всичките три дни.

Ще започна най-напред с няколко бележки. От мои по-раншни изявления, правени пред Вас, Вие донякъде сте осведомени за нашите коледни мистерийни сценки*177. Затова днес едва ли е нужно да повтарям неща, които можете да намерите в коледните беседи за тези мистерийни сценки. Ще ми се да се спра накратко само на един израз, който може би не се разбира напълно, за да знаете какво се крие зад него. Дяволът казва:

Да бяха яли Адам и Ева сушево, не би им излязло тъй горчиво.

Сушиво*178 са изсушени на слънце плодове, обикновено круши, но също и сливи. Яде се на Коледа главно по селата. От него правят и хляб, по-точно при печене на хляб в него слагат сушиво. По местата, където немската дума Kleetze е добре известна, нерешителния, боязливия, несъставящия за нищо мъж го наричат Kleetzensepperi (Seeperi или Seppel от Joseph - Йосиф), а пък когато говорят на книжовен немски, казват Gedorrer- Birnen-Joseph (сиреч Йосиф Сухата круша).

Мисля, че всичко останало е ясно. Различните странни изговори като ein Rieben и т. н. са изцяло просторечни. Казват не Rippe (тоест ребро), от което е направена Ева, ами Rieben; не става дума за Rube (тоест ряпа), а за Rippe. Смятам, че в тази „Райска мистерия“ останалите думи са понятни. Има ли някоя друга, която да е направила впечатление и да е трудно разбираема? Струва ми се, че няма.

Повечето от Вас присъстваха миналия четвъртък на нашите разсъждения в Базел*179. Тъй като според мен не е маловажно изложените там мисли да ни станат известни, днес бих искал да представя съвсем накратко какво бе казано миналия четвъртък по една точка.

Аз обясних, че на юг Христовата мъдрост била изкоренена от догматиката, онази Христова мъдрост, постигната от гнозиса, който на свой ред бил изкоренен; защото, каквото е останало от гнозиса, представлява всъщност незначителен сбор от фрагменти. Гнозисът бил остатък от прамъдрост, запазен посредством атавистични знания за духовните светове през древните дни на човечеството. И тази съществувала още по време на Мистерията на Голгота и характерна за гностиците прамъдрост, която - макар и с други имена - правела преглед на онова, което като Йерархии лежи в основата на мировото сътворение, тази именно прамъдрост била в състояние да си създаде представа, идея за значението на Христос. С гнозиса изчезнала и възможността за разбиране на Христовата същност като космическа същност. На нейно място дошла догматиката, разпространила някои неразбираеми понятия - кредо и други подобни - за Христовото Същество.

Важно през изтеклите столетия било не знанието за Христос, а фактът, че Христос се обърнал към земята и извършил Мистерията на Голгота. Едно истинско разбиране на Христовото Същество ще трябва тепърва да бъде постигнато чрез по-новия гнозис, различаващ се изцяло от някогашния гнозис, чрез антропософски систематизираната, ориентираната Духовна Наука.

За нас днес по-важно като изходна точка трябва да бъде другото, изложено от мен миналия четвъртък, а именно, че на север в много ранно, предхристиянско време - тогава аз казах през третото хилядолетие преди нашето летоброене - у едно племе, наричано от Тацит ингевони - съществувала известна традиция, според която мистерийните жреци управлявали от едно мистерийно светилище, чийто център се намирал в Ютландия, в днешна Дания. По онова време мистерията можела да действа именно в тези области, тъй като всички климатични условия - а пък всичко материално си има своите духовни първопричини - в тези по-студени региони били по-други в сравнение с топлите южни региони. Докато топлите региони били по-подходящи за разгръщане тайните на

Христовото Същество в гнозиса, то чрез наличието на представи за някогашни традиции, северните области подхождали повече за формирането на усещания, отнасящи се именно за Исус.

Получило се така, че на юг гнозисът вникнал по-добре, бих казал, във великденското тайнство, в Христовата мистерия. Само че, както вече посочих, представата за нея била изличена от догматиката. На север пък хората, макар и не с представите, които вече не били живи, а с усещанията, които надживели представите, вникнали по-добре в Исусовата мистерия, в усещането за младенеца, навлизай в света заради спасението на човечеството. И това могло да се постигне именно защото усетът за старите традиции продължавал да действа. Получило се така, че докато на юг задачата на църквата била да изличи Христовата мистерия, на север нейна задача станало изкореняването на Коледното тайнство и, бих казал, неговото превръщане в нещо по-безобидно, така че по-сетне, през средновековието, коледната представа се оказало онова, което наистина разчита в много отношения, бих казал, на пробуждащото се все повече за материалистическата епоха филистерство на по-новото време. Защото всичко филистерско изцяло си е едно паралелно явление на материализма. Редно е обаче да се досетим, че по-големи, по-значителни представи са битували под формата на усещания в Централна Европа през VIII, IX, че навярно и през X век, тъй като тези усещания се явявали продължение именно на онова, което все още било налице от старите традиции - продължение на шествия и други подобни, които се били запазили в народната памет.

Тези стари традиции бих искал да Ви скицирам още веднъж. Те се състоели в това, че при ингевоните от споменатите мистериини светилища, животът на хората бил строго регулиран дотолкова, доколкото специално бивало определяно времето, през което се полагали грижи за продължаване на рода - сношаването на мъжа с жената трябвало да става само през пролетта, приблизително през дните, когато било първото пълнолуние след пролетното слънцестоение. Това било приблизително времето, което ние сега наричаме великденско. В останалото време размножаването не било позволено и в известен смисъл за не съвсем почтен бил смятан човек, родил се по време, доказващо, че зачеването му не е могло да стане през посочения период.

По такъв начин всички раждания на редовно заченатите хора ставали зимно време, след сегашната наша Коледа, така че навремето, за да бъде считан за пълноценен сред ингевоните, наложително било човек да се роди в този период. Следователно ражданията ставали през тъмните зимни дни, когато във снегът покривал дървесата, а хората си били по домовете, в примитивните си обиталища. И ако речем да го изразим по

днешному, всяко дете в известен смисъл било коледна рожба, рожба на зимното слънцестоение.

Това се отразявало върху цялостното разположение на духа, върху душевното състояние на хората. Поради това, че през останалото време на годината продължаването на рода отстъпвало на заден план, могло да се запази старото сумрачно ясновидство. А щом наближало времето за зачеване, сиреч въпросните дни през пролетта, тогава настъпвали състоянията на несъзнателност. Зачеването бивало осъществявано изцяло в състояние на несъзнателност, в небудно състояние. По този начин обаче, зачевашата жена реално осъзнавала явяването, видението на един слизащ от духовните светове духовен образ, който възвестявал бъдната рожба. При жената дори се получавало така, че тя навярно е виждала лицето на бъдната си рожба. А по време на Евангелието от Лука това възвестяване, както видяхме, намира отражение в благовещението към Мария, отправено от архангел Гавраил. Ние видяхме, че дори в една англосаксонска песен за руните съществува фрагмент за онова, което било на лице в старото съзнание, че тези традиции наистина са съществували на Ютландския полуостров и че са се пренесли на изток.

Но човечеството, естествено, се намира в развой. Развоят е заложен в човечеството. И тази традиция е могла да съществува само в доста стари времена, защото ако беше продължила съществуването си, тогава нямаше да може да се развие онова съзнание, онзи вид съзнание, който впоследствие се явява задача на Четвъртия, на Петия следатлантски период. Още през II хилядолетие самата традиция едва ли ще да е била смятана за ясновидско съзнание в северните области, където била разпространена и битувала сред различните племена, а изчезва напълно към I хилядолетие, когато именно човешкото зачеване и раждане се разполагат по протежение на цялата година, когато вече не се знае нищо за слизането от космическия свят чрез положението на звездите, както и че за раждането на земния човек, за неговата съдба от голямо значение е той да слезе при определено положение на звездите. Зачеването и раждането на човека се разполагат по протежение на цялата година.

Като успоредно явление протича появата на по-новото съзнание, появата на възможността за свобода на човека и така нататък. - Но следа все пак останала, понеже онова, което съществувало в областите на днешна Дания, поело от едно племе към друго, пренесло се на изток и сетне щяло да бъде вплътено в едно замислено в тази взаимовръзка тяло: Христовото Същество. Първородният сред много братя бил в известен смисъл последният роден измежду онези, които били замислени ведно с космическото положение на звездите. При еволюцията, остатъците от старото винаги се свързват с новото. И тъй като в северните области се

било развило усещането човекът да се появява на земята по коледно време, пак в тези области - бих казал като атавистичен отзвук на онова усещане - могло да възникне в частност усещането за Исус. Ето защо Вие ще установите, че в тези северни области към Евангелието от Лука се проявявал нужният усет и по-добро разбиране, че там Коледното тайнство било по-действено от Великденското, което впрочем било включено в църковните тайнства, докато Коледното станало всеобщо.

Още миналия четвъртък споменах, а тези дни вероятно ще мога да се спра по-подробно на това, че на всеки три години се отделяло специално внимание кой се е родил първи след дванайсетия час на вечерта, наричана днес от нас Бъдни вечер, кой, така да се каже, бил първородният на всяка четвърта година, първо родният след трите изтекли години. Този първороден бивал определян за известни процедури, на които го подлагали, докато навърши тридесет години. До тридесетата си годишнина той бивал възпитаван - отчасти доста уединено - от мистериите жреци. На душата му се придавала точно определена насока. През първите тридесет години от живота му, неговата душа бивала насочвана по съвсем специален начин към преживявания, които да го накарат - днес някой едва ли би могъл да го проумее, ако черепът, пардон, ако главата му е пълна с материалистически представи, - та тези процедури трябвало да го накарат през тридесетата година на своя живот вътрешно да вникне във взаимовръзката между човека и духовния свят. До това състояние той трябвало, стъпка по стъпка, да бъде доведен с помощта на точно определени вътрешни преживявания.

Още като невръстно дете този първороден трябвало най-напред да схване как чрез своя Ангел човекът е свързан с духовното и по такъв начин - изолиран от останалия свят, непокарен, така да се каже, от представите, които иначе нахлуват от външния живот в душите на децата - да бъде сближен с духовните дейности и с духовните процеси и преди всичко да развие дълбоко съзнание за своята връзка с ръководещото го ангелско същество - с вестителя. Ето как именно у това дете бивала изградена душа, приучвана към не що особено по причини, с които може би ще се занимаем през следващите дни. Особеното у това дете се подчертавало, като се казвало, че такова дете ставало „гарван“. Това била своеобразна степен на посвещаване, която била популярна в широки региони, която се съдържала по-специално в персийското посвещаване на Митра и за която отчасти съм Ви разказвал още преди години. В крайна сметка тази душа трябвало да се издигне до по-интензивното усещане на връзката с духовните светове, тайните на духовните светове трябвало да могат да се преживяват в душата.

Днес подобни неща не биха били възможни, понеже нашето съзнание се развива в други условия; но в онези стари времена, когато можело да се развие сънищно съзнание, те били напълно възможни. Когато детето пораснело и станело юноша - при всички случаи ставало дума за момче, а не за момиче -, можело да му се възложи водачеството на отделни краища, на малки племенни групи, а накрая трябвало да съдейства за уреждане на административните, на управленските дела на неголеми общности. Важно е обаче да се изтъкне, че тези управленски дела бивали от такова естество, че възпитаваният по посочения начин винаги да бъдел предпазван от външни влияния, в частност да бъдел грижливо предпазван от въздействието на егоистичните постъпки, от влиянията, които се формирали въз основа на външни преживявания.

Резултатът от това бил, че в края на въпросните тридесет години той в известна степен можел да се явява представител на цялото племе. А навършел ли тридесет години, той достигал зрелост, за да възприеме със съзнанието си съпринадлежността с целия Космос. Превърщал се в онова, което в мистериите светили ща наричали „слънчев герой“. Сега вече бил пригоден за тригодишно властване над племето. Никой друг не можел да пристъпи към властване освен човек, който бил станал такъв „герой на Слънцето“. И му се полагало да управлява само три години. След три години, по наставление на Мистериите, с него се извършвало нещо друго, на което ще се спра по-нататък. И така, според всички уредби, водещи началото си от племето на ингевоните, никой не бивало да царува по-дълго от три години и цар не можел да стане човек, кой то не бил подложен на скицираните от мен процедури.

Виждате как в тези общности донякъде се зараждат очертанията на онова, от което Евангелията по-сетне оформят живота на Христос Исус. Тези общности принадлежат на древността. От подобни неща по-късните времена онаследяват само онова, което е своего рода символ на предходното. Така видението на майка та за възвестяване на рожбата се онаследено като ритуал към Нертус, като ритуал към Херта от по-късно време. А за факта, че в древността актът на зачатие трябвало да потъне в несъзнателното, е намекнато още в мита за Нертус, както го описва Тацит сто години след раждането на Исус, намекнато е с това, че когато Херта - която обаче е маскулинно-фемининна, не е същинска жена, тъй като съвпада със северния бог Ньорт, с Нертус, - когато Херта се задава на своята колесница, което не ще да е нищо друго освен Ангелът вестител, тогава служителите и трябва да бъдат потопени в морето, да бъдат умъртвени, с което като в ехо се намеква нещо за потъването на размножителния акт в областта на подсъзнателното. В този мит за колесницата на Херта и за съпровождатите я роби, които обаче веднага след

приключване на служението си биват удавяни в морето, в този мит за Нертус личи доловеното ехо на онова, което по-преди е било астрална реалност, което се е изживявало астрално. А Нертусови шествия продължавали да се провеждат по най-различни места до много късно, чак до първите християнски векове. Такива шествия в чест на Херта имало дори в Швабско, във Вюртемберг. Те били спомен за отминали времена. У хората, имащи откъслечни познания за предишни хилядолетия от известни култови взаимовръзки, които в древността безспорно продължавали да бъдат налице като отзвук от езичеството, съществувало по отношение на шествията с колесницата на Херта съзнание, което словесно може да се изрази примерно по следния начин: Така е било открай време. Което пък тогава още можело да се случи като единствено събитие в живота на Исус, било съчетано с онова, дето било общовалидно, по-общо в стари времена; то било по-разбираемо за усещанията, по-разбираемо за чувството.

Ето защо монасите и свещениците положили неимоверен труд да изкоренят до стрък всичко напомнящо за тези неща. Именно тези неща били изкоренени на север със същата грижливост, както гнозисът бил изличен на юг. Иначе чрез съпоставката на онази стара уредба с Мистерията на Голгота щяло да се знае, че - доколкото тя е Коледно тайнство - чрез нея в съвременността не е привнесено старото, сиреч природосъобразното, но че в известна степен е създаден негов заместител с един слой на съзнанието по-високо в съпричастността към Коледното тайнство. Това обаче не бивало да се осъзнава. Налагало се то да бъде изтласка на в подсъзнателното, защото определени сили непрестанно трябва да разчитат на несъзнателното. А голяма част от историческия процес се състои в това, че съзнателното и несъзнателното биват съчетавани от умещите да съчетават тези неща.

Вярно, ние с право казваме: При прехода от Четвъртата към Петата следатлантска епоха, но дори още от Третата към Четвъртата, съзнанието на човека все повече се превръщало в съзнание на Аза, в дневно съзнание. Старите, сънищни прозрения в духовния свят са изчезнали. По северния начин на изразяване казва ли, че на мястото на ваните, чието име се свързва с глагола *wahnen* 'въобразявам си', с даденото от видението, дошли азите, които вече са богове за развитото дневно съзнание. През Четвъртия следатлантски период на север продължавали да се изразяват по този начин, докато всички подобни спомени не били изкоренени от свещениците. През Петия следатлантски период, когато се появил материализмът, респ. "християнизмът", тези неща вече били изчезнали. И докато на юг гърците имали своите богове Зевс, Аполон и така нататък, хората от Севера си имали азите, чието име се свързва с глаго-

лите esse, sein*180 'съм', а пък esse - с gesehen werden, mit dein Auge gesehen werden 'бивам виждан, виждат ме с очите си. Но за Третия следатлантски период старите народи, обитавали европейския Север, имали божествата ванове. И именно тези божества стояли много по-близо до хората. Нертус, превърнал се на север в Ньорт, бил такова божество на онези, които възвествявали всяко едно зачатие и раждане.

Вече казах, че в по-сетнишни времена миналото винаги се запазва до известна степен под формата на символи, така че и онова, което дотук Ви обрисовах съвсем бегло и схематично и на което през следващите дни навярно ще можем да се спрем по-подробно, познанието за - позволете да назова името му - ставането на „цар“, ставането на „Слънчев герой“ се онаследило първоначално в култовия мит, а впоследствие - в мита. Ние правим разлика между култовия мит и мита като такъв. Култовият мит е митът, където чрез външния обичай, чрез външната уредба донякъде в едно "сънищно представление" продължава да се представя онова, което напомня за старите ясновидски прозрения.

Така по времето, когато изложеното от мен тук вече не било в сила, в тъй наречения Балдууров мит, в мита за бога Балдуур, представян у различните племена като мистерийна сценка, се наблюдава смътен спомен за въпросното ставане на цар. Някога то е съществувало реално, сетне го представляли като мистерийна сценка и накрая се превърнал в разказван мит. И тогава монасите и свещениците го изкоренили. Балдуур вече е божество от азите, ще рече, че като властваща духовна сила той спада към епохата, през която хората вече са се пробудили за индивидуално съзнание. Божествата ванове вече били угаснали, но Балдуур едновременно е представител на съществото, което трябвало да стане цар, на онова първородно същество, идващо всяка трета година на бял свят.

Доколкото се разказва, че през определен период на живота си Балдуур имал сънища, възвестили му смъртта, и доколкото впоследствие се изпълнили, то това не означава единствено, че той почувствал приближава нето на физическата си смърт, а означава, че в продължение на три години Балдуур бил изпълнявал длъжността цар и след изтичането им, от собственото си съзнание, той се бил издигнал към едно по-високо съзнание. Дотогава бил предпазван да не бъде докосван от външния материалистически свят. Редно било естествено такъв цар да живее сред свещеничеството, та всички егоистични помисли да изчезнат от душата му и да не могат да проникнат в него. Повече от три години той не бивало да царува. След три години Балдуур почувствал как приближава краят на царския му сан. Но тогава според тези стари възгледи той вече бил зрял да влезе в допир с външния свят. Преди туй имал задачата да управлява, управлението обаче трябвало да става единствено в съгласие с намере-

нията на духовния свят. А после той трябвало да стане нещо друго - трябвало да се озове сред външния свят.

За оногова, който дотогава не се бил докосвал до него, това наистина била своеобразна смърт, намерила израз в неговите сънища. По-нататък нещата се обрисуват така, че боговете уж били чули за тези сънища и се разтревожили. Разказва се, че когато след приключване на царстването си Балдур - тук ние винаги можем да се сещаме за взаимовръзката между човешкото и божественото, както е било в древните Мистерии - почувствал приближаването на това време и боговете, сиреч мистериийните жреци, се разтревожили, те на карали всички твари да положат клетва, че няма да наранят Балдур. Накарали всички твари и всички земни неща, но бил забравен един единствен дребен храст - имелът, коледното растение. То обаче било издирено от врага на азите Локи, комуто се удало при вдигнатия от боговете празник, сиреч при докосването на бога Балдур с материалния свят, да се възползва от имела.

Тук също имаме един старинен коледен празник, а имеловият обичай на този празник и днес още ни напомня за древния коледен обичай, свързан с това, че на мястото на предишния цар трябвало да дойде нов. Този допир с материалния свят пък се представя в сценката и в мита с това, че всички твари, положили клетва да не наранят Балдур, биват използвани от различните богове. С тях замерят Балдур, целят се в него - нищо: никое растение, никое животно, никоя болест, никоя отрова, нищо не може да го нарани. Но Локи, дето бил издирил имела, го донесъл сред компанията на боговете, сиреч сред компанията на жреците, и го подал на слепия бог Хьодур или Хьод. Хьодур или Хьод рекъл: Какво да сторя с имела? Аз съм сляп, не виждам къде е Балдур и не мога да го замерям като другите богове. Локи обаче му показал посоката и той запокитил имеловата клонка към Балдур. Балдур бил наранен и умрял.

Така Хьодур бил онзи, който се явява представител на външния материален свят, доколкото този материален свят не се схваща в неговата взаимовръзка с духовното, ами живее като паразит на земята. Същевременно името Нод е идентично със старата дума за борба, война, докато Vaidur, в каквото звучене се пази до днес, възлиза към други означения, най-доброто от които още е съхранено в англосаксонския. С оглед на изложеното от мен през последните дни думата за „ден" (нем. Tag) ведно със самия език и звукоизместването е налице и в по-ранни степени: всъщност Vaī day е възможно - макар и в англосаксонски - като име и в превод би означавало „сияйният ден" или „денят на светлината", с което се изразява връзката на Балдур с дневното съзнание, сиреч със съзнанието, възсияло над човечеството едва през Четвъртия следатлантски период. Хьодур е представителят на материалното, на мрака и в същото

време на борбата, на схватката. Балдур е представителят на разбирането, на познанието, на светлината, и то на онази светлина, която свети на човешката душа в съзнаващото състояние, развило се от Четвъртия следатлантски период насам.

Така с мита за Балдур пред нас се разкрива един особен вид Коледно тайнство. Нали и съзнанието за взаимовръзката на мита за Балдур с Коледното тайнство също е изкоренено от монасите и свещениците. Защото Балдур притежава нещо от добрите качества на Луцифер, а Хьодур - нещо от добрите качества на по-късния Мефистофел-Ариман. При това с добри имам предвид не нравствено добри, а необходими за развитието качества. Такива неща обаче отново стоят във връзка с цялостната еволюция. През Четвъртия след атлантски период просто все още е било възможно човекът от определен момент нататък да бъде въведен по стария начин в духовния свят, както е ставало и в тези нордски мистерии. Ала за бъдните времена това трябвало да се промени, тъй като атактивният начин на старото ясновидство не можел да устои на по-грубо проявяващите се изисквания на материалистическата епоха. В митовете тъкмо това отношение на старото ясновидство от Четвъртия следатлантски период към по-късния е намерило израз в противоположността между Балдур и Хьодур. Какво собствено си взаимодейства, кое лежи в основата на това, че Балдур - представителят на човешкото съзнание, което може да бъде просветлено от божествената същност, че Балдур може под влияние на злата сила Локи да бъде погубен от Хьодур - бога на борбата, на войната, на тъмнината? В основата му лежи, че - както отдавна съществува за нашата епоха и ще се задържи още за известно време - между светлината и тъмнината винаги трябва да протича взаимодействие. Същност чист религиозен егоизъм е човекът да бъде каран да вярва, че нещо във физическия свят, в света на Майя може да бъде изцяло добро. Всяка светлина има своя сянка и тъкмо действителното вникване в това познание, че всяка светлина има своя сянка, е извънредно важно и значимо.

Нека вземем един определен случай. Именно под въздействие на Коледното тайнство ще можем да задълбочим някои положения, която обсъждахме напоследък. Да вземем един определен случай. Нееднократно съм Ви споменавал, че ако Духовната Наука навлезе по-широко сред хората, тя ще обхване например и медицината, лечението. Ще бъдат изнамерени някои по-физически лечебни методи за душевни заболявания, по-духовни лечебни методи за телесни страдания. А съм Ви и казвал защо това днес не е възможно - по простата причина, че грехът иде от закона, не законът от греха*181. Докато действат закони, според които материалистическата медицина е законосъобразната - а днес е именно така -

дотогава индивидът - колкото и проникновени виждания да има - не може, пък и не трябва да предприема нищо. Но ще настъпи време - и то едва ли толкова далече, - когато Кармата на човечеството ще има готовност медицината, лечението да приема импулси, идващи от духовното познание. Отбелязвам го само мимоходом, защото онова, на което държа да наблегна в момента е нещо друго. Знанията за лечебните сили са неотделими от знанията за болестотворните сили, едните не могат да се преподават без другите. Никой на света не може да опознае лечебните сили, без да е получил знания за болестотворните. По тази причина Вие разбирате каква роля играе нравственото проникване на човека там, където става въпрос за нещо сериозно. Понеже, който може да излекува един човек духовно, той може и да го разболее духовно, и то със същия успех. Ето защо такива истини за боговете могат, разбира се, да се предоставят на хората едва тогава, когато бъде постигната такава степен на нравственост, че лечебното средство да не се превръща в отрова.

Така обаче стоят нещата не само в рамките на този пример, където става дума за отклонения във физическото и душевното състояние на човека, но и по отношение на извършващото се в социалния живот. Защо то от последните разсъждения сигурно изцяло сте се убедили, че и в социалната област действат импулси - добри и лоши, направлявани от онези, които разбират нещо от направляването, и често пъти направлява ни по забележителен начин. Вие навярно си мислите, че това става просто по необходимост, та човечеството чрез себе си да се научи как се стига до доброто. Добре ми е известно как дори в нашите редове се гледа недостатъчно сериозно на тези неща и как точно спрямо тези неща се отправят какви ли не филистерски упреци; ала в наше време явно не може да бъде другояче.

Както в индивидуалния, така и в социалния живот някои импулси могат да се насочват и отправят в една или друга посока. Особено в социалния живот днес до голяма степен все още е възможно на помощ да се призове несъзнателното, тъй като всяка епоха си има своето несъзнателно. А щом се разчита на несъзнателното или подсъзнателното, постигат се съвсем други въздействия, отколкото с днешното съзнание, понеже днешното съзнание ще придобие космическата си взаимовръзка по естествен път едва през Шестия следатлантски период. Следователно, когато днес се разчита на несъзнателното, нещата винаги се извличат мефистофелски или луциферически от Четвъртия следатлантски период. Обаче ни най-малко не се раз минава с нашите стремежи, ако в тези сериозни времена такива общи истини бъдат прилагани към частно то, към отделния случай, защото нашата цел е не да се вършат теософски детинщини, а да се тропат сериозни познания, които засягат действителността, дори

тези сериозни познания да поставят изисквания към безпристрастността на нашите чувства. А коледно усещане е и решимостта да се изправиш пред сериозното в живота. В наше време коледното настроение не бива да се състои просто в блаженото отдаване на всичко онова, което наричат „свети чувства около коледната елха“, а и в изживяването на връзката със сериозните и потресаващи събития на съвременността.

Това личи наистина съвсем ясно във външния живот на хората, но какво става, когато на хората се въздейства чрез подсъзнателното? Точно както един отделен човек може да бъде хипнотизиран и в състояние на хипноза върху него да се упражнява власт, да му бъдат възлагани неща, чието извършване в нехипнотизирано състояние навярно никога не би му хрумнало, с други думи - точно както може да се променя състоянието на съзнание на индивида, като в днешното му съзнание заради постигането на някаква цел се вмъкне например някакво състояние на съзнанието, нормално за много по-стари времена, точно така могат да се хипнотизират и човешки общности. За отделния човек, представляващ в нашия физически свят по-силна същност в сравнение с една човешка маса, е необходимо и едно по-силно заглушаване на съзнанието, ако ще трябва да се действа в друго състояние на съзнанието. За една човешка общност, за една човешка група дори не е нужно да се отбелязва заглушаването на съзнанието, защото то може да настъпи много по-неусетно. При все това някои неща биха останали непостижими, ако човек винаги говореше така, както например си говорим ние. Ето защо аз непрекъснато подчертавам: Никога няма да си позволя да говоря другояче, освен с донякъде трудни, апелиращи към интелекта понятия, така че всеки да бъде принуден да се присъедини към мисленето, да участва с понятия в онова, за което става въпрос. И дума не може да става за смайване или за въздействие върху нещо друго освен върху интелекта, когато се гледа напълно сериозно на Петия следатлантски период и на неговите изисквания. Дори ако някои днес не знае нищо за Духовната Наука, но има неопределено съзнание за пребиваването си в Петия следатлантски период, той ще зачита вътрешното свободолюбие на хората и ще говори така, че да не надхитрява, така да се каже, чувствата и да не замайва душата.

Нещо друго би било, ако някой желае да постигне въздействия, които се различават от току-що описаните, а именно, ако някой пожелае да се възползва от заглушеното съзнание, което при едно множество от хора може да се създаде много по-лесно, отколкото при индивида; защото тогава не е нужно да се прибягва до хипноза. Вие знаете как едно множество, как една група може да бъде обзета от известно опиянение, стига само да се извърши по правилен начин. И по други поводи съм казвал,

че съм се запознавал с оратори пред широка публика, които, ръководени от определени инстинкти, много добре владееха изкуството да се обръщат не към чистата интелектуалност, а по някакъв начин с лозунги, с изключителна образност да говорят на едно объркано, отчасти делириумно съзнание. Както споменах, при индивида заглушаването би трябвало да е по-силно, докато при множеството това съвсем не е нужно. Приведох и съответни примери;

Нека да разгледаме и тези неща изцяло в съзвучие с коледното настроение, в което сега имаме възможност да бъдем, защото те са познания, свързани дълбоко с Коледното и Великденското тайнство. По-преди вече посочих как още на млади години бях впечатлен, когато в действителността се натъкнах на едно такова въздействие. Този пример често съм Ви го разказвал: Кармата навреме се погрижи да чуя проповедите на един превъзходен йезуитски отец*182 и аз можах да видя как чрез подбора на определени думи хората биваха въвеждани в една картина, как биваха убеждавани по начин, говорещ не на техния интелект, а на онова, което произвежда делириумно настроение. Нека сега да се вгледаме в примера. Йезуитът проповядваше за необходимостта от вяра във великденската изповед и каза приблизително следното: „Да, недоверчивите смятат, че великденската изповед била въведена от папата или от кардиналската колегия; но що за представа е това, драги християни? Който твърди, че великденската изповед била въведена от папата и свещеничеството, него можете да го сравните с човек, който вижда как някой артилерист е застанал до едно оръдието, а редом с него стои офицер и отдава заповеди. Задачата на артилериста е само да дръпне шнура и оръдието стреля. Сравнете, драги християни, този артилерист с папата в Рим, а отдаващия заповедите офицер с Бога! Представете си нагледно застанали там офицер, той командва „Огън!“, артилеристът само дръпва шнура, без своя воля, и оръдието изгърмява. Така е постъпил и папата в Рим. Той чул повелята господня; Господ изкомандвал, папата бил артилеристът, който дръпнал шнура, и ето как се появила великденската изповед. Нима ще твърдите, че артилеристът, който стои до оръдието и е дръпнал шнура, е открил барута? Както не бихте твърдели, че артилеристът е открил барута, така и папата не е изнамерил великденската изповед!“ И всички присъстващи - това им личеше - бяха, разбира се, убедени!

Тези неща подлежат на усвояване и в рамките на някои общности - тяхното образно представяне, използването на картини, използването на градации, привличането на сравнения. Това е цяло изкуство, прилага но нашироко в сивите братства. Но не е нужно непременно да се числиш към някое сиво братство, ако си служиш с такова изкуство. Човек може

да е зависим от едно или друго сиво братство, без може би сам да осъзнава своята зависимост, и тогава съумява да си служи с такива неща.

На какво се опират тези неща? Опират се на това, че нашият душевен жи- вот се явява в друг вид, когато разговаряме помежду си, като в съответствие с Петия следатлантски период се обръщаме към интелекта, а не към делириума, сиреч не чрез използването на някои от средствата, които току-що Ви посочих схематично. Този друг вид се състои в това, че през въпросния Пети следатлантски период човекът се учи да не се поддава на Хьодур, учи се да не се поддава на остатъците от предишни времена, каквото в растителното царство е имелът, превърнал се в паразит. Човекът трябва да се научи да се противопоставя на Хьодур, на несъзнателното, на сляпото, на френетичното, на делириумното.

Разбира се, това можем да постигнем само ако разбирането ни се превърне в такова, че в него да се чувстваме добре изолирани спрямо света, докато онзи, който развива делириумното съзнание, направо привлича космически въздействия, вмъква космически въздействия в настоящето. С нашето Пето следатлантско съзнание ние стоим изолирани на Земята. При делириумното съзнание в душата биват вмъквани космически въздействия. Те естествено трябва да се използват по съответния начин. Нека се спрем на един конкретен случай.

Ако някой в наши дни желае да въздейства на делириумното съзнание с цел постигане на нещо специално, той може да постъпи така: Може да си припомни кога в предишен период при сходни положения на звездите е било налице нещо подобно. И тъй като всичко на този свят става вълнообразно и една вълна след определено време идва отново на повърхността, за постигането на специални въздействия той може при сходни обстоятелства, които обаче имат нещо общо с космическите констелации, да използва някое събитие като копие на дадено предходно събитие, да го направи копие на дадено предходно събитие. Нека приемем, че някой иска да постигне нещо чрез делириумното съзнание посредством точно определени начинания, посредством точно определени факти. Той се връща назад в историята и си припомня нещо, случило се в предишни времена при сходно положение на звездите.

Да си представим, че някой иска да постигне нещо на някоя дата през пролетта на определена година. Тогава той си казва: Петдесетница е, ще се върна назад във времето до някое събитие, сходно на онова, кое то ми се ще да извърша сега. То обаче трябва да се е случило по време, когато Петдесетница се е падала в почти същите дни, в същите дни на месеца. Така в общи линии положението на звездите за тази дата на Петдесетница естествено е сходно, то просто се повтаря. По този начин би била

налице тъкмо специална та възможност за въздействие върху делириумното съзнание. Винаги би могло да се намери група от хора, представляващи своего рода Балдур през Петия следатлантски период, щом някой реши да играе ролята на Локи със слепия Хьодур или чрез слепия Хьодур, като при специалните космически условия поражда делириумното съзнание.

Да вземем един конкретен случай: На 20 Май 1347 г., ще рече в стари времена, било именно Петдесетница. На определен ден по онова време сред една тълпа, която впрочем имала друго отношение към тайнството на Петдесетница в сравнение със съвременността, глашатаите шествали в Рим под звуците на тръби пред Кола ди Риенци*193, оповестил от престижно място в Рим при звездната констелация на Петдесетница, която тогава се падала именно на 20 Май, онова, което щяло да го направи трибун на града. Впечатлението било такова, каквото се полагало да бъде за делириумно съзнание на една група, на една тълпа. Защото тази тълпа вярвала, че Кола ди Риенци е довел Светия дух, и макар за съвсем кратко време, чрез използване на съответното положение на звездите било възможно да се постигне онова, което Кола ди Риенци желал да постигне.

При същата констелация се получило забележително копие, когато през 1915 г. не Кола ди Риенци, разбира се, а синьор Д'Анунцио*184 по съвсем аналогичен начин призовал една група на същото място! И отново на делириумното съзнание било въздействало с представи, със символи, които чрез своята образност били изключително подходящи да заговорят на това делириумно съзнание. Не желая да обвинявам ничие съзнание, а искам само да разкажа факти, такива факти, които са изтласкани възможно по-дълбоки в под съзнанието. Това обаче не променя нищо в тяхната действеност. В неделята на Петдесетница през 1915 г. в Рим се случило същото, каквото се било случило в неделята на Петдесетница през 1347 г., която също била през Май, поточно съответно на 20 и на 21 Май, но тук един ден не играе никаква роля, а напротив - така констелацията станала абсолютно същата. Следователно през 1915 г. Петдесетница била повторение на онова, което през 1347 г. се било случило с участието на Кола ди Риенци. По такъв начин била постигната особено силна действеност на новото, защото това представлявало навлизане в същите трептения, в същите условия.

Историята ще бъде разбрана едва тогава, когато бъдат опознати такива факти, когато ще се знае какво може да се предизвика с помощта на такива факти. Няма никакво значение под влияние на какво е било постигнато то -от гледище на дотогавашния му живот, на въпросния синьор Д'Анунцио вече му е била предоставяна възможността да бъде изложен

на най-различни влияния, той отново е имал в себе си силата да на прави тези влияния действени. Отбелязвам само, че заради свои предходни стихове този поет бил назова вай от различни критици в моралистична Италия певец на всички подсъдни извращения. Лично той се представял с името Д'Анунцио, докато във всекидневния живот се казвал Рапанета, което - както чувам - означава „дребна ряпа“.

Синьор Д'Анунцио държал при тази констелация реч, за която Вие можете сами да съдите, защото бих искал според силите си да Ви я прочета. Добавям само като пояснение, че в онзи момент в Италия имаше две партии - така наречените неутралисти и интервенционистите, и синьор Д'Анунцио си поставяше задачата да превърне всички неутралисти в интервенционисти. Неутралистите застъпваха по-нататъшното запазване на неутралитета и един мъж Джолити*185, който е доста тясно свързан с предходния политически живот в Италия, беше за неутралитета. Това също така го отбелязвам само като коментар. Речта, която Д'Анунцио при същата констелация държал като повторение на някогашната реч на Кола ди Риенци, има приблизително следното съдържание*186:

„Римляни!

Вчера вие представихте на света една възвишена пиеса! Вашето безкрайно, стройно шествие беше копие на онези тържествени процесии в древността, образували се тук, в храма на Юпитер Превелики, и всяка улица, обходена от такава сила, от такава сила в съчетание с такова голямо достойнство, се превръща във Виа сакра*187. Вие съпровождахте - невидима в средата ви, върху невидима божествена колесница - статуята на нашата велика Майка.

Благословени да бъдат римските майки, които вчера видях в потока на тази тържествена самоотверженост, майките, които на ръцете си носеха своите синове, а по челата им личеше отпечатъкът на преданата смелост, на мълчаливата жертва. Нужни ли са назидателни слова там, където говорят камъните? Народът на Рим бе готов да изтръгне от земята паважа, тъпкан от копитата на онези коне, които отдавна би трябвало да стоят като авангард на границата на Истрия, вместо - в униние от подобен срам - да бранят тук развъдниците на отровни зверове, домовете на предателите! Какво ли огорчение е трябвало да изпитат нашите млади воини, каква дисциплина, какво себеотрицание са засвидетелствали те, докато са защитавали от справедливия гняв на народа онези, които лично ги охулваха и оклеветяваха, които ги унизяваха пред братята им и пред враговете. Нека извикаме: „Да живее войската! Това е повикът на часа!“ Сред множеството недостойни постъпки, извършени от подлещите на Джолити, тази е най-долната: да се охулва нашето оръжие и националната ни отбрана. До вчерашния ден на тях им бе позволено безнаказано

да сеят съмнение, подозрение, пренебрежение спрямо нашите войници, спрямо нашите чудесни, добри, силни, великодушни, неударжими воители, спрямо цвета на нашия народ, спрямо безспорните герои на утрешния ден. С какво ли сърце тези воители поставяха щикове, за да отблъснат народа, който искаше единствено да отмъсти за тях? О, великолепно мои другари! Днес всеки добър гражданин е воин на италианската свобода! Чрез вас и с вас ние победихме, внесохме безпорядък в редовете на предателите. Чуйте, чуйте ме сега! Престъплението в държавна измяна беше разкрито, беше доказано, беше публично оповестено. Без честните имена са известни, наказанието е необходимо!

Не позволявайте да ви заблудят, не позволявайте да събудят у вас състрадание. Едно такова стадо не изпитва угризение на съвестта, нито разкаяние. Кой може да промени бита на едно животно, свикнало да се валя в калта, свикнало да се угоява от копанята?

На 20 Май, при тържественото събрание на нашето единство*188, не бива да се допуска наглото присъствие на онези, които от месеци обсъждат с врага продажбата на Италия. Не бива да се разрешава палячовци да навличат трибагрени палта и с продрани гърла да реват святото име на отечеството. Без състрадание съставяйте вашите проскрипционни списъци. Това е ваше право, то е ваш дълг! Кой спаси Италия в тези дни на помрачение, кой друг, ако не вие, чистият, неподправеният народ?

Не забравяйте това! Ония могат да отърват наказанието само чрез бягство. Нека ги оставим да се оттеглят! Това е единственото позволено снизхождение спрямо тях. Нима едно известно лице и тази сутрин не проявяваше склонност да участва в интригите, чиято мрежа се плете между цъфналите розови лехи на подлежащата сега на конфискация вила Пинчо*189 от обитаващия я в момента дебел германски паяк? Ние естествено не сме вярвали нито за миг, че едно съставено от г-н Бюлов правителство би могло да получи одобрението на краля или пък че кралят би могъл да стане негов съучастник.

В широкото си сърце кралят е доловил напомнянето на Камило Кавур, че е ударил върховният час за Савойската монархия!

Да, той е ударил! Ударил е под високото небе, което, о римляни, се издига над вашия Пантеон и над този вековечен Капитолийски хълм! Тук, където плембът се съвещавал, тук, където всяко разширяване на римското господство получавало своята благословия, където консулите правели преглед на новобранците и приемали военната им клетва, тук, откъдето магистратите на републиката потегляли, за да поемат предводителството на войските и да завоюват провинциите, където Германик струпа край храма на Фидестро феите от победата си над германците, където триумфиращият Октавиан тържествено потвърдил римската подвла-

стност на целия средиземноморски басейн, в тази начална и крайна точка на всеки триумф ние се вричаме на отечеството, тук честваме доброволната жертва, тук издигаме свещените и пожелателните си слова: Да живее нашата война, да живее Рим, да живее Италия, да живее войската и флотът, да живее кралят! Слава и победа!"

Така рекъл новият Кола ди Риенци. После поел шпагата, връчена му в знак на особено драгоценен спомен за Нино Биксио. Тази шпага произхождала от стари времена и била на съхранение в семейство Подрека. Тя била връчена - простете, но е факт - от редактора на "Азино"! "Азино" е един крайно непристоен хумористичен вестник. Д'Анувицио обаче поема шпагата в ръка, целува я тържествено, минава през множество то, качва се не като Кола ди Риенци - в това отношение времената се менят - в теглена от коне триумфал на колесница, а в автомобил, като преди туй не пропуска да разпореда биенето на всички камбани. Делириумното съзнание не бива да се изпари начаса - всички камбани трябва да прозвучат, за да се задържи известно време. Сетне Д'Анунцио накарал да спрат до една телеграфна станция и телеграфирал до "Голоа", чийто редактор - да, извинете, загдето не знам как се произнася името на такива чистокръвни французи, но ще го изрека според немските писмени знаци в него, - чийто редактор се казва г-н "Майер", не знам как го произнасят във Франция, но се пише г-н „Майер“; та от телеграфната станция телеграфирал на редактора на „Голоа“:

„Рим, 1 часа, голяма битка бе изнесена. Току-що от висотата на Капитолия говорих пред огромно, изпаднало в делириум множество. Камбаните бият тревога, възгласите на народа се издигат до най-красивото небе на света. Блаженство ме опиянява. След френското чудо станах свидетел на италианското чудо.“

Без, разбира се, по някакъв начин да претендирам за коментар или за вземане на страна, аз исках да отбележа някои факти, но в тяхната взаимовръзка, за да мога в частност да посоча как все пак се случват неща, които намират слабо разбиране в заобикалящия ни днешен невнимателен свят. Исках да покажа, че дори „певецът на всички срамни човешки извращения“, както бивал наричан в Италия, да не прояви силна вяра в чудото от Петдесетница, целият начин, по който едно събитие тук се довежда до повторение, носи в се бе си вече значителни сили за делириумното съзнание, а пък да въздейства на някои подсъзнателни импулси - с това синьор Д'Анунцио се е справил чудесно. Същият човек, когото в родната му страна наричат певица на всички срамни човешки извращения и който не се е посвенил да напише роман, където по безкрайно непристоен начин е разтръбил пред света връзката си с една прочута жена - този човек изнамери във втората си дълга реч, държана в театър "Кон-

станции", цяла поредица други ефектни сравнения. Споменатото от мен образно сравнение с артилериста е, общо взето, дреболия. Невъзможно ми е да Ви прочета цялата реч, защото ще отнеме много време, а само един откъс може би от началото и после края. Началото:

„Римляни, италианци, братя по вяра и копнеж, мои нови приятели и мои сподвижници от по-преди!" особено пък с това „по-преди"!

„Не към мен, не към мен е отправен този поздрав, изпълнен с дружелюбна топлина и великодушна признателност; аз знам, че не мен, възвръщеница, приветствате вие, а духа, който ме води, любовта, която ме одухотворява, идеята, на която служа.

Вашите акламации се издигат над и извън мен и са насочени по-високо. Нося ви посланието на Кварто, което е просто едно римско послание до Рим на Вила Спада и на Вашело.

Тази вечер дневната светлина не си отиде от аврелианските стени, тя не си отива: заревото се задържа върху Сан Панкрацио. Сега се навършват 66 години - ако на малодушието тази вечер противопоставим героизма, - тази вечер се навършват 66 години, откакто предводителят на маните върна от Палестина в Рим своя легион, предназначен още за юнските чудеса; тази вечер и дори точно в този час - ако на срама тази вечер противопоставим славата, - точно сега преди 55 години хилядата се отморявали по време на прехода си от Марсала за Салеми, преглъщали своя хляб край подпрените си пушки и кротко заспали. В сърцето си имали звездите и словото на предводителя, което и днес още ни звучи живо и повелително: „Ако сме единни, задачата ни ще бъде лека. Затова - на оръжие!"

По-нататък същият призив от Марсала казал със сурова закана: „Който не се въоръжи, той или е страхливец, или е предател!" Ако Той, Освободителят, можеше да слезе от Яникулум в низината, нямаше ли да обозначи с единия или с другия печат и да обвини в позор всички ония, които тайно или явно се стараят да обезоръжат Италия, да посрамят отечеството, да го гласнат обратно в условията на робство, отново да го приковат към кръста му или да го оставят в агония в леглото му, което понякога ни е приличало на открит гроб?

Едному са нужни 50 години, за да почине в леглото си, другиму са нужни 50 години, за да приключи своята деградация в леглото си. Възможно ли е да оставим чужденците във и извън страната, враговете, живеещи или нахлули в дома ни, да наложат този вид смърт на един народ, който вчера с властнически трепет издигна край морето си изображението на своя върховен мит, паметника на своята истинска воля, която е римска воля, о граждани?

От три дни започва да ни задушава някаква неопределима миризма на предателство."

В този дух нещата продължават нататък. А най-накрая намираме поднесено по друг начин онова, което ни е добре известно от Евангелието. Не кой да е, а Д'Анунцио се осмелява да изговори следните думи*190: „Блажени онези, които имат повече, защото толкова по-много ще могат да дадат, толкова по-пламенни ще могат да бъдат!

Блажени онези, които двацет години имат чист дух, закалено тяло, смела майка!

Блажени онези, които - очаквайки и вярвайки - не прахосаха своята сила, ами я опазиха с воинско благонравие!

Блажени онези, които пренебрегнаха безплодните флиртувания, за да бъдат целомъдрени за тази първа и последна любов!"

точно пък Д'Анунцио: „Блажени онези, които пренебрегнаха безплодните флиртувания, за да бъдат целомъдрени за тази първа и последна любов!"

„Блажени онези, които със собствените си ръце ще изтръгнат една вкоренила се в гърдите им омраза и после ще поднесат своята жертва!

Блажени онези, които до вчера все още се опълчваха срещу събитието, сега обаче мълчаливо ще приемат дълбоката необходимост и оттук нататък ще желаят да бъдат не последни, а първи!

Блажени милосърдните, защото те ще трябва да избърсват бляскава кръв и да превързват лъчезарна болка!

Блажени имащите чисти сърца, блажени завръщащите се победоносно; защото те ще видят новото лице на Рим, обкиченото с нов венец чело на Данте, триумфиращата хубост на Италия."

Понякога и така се говори в наше време! И вече е важно, скъпи мои приятели, тези неща да не се подминават. Защото не всеки постъпва в духа на онзи, чието раждане се отбелязва в святата нощ, щом по такъв на чин разгласява шумни облажавания по света. Ала не принадлежността към мрака, а към светлината, дошла на света, се числи към усещанията, с които човек трябва да се проникне именно на Коледния празник, сгодяването, така да се каже, със светлината, а не с онази невнимателност, която ни носи мракът. В наше то сериозно време това също може да бъде нещо, което на Бъдни вечер сигурно заслужава да отбележим в душите си.

КРАЙ НА ВТОРА ЧАСТ